

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ULUS, YENİ ULUS VE HALKÇI GAZETELERİ İŞİĞİNDA
NİHAT ERİM'İN SİYASİ KİŞİLİĞİ VE GAZETECİLİĞİ
(1945 – 1955)**

Yüksek Lisans Tezi

Kadri Unat

Ankara–2008

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ULUS, YENİ ULUS VE HALKÇI GAZETELERİ İŞİĞINDA
NİHAT ERİM'İN SİYASİ KİŞİLİĞİ VE GAZETECİLİĞİ
(1945 – 1955)**

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı
Kadri Unat

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Neşe Özden

Ankara–2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ULUS, YENİ ULUS VE HALKÇI GAZETELERİ İŞİĞİNDA
NİHAT ERİM'İN SİYASİ KİŞİLİĞİ VE GAZETECİLİĞİ
(1945 – 1955)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Neşe Özden

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

1945 yılında aktif siyasete atılan Nihat Erim, yeni kadro ve oluşumlara yön vermiş; gazeteciliğiyle de, siyasi fikirlerini tartışma platformlarına ve tarihe mal etmiştir. *35'ler* hareketinin liderliğini yapmış ve 1950 seçimlerinde milletvekilliği düşünce, *Ulus* gazetesinin başyazarlığını üstlenmiştir. Erim'i, 1961'de CHP bünyesinde tekrar siyasete dönerken daha farklı tahlil etmek gerekir. Bu ikinci süreç, daha yoğun eleştirel bakışlarını içermesi açısından dikkat çekicidir. Devamında, *12 Mart 1971 Muhtırası*'ndan sonra, iki defa partilerüstü hükümetler kurmakla görevlendirilen Erim'in bir başka siyasi düşünceler silsilesi gündeme gelecektir.

Çalışmaya, Nihat Erim'in *Ulus*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde 1945–1955 yılları arasında yer alan makaleleri temel teşkil eder. Çalışmaya destek olması açısından araştırma eserlerden ve anılardan da -genel itibariyle çalışmanın Giriş kısmı ile Birinci bölümünde- faydalanılmıştır.

Mevcut çalışma üç ana bölümde, Erim'in siyasi fikirlerini, bireysel anılarını gazetede yazılarının aracılığıyla aktarıp değerlendirmektedir. Birinci Bölümde çalışmanın temelini oluşturan verilerin *Ulus*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinden tarandığı gözönüne alınarak, bu gazetelerin Türk siyasi hayatındaki yeri, önemi ve katkılarına yer verme gereği duyulmuştur. İkinci bölümde, Profesör Erim'in bu gazetelerde 1945–1955 yılları arasında yayınlanmış olan makalelerinden örneklerle, çeşitli konulardaki siyasi tercihleri ve savunduğu fikirler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Erim'in yazılarının Türk siyasi hayatında ne derecede etkili ve yönlendirici olabildiği işlenmiştir.

Nihat Erim'in siyasi düşünceleri, kişiliği ve Türk siyasi hayatındaki yeri araştırma eserler ve anıların analizde yapılmak yerine, bizzat yazarı bulunduğu gazetelerdeki makaleleri üzerinden yapılmıştır. Böylece CHP'nin siyasi çizgisinin ve politikalarının dışında bir Erim faktörü ve Türk siyasi hayatındaki yeri işlenebilmiştir. Erim, demokratikleşme yolunda İnönü ile birlikte her aşamada ön saflarda yer almakla

birlikte, ne İnönü ve ne de CHP hükümetleri ile her zaman aynı fikirleri paylaşmaması yönünden de kendine özgü bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın ortaya konulması sırasında bana rehberlik eden ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Neşe ÖZDEN'e gerek bu çalışmadaki desteği nedeniyle ve gerekse bilimsel çalışma disiplini ve gayretini aşılması açısından minnettarım. Ayrıca, TİTE Müdürü saygıdeğer hocam Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN'a ve Ankara'ya yüksek lisans yapmak üzere geldiğim günden itibaren her türlü yardımda bulunan TİTE Sekreteri Sayın Hakkı İNAL'a şükranlarımı sunuyorum.

Kadri Unat
Ankara, 2008

Özet

Nihat Erim, 1945'te TBMM'de **CHP Meclis Grubu**'na katılmak suretiyle aktif siyasete atıldıktan sonra uzun yıllar Cumhuriyet Halk Partisi'nin kadrolarında yer almış; 1947 yılında ise Recep Peker Hükümeti ve taraftarlarına karşı **35'ler** hareketinin liderliğini üstlenmiştir. 1945'ten itibaren demokratikleşme yolunda Türkiye'de önemli adımlar atılmasına destek veren Erim, 1945–1955 yılları arasında CHP'nin yayın organı olan **Ulus** ile kendisinin çıkarmış olduğu **Yeni Ulus ve Halkçı** gazetelerinde makaleler yazarak halkı aydınlatmaya çalışmış ve demokratik düzene geçiş sürecinde önemli katkılarda bulunmuştur.

Demokrasi'ye geçiş sürecinde birtakım anayasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünen Erim, **tek meclisli sistem** yerine **iki meclisli sistemi** ve **kuvvetler ayrılığını** savunmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yeni düzende **Batı demokrasilerinin** yanında yer almanın gerektiğini düşünen Erim, Türkiye için **komünizmi** önemli bir tehlike olarak görmekteydi. Ekonomide **Devletçilik** prensibini savunmakta ve Devletçiliğin Türkiye'ye kuruluşundan bu yana, her ne kadar 1923–1930 yılları arasında bir doktrin olarak benimsenirse de, çok önemli katkılar sağladığını ifade etmekteydi. Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü kaynakları açısından zengin bir ülke olduğunu vurgulayan Erim, bu kaynakların işlenebilmesi için **yabancı sermayenin** hem yatırımlarına hem de tekniğine ihtiyaç olduğunu belirtmekte ve - çağdaş ülkelerdeki usul ve esaslara uyulması şartıyla- Türkiye'ye yabancı sermaye girişinin sağlanması gerektiğine işaret etmekteydi.

Mevcut çalışmada, Nihat Erim'in 1945–1955 yılları arasında yazmış olduğu makalelerinden faydalanılarak, demokrasi, anayasa, seçim kanunu, dış politika, ekonomi gibi muhtelif konulardaki düşünceleri aktararak değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

This MA dissertation aims to evaluate the articles written by Nihat Erim for the papers, *Ulus*, *Yeni Ulus-Halkçı* in the years between 1945 and 1955 by touching upon the major issues of democracy, parliamentary system, the Constitution, Election Law, foreign policy and national economy.

Nihat Erim, who was a [Turkish politician](#), jurist, academician and the chief politics editor and leading writer of the paper *Ulus* and his own newspaper *Yeni Ulus-Halkçı* (*New Nation-Populist*) in 1950's, entered politics in 1945 as a member of Republican People's Party(*CHP*). Soon, he became one of the focal members of internal conflicts of *CHP* and made a special reputation with the formation of an opposition group -namely, the 35's Movement (*35'ler*), against the Peker Government in 1947. In his life time he took responsibility for expanded political and legal schemes, for large sections of the structural and procedural changes in Turkey about the time of the post-Second World War.

Nihat Erim, had his doctoral degree in Law School in France after graduating from [Istanbul University Law](#) School in 1936. He worked as legal advisor to the Turkish MFA-most famously, in the Turkish delegation at San Francisco in 1945- and served as the Turkish PM from [1971](#) until [1972](#). He also led the Turkish delegation on the preparation of the Cyprus Constitution in the period of 1959-60.

Erim proved himself a formidable parliamentarian and his political career in journalism was one of the most remarkable in the 20th-century Turkish political history. He actively sought out actual matters to investigate for various democratic interests. His ideas about Turkish political system were influenced by his background, personal knowledge and training. In his writings there was always a place for a critical mind. His role in the governments, the Press and in foreign politics served different purposes at the same time; however, still it was not a clash of goals.

His journalism can be viewed from at least two points of view, such as its legal content with a major political purpose and its vitality for democracy with other major national purposes. In his writings he took into account both democratic factors and election system--reconciled them with one another and with the overall national goal.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

1. BİRİNCİ BÖLÜM

NIHAT ERİM'İN HAYATI ve ULUS, YENİ ULUS İLE HALKÇI GAZETELERİNİN CUMHURİYET TARİHİNDEKİ YERİ

1.1. Nihat Erim'in Hayatı	13
1.2. ULUS, YENİ ULUS VE HALKÇI GAZETELERİNİN CUMHURİYET TARİHİNDEKİ YERİ	19
1.2.1. Hâkimiyet-i Milliye	20
1.2.2. Ulus	21
1.2.3. Yeni Ulus ve Halkçı	23

2. İKİNCİ BÖLÜM

NIHAT ERİM'İN PARTİ HAYATI VE SİYASİ DÜŞÜNCELERİ

2.1. Parti Hayatı

2.1.1. Siyasete ilk Adımını Atışı ve CHP Grubuna Katılması	27
2.1.2. 35'ler ve Nihat Erim	30
2.1.3. Dargınlık ve Parti'den Geçici İhraç	40

2.2. Siyasi Düşünceleri

2.2.1. Nihat Erim ve Demokrasi	44
2.2.2. Seçim Kanunu	61
2.2.3. Anayasal Düşünceleri	66
2.2.4. Dış Politika	71
2.2.5. Ekonomi İle İlgili Fikirleri	77

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIHAT ERİM'İN GAZETE YAZILARININ NİTELİĞİ VE ÖNEMİ

3.1. Çok Partili Siyasal Hayat	85
3.2. Tek Dereceli Seçim Sistemi	89
3.3. Anayasal Rejim	91
3.4. Dış Politika	94

SONUÇ	99
KAYNAKÇA	105
EKLER	112
Ek 1. Nihat Erim Profesörlüğe Atandığında (23 Eylül 1941, Günlükler 1925–1979)	112
Ek 2. Nihat Erim İsmet İnönü İle Birlikte (Ulus, 24 Temmuz 1947)	113
Ek 3. II. Hasan Saka Kabinesi, Bayındırlık Bakanı Nihat Erim (Ulus, 16 Haziran1948)	114
Ek 4. İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi (Ulus, 12 Temmuz 1947)	115
Ek 5. Dünya Kızılhaç Teşkilatı Nihat Erim'i Cenevre'ye Davet Ediyor (Ulus, 19 Mayıs1947)	116
Ek 6. Ulus Gazetesi'nde Çıkan Bir Makalesiyle İlgili Olarak İfadesi Alınan Nihat Erim Savcılıktan Çıkarken (9 Kasım 1950)	117
Ek 7. Nihat Erim'in Tek Dereceli Seçim Kanunu'na Dair Bir Makalesi (Ulus, 2 Haziran1947)	118
Ek 8. Nihat Erim Avrupa İstişari Assemblesi'ne Başkanlık Ederken 1966 (Günlükler 1925–1979)	120
Ek 9. Nihat Erim'in DP'nin Ekonomi Politikasını Eleştiren Bir Makalesi (Yeni Ulus, 12 Şubat 1954)	121
Ek 10. Nihat Erim'in İstanbul Dragos'taki Evinde Çekilmiş Bir Fotoğrafi (Günlükler 1925–1979)	123
Ek 11. Nihat Erim'in Anayasayla İlgili Bir Makalesi (Ulus, 17 Temmuz 1947)	124
Ek 12. Yeni Ulus Gazetesinin İlk Sayısı (16 Aralık 1953)	125
Ek 13. Halkçı Gazetesine Dair Duyuru (Yeni Ulus, 15 Nisan 1954)	126
Ek 14. Nihat Erim İle Menderes Birlikte, (Halkçı, 3 Mart 1955)	127
Ek 15. Nihat Erim'in Demokrasiyle İlgili Düşüncelerini İçeren Bir Makalesi (Ulus, 9 Aralık 1947)	128
Ek 16. Nihat Erim ile Hüseyin Cahit Yalçın'ın Makalelerinden Dolayı Çıptırıldıkları Mahkûmiyet ve Para Cezalarıyla İlgili Olarak Halkçı Gazetesindeki Manşet (24 Kasım 1954)	129
Ek 17. Nihat Erim Pompidou ile Elysee Sarayı'nda 1971 (Günlükler 1925–1979)	130

Ek 18. Nihat Erim'in 16 Mart 1972'de Sıkıyönetim Komutanlığı'na Yazdığı Mektup(Günlükler 1925-1979)	131
Ek 19. Makale Dizini	132

GİRİŞ

Türkiye'nin siyasi hayatında önemli dönüm noktalarından biri, çok partili siyasal hayata geçiş sürecidir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte tüm dünyada siyasal gelişmeler yeni boyutlar kazanırken, Türkiye de bu sürecin içinde yer almaktaydı.¹

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucu sadece Avrupa dengelerinde güç kazanmak isteyen Almanya ve İtalya ile Uzak Doğu'da hegemonya peşinde olan Japonya'nın yenilgisi anlamına gelmemekte; aynı zamanda bu ülkelerin o tarihlerdeki ideolojisi olan faşizmin ve ırkçı politikaların da yenilgisi anlamına gelmekteydi. Artık dünyada demokratik-kapitalist ve komünist ideolojiler arasındaki rekabet boy ölçüşecekti.²

Yeni siyasi yapılanmada Batı demokrasileri ve özellikle de ABD demokratik-kapitalist kanadı temsil etmekte, komünist kanadı da Sovyetler Birliği temsil etmekteydi. Böylece ABD ve Sovyetler Birliği gibi iki süper gücün kendi ideolojileri, siyasi ve ekonomik yapılanmaları doğrultusunda diğer devletlerle ilişkilerini belirlemeye çalışmaları şeklinde ortaya çıkmaktaydı.³

Bu yeni yapılanma iki kutuplu bir sistem olarak belirlenirken, bu sistemin batı ittifakı tarafında liberal ekonomilerin tercih ettiği çok partili demokratik yapılanmaların oluşması söz konusuydu.

Savaş sonrası dönemde özellikle Sovyet Rusya'nın, Türkiye'nin stratejik öneme sahip yerleri üzerindeki tarihi emellerini yeniden ve ısrarla gündeme getirmesi, devlet yönetimini müttefik aramaya sevk etmişti.⁴ Bu ortamda Türkiye'nin işbirliği yapabileceği ülkeler, çok partili sistemlerle ve demokratik anlayışla yönetilen devletler yani batı demokrasileriydi. Bu doğrultuda, önce Almanya'ya ardından Japonya'ya savaş ilan eden Türkiye, San Francisco'da toplanacak BM Konferansı'na

¹ Hürriyet Konyar, **Ulus Gazetesi CHP ve Kemalist İlkeler**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1999, s.21.

² Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2006, s.221.

³ Konyar, **a.g.e.**, s.21.

⁴ Durmuş Yalçın vd., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi, Can Basın Yayın Ofset Matbaacılık, Ankara, 2005, s.533.

katılmaya hak kazanıyordu. Ancak bu konferansa katılması, Türkiye’yi batılı müttefiklerin safına katmış olmuyordu. Bunun için Türkiye’de uzun süredir devam etmekte olan tek parti rejimine son verilerek, batılı müttefiklerin istediği çok partili siyasal hayatın benimsenmesi gerekmektedir.⁵

Savaş sonrasında müttefik devletler arasında genelde demokratik bir hava hâkimdi. Kutuplaşma sürecinin başlaması ile diğer ülkelerin siyasi rejimlerini belirleme süreci hızlanmış ve Sovyetler Birliği çevre ülkelere kendi siyasetini benimseterek rakipsiz bir konuma gelmiştir. Sovyetler Birliği’nin bu şekilde büyümesi Türkiye’yi rahatsız ederken bu sırada Sovyetler Birliği, Türkiye’ye yönelik dostluk siyasetinden uzaklaşıp, 1945’ten başlamak suretiyle Boğazlarda üs, doğuda toprak taleplerinde bulunmaya başlamıştır. Türkiye de bu isteklere karşı durabilmek için ABD’ye yakınlaşmanın gerekli hatta zorunlu olduğu düşüncesini benimsemiştir.⁶

Savaş yıllarında uygulanan savaş ekonomisinin yarattığı ticaret burjuvazisinin ve büyük toprak unsurlarının aşırı güçlenmesiyle ortaya çıkan yeni iktisadi talepler yeni bir iktisat politikasına olan gereksinimi artırmış ve bu durum da çok partili siyasal yaşama geçişte etkili olmuştur. Bu yıllarda bazı malların karaborsaya düşmesiyle haksız kazanç sağlayan ancak bunun vergisini vermeyenler ile savaşın bütün sıkıntıları ile doğrudan uğraşmak zorunda kalan sade vatandaşın yaşadıkları zorluklar dönemin gelişmelerinde oldukça etkili olmuştur.⁷

Soğuk Savaş Türkiye’inde siyasi gündemin büyük kısmını, hemen hemen bütün kesimlerde sıkıntıya yol açan hükümetin ekonomi politikası oluşturmaktaydı. Bu

⁵ “3–11 Şubat 1945 günleri arasında gerçekleştirilen Yalta Konferansı’nda Roosvelt, Churchill ve Stalin, 25 Nisan 1945’te San Francisco’da BM Konferansı’nın toplanmasını kararlaştırmışlar, ayrıca kurtarılan Avrupa devletlerinin gelecekları ile ilgili olarak bu devletlerin sorunlarını demokratik yöntemlerle çözümlenmeleri ve her ulusun kendi hükümet biçimini kendi istediği gibi seçmek hakkı üzerinde durdukları bir demeç yayınlamışlardır. Öte yandan San Francisco konferansına katılmak hakkını elde edebilmek için 1 Mart 1945’e kadar Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmek ve BM Beyannamesini imzalamış olmak gerekliydi.”

Çetin Yetkin, **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi**, Altın Kitaplar Yayıncılık, Ankara 1983, s.226.

⁶ Cem Eroğul, “Çok Partili Düzenin Kuruluşu”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, İstanbul 1990, s.114.

⁷ Yalçın, **a.g.e.**, s.532.

politikanın belirgin özelliği yükselen enflasyon, kentsel bölgelerdeki mal kıtlığı ve ürünlere konulan narhtı.⁸

Siyasi düzeyde ortaya çıkan durum, yeni burjuva sınıfının siyasi iktidara ortak olma talepleridir. Uygulanan iktisadi politikalar ile kendini bürokratik yapılanmadan ayıran burjuvazinin bu yeni kesimi siyasi düzeyde de kendini bürokrasi idaresinden ayırmak gereğini duymaktaydı.⁹

Bürokrasiden kendilerini ayırmak isteyen yeni tüccar sınıf iktidarı elde etme savaşında topluma dayanmanın gerekli olduğunun bilincine varmış, bu nedenle de siyasi iktidar savaşımı oldukça hareketlenmişti. Bazı yazarlara göre, Cumhuriyet Türkiye'sinde 1945 sonrası çok partili batılı bir demokrasiyi kurma çabalarının görece başarısı, '*Tek Parti döneminde yönetici seçkinler içinde var olan çatışmada iktidarı ele geçirmek için topluma dayanma zorunluluğunun ortaya çıkması açısından*' değerlendirilmeliydi.¹⁰ Ancak çok partili siyasal yaşama geçişte en etkili olan nedenlerden biri belki de toplumsaldır. Savaş yıllarının getirdiği zorluklar içinde devletin orduyu seferber halde tutmak için yaptığı harcamaların meydana getirdiği sıkıntı, ağır vergiler, enflasyon halkta tepkilere yol açmıştır. Bu ekonomik sıkıntıların yanı sıra "halka rağmen halk için" anlayışı ile yukardan aşağıya uygulanan çağdaşlaşma programı geleneksel kesimlerin de tepkilerini çekmiştir.¹¹

CHP'yi çok partili siyasal yaşamı benimsemeye iten en önemli etkenlerden biri ise, memur ve liberal aydınların desteğini kaybetmesi olmuştur. Bu hususta hem savaş enflasyonunun yarattığı çeşitli sıkıntıların, hem de bu kesimlerin uluslararası fikir akımlarına ve özgürlüğe en duyarlı zümreler oluşunun etkisi olmuştur.¹²

Aynı döneme denk gelen birbiriyle iç içe geçmiş olan bütün bu iç ve dış gelişmelere bağlı olarak Türkiye'de CHP dışında siyasal partilerin kurulması

⁸ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)**, Düzenleyen Ahmet Fethi, Hil Yayın, İstanbul 2007s.25 – 26.

⁹ Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, İstanbul 1989, s.95.

¹⁰ Levent Köker, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1990, s.122.

¹¹ Konyar, **a.g.e.**, s.28.

¹² Taner Timur, **Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.23.

gerektiği yolundaki ilk ciddi açıklama Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kuruluşu için San Francisco'da bulunan Türk heyetinden gelmiştir.¹³

San Francisco'daki Türk heyeti tarafından yapılan açıklamadan başka İnönü de 19 Mayıs 1945'te Cumhuriyet rejiminin ortaya çıkardığı halk hükümeti şeklinin her cephesiyle ve her bakımdan gelişeceğini ve harbin zorunlu kıldığı şartlar ortadan kalktıkça memleketin siyasal ve kültürel hayatında demokratik prensiplerin gittikçe daha fazla önem kazanarak yerleşeceğini ve yer tutacağını belirtiyordu.¹⁴

1945 yılı başlarından itibaren genç bir bilim adamı olan Profesör Nihat Erim, İsmet İnönü'nün yanında boy göstermeye başlamıştı. İsmet İnönü, özellikle San Francisco toplantı görüşmeleri ve demokrasiye geçişle ilgili konularda Dışişleri Bakanlığı'nın Hukuk Müşaviri olan Nihat Erim'le sık sık bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunmuştur.¹⁵

İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'te savaşın sona ermesiyle ilgili olan nutkunda, demokrasiye geçileceğini açıklaması, çok partili siyasi hayata geçiş açısından en ciddi başlangıç sayılabilir. Şüphesiz, bu gelişmeyi tamamlayan en önemli olaylardan biri de CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na sunulan Dörtlü Takrir'di.¹⁶ Dönemin tanınmış siyasetçilerinin imzalarını taşıyan bu takrirle çok partili siyasi hayata geçiş için önemli bir adım daha atılmıştı.¹⁷

¹³ M. Derviş Kılıçkaya (ed.), **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, 5. baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara 2004, s.410.

¹⁴ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi – Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa Yayınları, İstanbul 1967, s.127.

¹⁵ Metin Toker, **Tek Partiden Çok Partiye (1944 – 1950)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1998, s.57.

¹⁶ 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na sunulan Dörtlü Takrir'de siyasi hayata yönelik istek ve beklentiler özetle şöyle idi: *Kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin ve CHP'nin en esaslı ilkesini meydana getiren demokrasi prensiplerine inanmış ve Türk milletinin ancak bu ilkelerin tümüyle uygulanması sonucunda refah ve saadete kavuşacağı kanısına bağlanmış olan vatandaşların bütün ülkede ve özellikle partimiz üyeleri arasında en büyük çoğunluğu oluşturduğu şüphesizdir. İşte bu kaniyedir ki; ulusça özlenen bu amacın gerçekleşmesi için gerekli gördüğümüz tedbirleri partimizin meclis grubuna arz ve teklif etmeyi borç bildik.* Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.2, Remzi Kitapevi, İstanbul 1975, s.440 – 441; Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, C.4, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s.212 – 213.

¹⁷ Kılıçkaya, **a.g.e.**, s. 410.

Oya sunulan taktir Meclis Grubu tarafından reddedilmişti. Ancak Dörtlü Taktir ve bu taktirin kabul edilmemesi, CHP'den çok yakında başlayacak kopmalarla yeni siyasal partilerin kurulacağı varsayımlarını güçlendirmişti.¹⁸ Bu ılımlı havanın etkisiyle ilk olarak 18 Temmuz 1945'te *Milli Kalkınma Partisi* kurulmuştu.¹⁹ Kamuoyu ve basında da çok partili sisteme geçmenin yararları veya doğuracağı sakıncalar konusunda yayınlar ve tartışmalar başlamıştı.²⁰

Yeni kurulan *Milli Kalkınma Partisi* örgütlenme yoluna girmiş fakat CHP karşısında karşıt bir parti varlığı gösterememişti.²¹ Bunun üzerine İnönü, 1 Kasım 1945'de Meclisi açış konuşmasında demokrasiye geçiş konusundaki kararlılığını tekrar dile getirerek, Türk demokrasisinin tek ve en önemli eksiğinin iktidar karşıt bir partinin olmadığını ifade etmişti.²²

İnönü'nün bu nutku, kuruluş hazırlıkları sürdürülmekte olan yeni karşıt partinin ön duyurusu gibi olmuştu. Nitekim 7 Ocak 1946'da *Demokrat Parti* resmen kurulmuştur. Partinin kurucuları, Dörtlü Taktir'in sahipleri yani, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'dır.²³ Demokrat Parti'nin kurulması demokrasiye geçiş çabalarını geri dönülmez bir seviyeye getirmişti. Öyle ki 1945–1950 yılları arasında CHP dışında 23 parti kurulmuştur. Bu gelişme, Türk siyasi hayatı açısından kuşkusuz son derece önemlidir.²⁴

Demokrat Parti kurucuları, parti programını iki temel ilkeye dayandırmıştı: *siyasette demokrasi ve ekonomik hayatta serbestlik (liberalizm)*.²⁵ DP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra da 21 Temmuz 1946'da ilk tek dereceli ve çok

¹⁸ Turan, **a.g.e.**, s.214.

¹⁹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859–1952)**, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1952, s.683.

²⁰ Gazeteler, iktidar yanlıları ve karşıtları olmak üzere iki gruba ayrılmıştı. Karşıtları Ahmet Emin Yalman'ın **Vatan Gazetesi** ile Serteller'in **Tan Gazetesi** temsil etmekteydi. İktidarı ise **Ulus**'ta Falih Rıfki Atay, **Tanin Gazetesi**'nde Hüseyin Cahit Yalçın, **Vakit Gazetesi**'nde Asım Us ve **Akşam Gazetesi**'nde Necmettin Sadak savunuyorlardı. Turan, **a.g.e.**, s.215 – 216.

²¹ Turan, **a.g.e.**, s.218.

²² Kılıçkaya, **a.g.e.**, s. 410

²³ Turan, **a.g.e.**, s.218; Ayrıca bkz. Toker, **a.g.e.**, s. 90 – 95; Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.410; Aydemir, **a.g.e.**, s.442 – 445.

²⁴ Turan, **a.g.e.**, s.216.

²⁵ Turan, **a.g.e.**, s.220.

partili seçimler yapılmıştır. Çoğunluk sistemine dayanan ve açık oy–gizli tasnif esasına göre yapılan bu seçimlerde CHP 390, DP 66, bağımsızlar da 7 milletvekili çıkarmıştır.²⁶

Yeni dönemde İnönü, Şükrü Saraçoğlu yerine Recep Peker’i başbakanlığa getirmiştir. Bu sıralarda Ocak 1947’de DP ilk büyük kongresini yaparak *Hürriyet Misakı* adında bir bildirge yayınlamıştır. Bu bildirgede birtakım siyasi taleplerde bulunmakta ve bu taleplerin yerine getirilmediği takdirde de DP Milletvekillerinin TBMM’yi terk edecekleri ifade edilmekteydi. Bu talepler, Anayasaya aykırı kanunların ayıklanarak çıkarılması, seçimlerin sağlıklı bir ortamda yapılmasını sağlayacak yeni bir seçim yasasının hazırlanması, devlet başkanlığı ile parti başkanlığı görevlerinin aynı kişide toplanmaması şeklinde özetlenebilir.²⁷

Çok partili siyasal yaşama geçiş sürecinde iki parti arasında yaşanan bu olumsuz gelişmeler İnönü’yü harekete geçirmiştir. 12 Temmuz Beyannamesi’ni yayınlayan İnönü, iki parti arasında hakem rolünü üstlenmiştir.²⁸ 12 Temmuz Beyannamesi ile İnönü, maziye bir sünger çekip ülkenin ve demokratik rejimin geleceği için anlayış ve işbirliği ile çalışma devrini açmayı amaçlamıştır.

Ancak, İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi’ne rağmen partiler arasındaki çekişmeler son bulmamış ve içinden çıkılamayacak bir hal almıştır. Bu arada tek parti zihniyetine sıkı sıkıya bağlı olan Recep Peker’in istifası üzerine İnönü, daha ılımlı bir şahsiyet olan Hasan Saka’ya hükümeti kurma görevini vermiştir (9 Eylül 1947).²⁹

Bu arada CHP içinde sertlik yanlısı olan Recep Peker’in tutumuna karşı Nihat Erim’in liderliğinde 35’ler hareketi başlamış ve bu hareketin üyeleri 26 Ağustos 1947’deki güven oylamasında kırmızı oy kullanarak ılımlı kanadın sesini duyurmaya

²⁶ Tefvik Çavdar, “*Demokrat Parti*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.8, s.2065.

²⁷ Akşin, **a.g.e.**, s.227.

²⁸ 12 Temmuz Beyannamesi için bkz. Ek.4.

²⁹ Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.411.

başlamışlardır. Nitekim Recep Peker'in istifa etmesi, Nihat Erim liderliğindeki ılımlı kanadın zaferi olarak değerlendirilebilir.

CHP içindeki sertlik-uzlaşma yanlıları kavgası DP içinde de hem de daha şiddetli olarak cereyan etmekteydi. Sertlik yanlıları DP Grubuna egemendiler ve parti yönetimini yumuşaklıkla suçluyorlardı. Aradaki gerginlik iyice kızışınca 1948 Martında bir kısım milletvekilinin parti üyeliğine son verildi. Bunlar önce Meclis'te Müstakil Demokratlar Grubu'nu oluşturdular.³⁰

Her iki parti içerisindeki kaynamalar devam ederken Fevzi Çakmak önderliğindeki bir grup milletvekili partiden ayrılarak 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurmuştur.³¹ Kurucular arasında Mareşal Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Bölükbaşı ve Sadık Aldoğan vardır.³²

İktidar partisinde de hareketlenmeler devam etmekteydi. Haziran 1948'de Hasan Saka Hükümeti istifa etmiş; ancak Hasan Saka tekrar hükümeti kurmakla görevlendirilince 10 Haziran 1948'de II. Hasan Saka Hükümeti kurulmuştu. II. Hasan Saka Hükümeti de 14 Ocak 1949'da çekilmek zorunda kalmış ve yerine Şemsettin Günaltay Hükümeti kurulmuştur.³³

Günaltay, İnönü'nün son başbakanı oldu. Hasan Saka Hükümeti döneminde girilen ancak bir türlü tamamlanamayan yeni seçim yasası çalışmalarına Günaltay Hükümeti döneminde ağırlık verilerek, 11 kişilik bir ilim heyeti oluşturulmuş ve bu heyet tarafından hazırlanan tasarı 17 Aralık 1949'da Meclis'e sunulmuştur.³⁴

Yeni seçim tasarısı 7 Ocak 1950'de görüşülmeye başlandı. Fakat DP'liler tedirgindi. Çünkü tasarıda "gizli oy, açık tasnif" ve yargı denetimi ilkeleri kabul

³⁰ Akşin, **a.g.e.**, s.228.

³¹ Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.411.

³² Aydemir, **a.g.e.**, s.452 – 456; ayrıca Bkz. Akşin, **a.g.e.**, s.228; Turan, **a.g.e.**, s. 256.

³³ Nihat Erim, II. Hasan Saka Hükümeti'nde Bayındırlık Bakanlığı yapmış, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı gibi önemli görevler üstlenmiştir. Özellikle Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde 35'ler grubu üyelerine geniş yer verilmiştir. Nihat Erim'in yanı sıra Tahsin Banguoğlu Millî Eğitim Bakanı, Vedat Dicleli de Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak görev yapmışlardır. Turan, **a.g.e.**, s.263.

³⁴ Turan, **a.g.e.**, s.269 – 270.

edilmiş; İl ve İlçe seçim kurulları başkanlıklarının yargıçlarca üstlenilmesi, merkezde de Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Mahkemesi öngörülmüştü. Tasarı, TBMM’de görüşülürken birtakım değişikliklere uğramış ve “açık oy, gizli tasnif” ilkesi kabul edilerek, merkezde kurulması öngörülen Yüksek Seçim Mahkemesi de Yüksek Seçim Kurulu olarak değiştirilmiştir. Seçim tasarısı uzun tartışmalardan sonra son şeklini alarak 16 Şubat 1950’de kabul edilmiştir. Seçim tarihi olarak da 14 Mayıs 1950 olarak belirlenmiştir.³⁵ Yeni seçim kanununun tek sakıncası, nispi temsil yerine çoğunluk ilkesini kabul etmesiydi. Bu ilke 50’li yıllarda yapılan üç seçimde CHP aleyhinde işleyecekti.³⁶

14 Mayıs 1950 genel seçimlerine CHP ve DP tüm ülke düzeyinde seçime katılırken Millet Partisi 22 ilde aday gösterebilmiştir.³⁷ Yapılan seçimlerde DP oy çoğunluğunu kazanmış ve seçim sonuçları da şöyle açıklanmıştır:

Demokrat Parti:	408 Milletvekili
Cumhuriyet Halk Partisi	69 Milletvekili
Millet Partisi	1 Milletvekili
Bağımsızlar	9 Milletvekili ³⁸

Böylece İnönü liderliğinde 1945 yılında başlatılan çok partili hayata geçiş denemesi ve süreci sorunsuz bir şekilde 22 Mayıs 1950’de CHP tarafından DP’ye görev tesliminin yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu seçimlerin sonuçları DP’nin bir başarısı olmakla birlikte özellikle İnönü’nün ve CHP’nin genel anlamda bir başarısı olarak ele alınmalıdır.³⁹

14 Mayıs seçimleriyle birlikte 27 yıllık CHP iktidarı son bulmuş ve DP iktidarı ele geçirme güreşinde başarılı olmuştur. Bu, gelişmekte olan ülkelerin siyasi

³⁵ Bahsedilen Seçim Kanunu ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Eroğul, **a.g.e.**, s.43 – 44; Turan, **a.g.e.**, s.270 – 272; Aydemir, **a.g.e.**, s.477 – 480; Metin Toker, **DP’nin Altın Yılları (1950 – 1954)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s.14 – 15; Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.411.

³⁶ Akşin, **a.g.e.**, s.229.

³⁷ Turan, **a.g.e.**, s.278.

³⁸ Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, çev. Metin Kırathı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004, s.311.

³⁹ Akşin, **a.g.e.**, s.229.

yaşamında pek nadir bir başarıydı. Fakat seçim sorunları, iki parti için de bir kimlik krizi yarattı; çünkü ikisi de Türk siyasi yaşamında örneği olmayan rollere uyum göstermek zorundaydı.⁴⁰

DP dönemi büyük umutlarla başladı. Celal Bayar, TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçildi ve DP genel başkanlığından istifa ederek bu görevi Adnan Menderes'e devretti. Refik Koraltan TBMM Başkanı, Fuat Köprülü de Dışişleri Bakanı olarak görevlerine başladılar.⁴¹

Partilerin başlangıçtaki olgun davranışlarının ve birbirlerine yönelik iyi niyet gösterilerinin pek de gerçekçi olmadığı kısa süre sonra hemen anlaşıldı. 29 Mayıs 1950'de Menderes, Hükümet Programını TBMM'ye sundu ve bunu eleştiriler ve savunmaların yapıldığı tartışmalar izledi. 2 Haziran'da Menderes kendisini ve programını eleştirenlere cevap vermek üzere Meclis kürsüsüne gelmiş, ancak CHP'liler cevap haklarını kullanmak isteyince Meclis Başkanı Refik Koraltan, muhalefetin bu isteğini reddetmişti. Bunun üzerine de CHP'liler protesto için TBMM'yi terk etmişti.⁴²

CHP'li milletvekillerinin salondan ayrılmalarından sonra program görüşmeleri belirtilerek oylamaya geçilmiş, oylamaya katılan 282 DP'li oybirliğiyle hükümete güvenlerini bildirmişlerdir. Ancak 126 milletvekilinin oylamaya katılmayarak çekimser kalması dikkat çekicidir. Bu, Meclis Grubu'nda çekişmelerin hala devam ettiğinin göstergesiydi. Böylece, Birinci Menderes Hükümeti, kendi milletvekillerinden % 30'unun güveninden yoksun olarak göreve başlamıştır.⁴³

Türk demokrasisi parti ilişkileri açısından ele alındığında daha en başından itibaren zaafa uğradığı görülmektedir. İktidar partisi DP ile ana muhalefet partisi CHP arasındaki ilişkiler daha ilk andan sağlam temellere oturtulamamış ve bu durum

⁴⁰ Ahmad, **a.g.e.**, s.55.

⁴¹ Aydemir, **a.g.e.**, C.3, s.31.

⁴² Bu gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için İnönü'nün daima yakınında bulunmuş olan damadı Metin Toker detaylı bilgiler vermektedir. Bkz. Toker, **a.g.e.**; Ayrıca; Ahmad, **a.g.e.**, s. 56 – 57.

⁴³ Turan, **a.g.e.**, C.4 (ikinci Bölüm), s.26.

1950 – 1960 yılları arasında DP'nin on yıllık iktidarı boyunca bu doğrultuda işlemiştir.

Büyük umutlarla iktidara gelen DP'nin ilk yıllarında dıştan, özellikle de ABD'den gelen yardımlar sayesinde görülmemiş bir bolluk yaşanmıştır.⁴⁴ Bunun üzerine DP bütün yoğunluğunu iktisadi faaliyetlere vermiştir. Zaten o sırada koşullar da buna elverişliydi.⁴⁵

DP iktidara gelir gelmez 1923'ten beri devam etmekte olan *denk bütçe* uygulamasından vazgeçerek, para ve maliye politikasını tam anlamıyla değiştirmiştir. DP'nin ekonomideki temel amacı tüm yurt çapında ekonomik kurumsallaşmayı gerçekleştirmek ve özel sektörün gelişmesine öncelik tanımak olmuştur.⁴⁶ Bunun sonucunda da ilk yıllarda ekonomide ciddi gelişmeler gerçekleşmiştir.⁴⁷

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte kırsal ve tarımsal alanlar canlanmaya başlamıştır.⁴⁸ ABD yardımlarının sağlanmasıyla tarım aletlerinin sayıları artırılmış ve nitelikleri de geliştirilmiştir.⁴⁹

DP, sanayileşme konusunda önceliği özel sektöre vermekle birlikte devlete ait ekonomik kuruluşları da genişletmekten geri durmamıştır. 1950'de Makine Kimya Endüstri Kurumu, 1951'de Denizcilik Bankası, 1952'de Et ve Balık Kurumu, 1954'te Devlet Malzeme Ofisi, 1954'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 1955'te Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları işletmeye açılmıştır.⁵⁰

⁴⁴ Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.412.

⁴⁵ Akşin, **a.g.e.**, s.231.

⁴⁶ İlkey Sunar, "*DP ve Popülizm*" **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C.8, s.2082.

⁴⁷ Eroğul, **a.g.e.**, s.87.

⁴⁸ Kılıçkaya, **a.g.e.**, s.413.

⁴⁹ Örneğin, traktör ve diğer tarım aletleri sayesinde tarım üretiminde önemli artışlar elde edilmiştir. Traktör sayısı 1948 yılında 1756 iken, 1950 yılında 9905'e, 1956 yılında da 43727'e çıkarılmış, biçerdöver sayısı da 1950'de yaklaşık 1000'ken 1957'de 6000'e çıkarılmış böylece tarım aletlerinde önemli bir artış kaydedilmiştir. Bu veriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akşin, **a.g.e.**, s.231; Serdar Turgut, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi**, Ankara, 1991.

⁵⁰ Turgut, **a.g.e.**, s.154 – 155.

ABD'nin özendirilmesiyle savaştan sonra 1948'de girişilen karayolu yapımı sürdürülerek piyasaya açılmamış olan birçok kırsal kesim bu olanağa kavuşturulmuştur.⁵¹ Dolayısıyla DP bu konuda da Atatürk ve İnönü'nün aksine bir politika takip ederek demiryollarına değil, daha çok karayolu yapımına öncelik tanımıştır.⁵²

Türkiye'nin 1952'de NATO'ya kabul edilmesi dış politika açısından önemli bir gelişmeydi. Truman Doktrini, Marshall Planı ve Avrupa Konseyi üyeliği gibi gelişmeler, Türkiye'nin bir ara, savaş yıllarında yaşamış olduğu yalnızlığa tamamıyla son vermiştir.⁵³

DP'nin eğitim politikası da önemli gelişmelere sahne olmuş, Atatürk döneminde kurulan Halkevleri ve Halkodaları 1951'in Ağustos ayında devletleştirilmiş ve kamu hizmeti yapan bu kurumların mal varlıkları hazineye aktarılmıştır. İnönü döneminin eseri olan Köy Enstitüleri de Şubat 1954'te kapatılarak, Öğretmen Okullarına dönüştürülmüştür.⁵⁴

DP, CHP'nin gücünü kırmak amacıyla Köy Enstitüleri ve Halkevleri ile Halkodaları gibi kültür yuvalarını yok ederken aynı zamanda CHP'nin bütün mal varlığını "haksız kazanç" diye nitelendirerek 15 Aralık 1953'te hazineye devretti.⁵⁵ Böylece CHP'nin sahip olduğu bütün taşınır ve taşınmaz mallar, paralar, öteki değerler, haklar ve alacaklar hazineye devredilecekti.⁵⁶ Bu kanunla Ulus gazetesi de kapatılarak ana muhalefet partisi iyice sindirilmeye ve susturulmaya çalışılmıştır.

1954 seçimlerine yaklaşılırken hükümet, basından gelen eleştirilere karşı ağır cezalar öngören bir yasa çıkarttı. Mahkemeye çıkan gazeteciler iddialarını ispat hakkından da yoksun bırakılıyorlardı.⁵⁷

⁵¹ Akşin, **a.g.e.**, s.231

⁵² Kılınçkaya, **a.g.e.**, s.414.

⁵³ Akşin, **a.g.e.**, s.231 – 232.

⁵⁴ Aynı Yer.

⁵⁵ Yalçın, **a.g.e.**, C.2, s. 559.

⁵⁶ Turan, **a.g.e.**, C.4(ikinci kitap), s.85.

⁵⁷ Akşin, **a.g.e.**, s.233.

Bütün bu gerçekleşen olaylar, DP'nin her türlü muhalefete karşı baskıcı uygulamalarda bulunması ve bu baskıları günden güne artırması zaten en başından beri olumlu gelişmemiş olan iktidar – muhalefet ilişkilerini kopma derecesine getirmişti. Başka bir ifadeyle, belki de, DP'nin “devr-i sabık” yaratma yönündeki faaliyetleri, CHP ile arasının iyice açılmasına yol açmıştı.⁵⁸

Böyle bir ortamda 1954 seçimlerine gidilmiş ve 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimlere beş parti katılmıştır. Bunlar, *Demokrat Parti*, *Cumhuriyet Halk Partisi*, *Cumhuriyetçi Millet Partisi*, *Türkiye Köylü Partisi* ve *İşçi Parti* 'leriydi. DP oyların % 58.42'sini alarak 503 milletvekili, CHP oyların %35.11'ini alarak 31, CMP oyların % 5.28'ini alarak 5, iki bağımsız aday da %0.62 oy alarak 2 kişi olmak üzere TBMM'ye yeni dönemde 541 milletvekili katılmıştır.⁵⁹

⁵⁸ Kılınçkaya, **a.g.e.**, s.414.

⁵⁹ Turan, **a.g.e.**, C.4 (ikinci bölüm), s.89 – 90.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. NİHAT ERİM'İN HAYATI

İzmit'in Kandıra ilçesinde 1912 yılında doğan Profesör Dr. İsmail Nihat Erim⁶⁰, Raif Bey ile Macide Hanım'ın oğlu olup, ailesinin burada eski yıllara dayanan bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Kendi ifadesiyle Akçakoca Bey ile bölgeye gelen Türk boylarındandırlar. Aile lakabı Emiroğulları ve nüfus kütüğüne ilk kayıtları Kahvecioğlu'dur. Anne tarafı Kırım'dan Çarşamba ilçesine göç etmiş bir kadı ailesiydi. Kendisi de Giresun'u kast ederek “*Annemin babası ve ailesi buralı imiş*” demektedir.

Nihat Erim ilk ve orta öğrenimini 1921–1933 yılları arasında Galatasaray Lisesi'nde tamamladı ve 1933'de İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi. Mezun olunca, ailesinin maddi desteğiyle Fransa'ya giderek Paris Hukuk Fakültesi'ne doktora öğrencisi olarak kayıt yaptırdı. 1939 yılında Hukuk Doktoru derecesini ve Uluslararası Yüksek Etütler Enstitüsü'nden sertifika ve diploma alarak Türkiye'ye geri döndü.

1 Ocak 1934 yılında Kamile Hanım ile dünya evine giren Erim, Işık Asım (1937) ve Ayşe Işıl Önalp'ın(1940) babasıdır. 1939 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Doçent olarak atanmış, 1941 yılında da Kamu Hukuku ve Devletlerarası Hukuk Kürsüsü'nde Profesörlüğe yükseltilmişti.

1943 yılında Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği görevine atanan Erim, 1945'te San Francisco'da toplanan Birleşmiş Milletler kuruluş toplantısında Türkiye Cumhuriyeti Hukuk Müşaviri olarak yer aldı.

⁶⁰ Nihat Erim'in özgeçmişi için bkz. *Ulus Gazetesi*, 12 Haziran 1948; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi 1966 – 1980**, C.2, S.18, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s.772; Nihat Erim, **Günlükler 1925 – 1979**, haz. Ahmet Demirel, C.2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s.1167; Nihat Erim, **12 Mart Anıları**, haz. Raşit Çavaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007; Türker Sanal, **Türkiye Cumhuriyeti ve 50 Hükümeti**, Ankara, Sim Matbaacılık, 1995, s.46– 47; Süleyman Yeşilyurt, **Türkiye'nin Başbakanları**, Ankara, Kültür Sanat Yayınları, 2006, s.280–285.

Nihat Erim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 8 Mart 1943 yılında başlayan VII.Dönem ara seçimlerinde bağımsız olarak Kocaeli Milletvekilliğine seçilerek, siyasete ilk adımını attı. Bir süre sonra, 1932 yılından beri üyesi olduğu ve hayatının sonuna kadar bağlı kalacağı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu'nda yerini aldı. 21 Temmuz 1946'daki VIII. Dönem seçimlerinde tekrar Kocaeli'nden seçilmek suretiyle, Meclis'teki yerini 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadar korudu.

1950 genel seçimlerinin demokratik bir ortamda yapılmasında rol oynayan Nihat Erim, 10 Haziran 1948'de kurulan II. Hasan Saka Hükümeti'nde Bayındırlık Bakanlığı, 16 Ocak 1949'da kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı gibi önemli devlet kademelerinde görevler aldıktan sonra, 1950 seçimlerinde milletvekili olarak seçilemeyerek, Meclis'teki yerini koruyamadı.⁶¹

CHP, 1945 yılından itibaren siyasal yaşamında bir dönüşüm geçirmeye başlamıştı. Cumhurbaşkanı İnönü, siyasal rekabetin olması gerektiğini savunuyor ve çok partili siyasal hayata geçişi sağlayabilmek amacıyla çaba harcıyordu. Ancak öte taraftan, İnönü'nün bu düşüncelerini benimsemeyen ve Tek Parti rejiminin devam etmesi gerektiğine inanan çok sayıda CHP'li de vardı. Bu grup genelde, demokratik rejime geçilmesinin erken olduğu kanısındaydı. İşte Erim bu olaylar içinde safını belli etmekte gecikmeyerek, İnönü'nün yanındaydı. Recep Peker Hükümeti için yapılan güven oylaması'nda (26 Ağustos 1947), 303 milletvekili lehte oy kullanırken 35 milletvekili aleyhte oy kullandı. 35'ler arasında Erim de yer almaktaydı.

Siyasetin içinde kırk yıla yakın bir süre bulunan ve suikastle öldürülen tek Türk Başbakanı olan Nihat Erim, siyasetçi kimliğinin yanı sıra gazetecilik yönüyle de dikkatleri üzerine çekmişti. 1945 yılından başlamak suretiyle Cumhuriyet Halk

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hikmet Bila, **CHP TARİHİ**, Ankara, Doruk Matbaacılık, 1979, s.221; Hürriyet Konyar, **Ülüs Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1999, s.70; Öztürk, **a.g.e.**, C.2, s.773; Erim, **a.g.e.**, s.1168.

Partisi'nin yayın organı olan *Ulus* gazetesinde makaleler yazmaya başladı.⁶² Yazılarıyla halkı aydınlatmaya ve demokratik siyasi hayata uyumlandırmaya çalışan Erim, aynı zamanda CHP'nin siyasi politikalarını şekillendirmekte ve bu politikalarından farklı ya da bağımsız siyasi tercih ve yönelimlerini de dile getirmekteydi. 15 Aralık 1953'de çıkarılan bir kanunla CHP'nin mallarına devletçe el konulunca *Ulus* gazetesi de kapatıldığında, Nihat Erim 1955 yılına kadar *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerini çıkarttı.⁶³ 1 Temmuz 1955'te de *Halkçı* gazetesini kapatarak, gazetecilik yapmayı bıraktı.⁶⁴

Cumhuriyet Halk Partisi'nden 1962 yılında -geçici ihraç da dâhil ilişkisinin kesildiği dönemlerde- birçok arkadaşından yeni partiler kurmak üzere teklifler almasına rağmen, birçok meslektaşının yaptığı gibi başka partilere geçmeyi düşünmemiş, CHP'li olmayı sürdürmüştü. Sadece Cumhurbaşkanlığı makamının isteği ile 19 Mart 1971 yılında tarafsız başbakanlık kimliğini taşımak üzere partiden ve milletvekilliğinden ayrıldı.

Demokrasiye geçiş sürecinde İnönü'nün yanında yer alarak bu sürece önemli katkılarda bulunan Erim, bu katkılarını hem siyasette hem de yazmakta olduğu makalelerle basın yoluyla yapmaktaydı. Bu doğrultuda İnönü'nün önde gelen adamlarından biri haline geldi. Hikmet Bila'ya göre, Nihat Erim'in İnönü tarafından takdirenen benimsenmesi ve devlet işlerinde ona uzun süre ayrıcalıklı bir inanç gösterilmesi, 35'ler hareketi sırasında aktif rol almasıyla başlamıştı.⁶⁵ Şevket Süreyya Aydemir'e göre ise, Cumhuriyet Halk Partisi ve İnönü, demokrasinin her safhasında etkili olabilecek dinamizmi Nihat Erim'in şahsında bulmaktaydı.⁶⁶

1956–1960 yılları arasında dönemin başbakanı Adnan Menderes'in isteği üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın hazırlanması ile sonuçlanan çalışmalarda da etkin rol alan Erim, 1964 yılında bu kez de dönemin Başbakanı olan İsmet İnönü'nün isteği

⁶² Partinin yayın organı olan *Ulus* gazetesinde yazan Erim, 1947'de Recep Peker hükümetinin istifa etmesinden sonra Tek Partili Siyasal Hayatı savunan Falih Rıfkı Atay'ın başyazarlıktan istifa etmesi üzerine, gazetenin başyazarlığı görevini üstlendi. Konyar, **a.g.e.**, s.71.

⁶³ Aynı yer.

⁶⁴ Bkz. **Halkçı Gazetesi**'nin son sayısı, 1 Temmuz 1955.

⁶⁵ Bila, **a.g.e.**, s.221.

⁶⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.2, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1975, s.464.

ile ABD'ye giden heyete katılmış ve bunu takiben de Cenevre'de gerçekleşen Kıbrıs Görüşmelerinde yine Türkiye Cumhuriyeti temsilcisi olarak görev yapmıştı.⁶⁷

1961 Anayasası'na göre kurulan TBMM'nin I. (XII.) Dönem seçimlerinde CHP adayı olarak yeniden milletvekili seçildi. 1965 ve 1969 genel seçimlerinde de seçilmek suretiyle Parlamento'daki yerini, 14 Ekim 1977'de Senatörlük görevi sona erene kadar korudu.⁶⁸

12 Mart Muhtırası'ndan sonra 19 Mart 1971'de CHP'den istifa ederek hükümeti kurmak üzere görevlendirilen Erim⁶⁹, yaşamı boyunca devlet idaresinde yapılmasının gerektiğine inandığı yenilikleri hayata geçirme fırsatını elde etti.⁷⁰ Erim'e göre, Atatürk'ün vasiyet ettiği ve Anayasa'nın öngördüğü türlü reformların hala gerçekleştirilememiş olması aşırı sol komplolar ve aşırı sağ teşebbüsler için müsait bir ortam hazırlıyordu. Türk Silahlı Kuvvetlerini de 12 Mart Muhtırası'na mecbur eden, işte bu ortamdı.⁷¹

Erim'in Hükümet kurarken gözönünde tuttuğu ve ulaşılmasını gerekli gördüğü hedeflerini Birinci Erim Hükümeti programında şu maddeler altında ifade ettiği görülür:

- Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması
- İdari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi
- Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımlar atılması
- Huzursuzluk ve asayişsizliğin hızla giderilmesi.

Devamında ise, bu ana ilkelerin ışığı altında Türk Devrimi, iktisadi yapı, eğitim ve milli güvenlik ve sosyal adalet konularında ayrıntıya girilerek, şu ihtiyaçlara dikkat çekilmekteydi:

⁶⁷ Erim, **Günlükler**, C.2, s.1169.

⁶⁸ Öztürk, **a.g.e.**, s.773.

⁶⁹ Aynı yer.

⁷⁰ Erim, **a.g.e.**, s.1169.

⁷¹ *Erim Hükümetlerinin Bir Yılı 07 Nisan 1971–07 Nisan 1972*, Başbakanlık Basın–Yayın Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1972, s.8.

- Öğretim birliğinin sağlanması, Laiklik ilkesinin tam olarak uygulanması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve özellikle gençliğin temel sorunlarının dikkate alınması;
- Ekonomik ve siyasal bağımsızlık içinde kalkınma olanaklarının hızla hazırlanması, kooperatifçiliğin geliştirilmesi, gelir dağılımını düzeltecek vergi, bütçe, kredi ve diğer tedbirlerin alınması;
- Özel kesimin ve Devlet kesiminin toplum yararına uygun bir çalışma düzeniyle etkin bir şekilde çalışır hale getirilmesi, sağlık sosyal yardım ve tüm kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bunlardan yararlanmada eşitlik sağlanması.⁷²

Erim Hükümet Programı'nda, Türkiye'nin doğal kaynaklar bakımından çok zengin olmasına rağmen refah seviyesinin hala düşük bir gelir seviyesinde olduğu vurgulanmakta; ve ekonomik anlamda *karma ekonominin uygulanması şartıyla* Türkiye ekonomisinin düzeltilebileceği görüşü yansıtılmaktaydı.

Birinci Erim Hükümeti'nin öncelikle gerçekleştirmeye kararlı olduğu reformlar vardı. Bunlar arasında; Toprak Reformu, Milli Eğitim Reformu, Mali Reformlar, Hukuk ve Adalet Reformu, Devlet Kesiminin yeniden düzenlenmesi, Enerji ve Tabii Kaynaklarla ilgili yenilikleri saymak mümkündür.⁷³ Ama tüm bu somut sosyo-ekonomik tasarımların yanısıra, 12 Mart sonrası kurulan Birinci ve İkinci Erim Hükümetlerinin kuruluş nedeni ve icraatının merkezinde, bir taraftan anarşiyi ortadan kaldırmak ve bunun tekrar canlanmasını önleyici tedbirler almak diğer taraftan da ülkenin ihtiyacı duyduğu atılımları, Atatürkçü çizgide gerçekleştirmek amacı yer almaktaydı.⁷⁴ Ancak Birinci Erim Hükümeti'ndeki 11 bakanın birlikte istifası üzerine TBMM'den de gerçekleştirmeye çalıştığı reformlar konusunda yeterli desteği alamayan Erim, 3 Aralık 1971'de Hükümet'in istifasını Cumhurbaşkanı'na sundu.⁷⁵

⁷² <http://www.osym.gov.tr>.

⁷³ *Erim Hükümetlerinin Bir Yılı 07 Nisan 1971 – 07 Nisan 1972*, s.9.

⁷⁴ *Bkz.12 Mart Sonrası Hükümet Faaliyetleri (12 Mart 1971–12 Mart 1973)*, Ankara, TC. Başbakanlık Basın Merkezi, Başbakanlık Basımevi, 1973.

⁷⁵ Öztürk, *a.g.e.*, s.773.

Cumhurbaşkanı Sunay tarafından 11 Aralık 1971’de kabineyi yeniden kurmakla görevlendirildiğinde, aynı gün içinde kabineyi kurarak işe kaldığı yerden devam etti. İkinci Erim Kabinesi, reform paketinde Birinci hükümetten farklı bir strateji belirlemeyerek yoluna kaldığı yerden devam etme kararı aldı.⁷⁶ Ancak İkinci Erim Hükümeti’nin de ömrü uzun sürmeden 22 Mayıs 1972’de istifa ile sonlandı.⁷⁷

Nihat Erim, eğer istifa etmek durumunda kalmayarak kurmuş olduğu reform hükümeti işbaşında kalmış olsaydı, hedefi saptanmış ve kapsamlı değişimlere imza atacağını düşünerek şu irdelemede bulunmaktaydı:

“Anayasada 1971 yılında yapılan değişiklikler, özgür demokratik düzeni ve ülkemizin bölünmezliğini, laik cumhuriyeti pekiştirmek amacı ile gerçekleştirildi. Eğer ben başbakan olarak kalsaydım, ikinci değişiklik girişimi, parlamenter sistemin, seçimlerin iyileştirilmesi, siyasi partilerin birbiriyle ilişkileri, davranışları konusunda olacaktı. Seçim usulleri iyileştirilmeye çalışılacaktı. Ama hepsi, her şey Batı örneği bir demokrasinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin çizdiği sınırlar içinde yapılacaktı.”⁷⁸

14 Ekim 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı A. Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu üyeliğine atandı. 18 Nisan 1973 tarihinde Fahri Korutürk’ten devir aldığı *Senato Kontenjan Grubu Başkanlığı* görevini 14 Ekim 1977 yılında senatörlük görevi sonlanana kadar sürdürdü. Ayrıca Senato’da Anayasa ve Adalet ve Dışişleri, Turizm ve Tanıtma Komisyonları’nda çalıştı.

Nihat Erim, 14 Ekim 1977’de senatörlük süresi dolunca dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından ikinci defa Senato Üyeliği’ne seçilmedi. Böylece Parlamento’daki görevi de sona erdi. Bundan sonraki yaşamını, İstanbul’da geçirdi.⁷⁹ 19 Temmuz 1980’de uğradığı saldırı sonucunda hayatını kaybeden Erim, uzun yıllar aktif siyasetin içinde yer almış; ve kişiliği, gençliğinde mücadeleci, taviz vermez bir

⁷⁶ Erim Hükümetlerinin Bir Yılı 07 Nisan 1971 – 07 Nisan 1972, s.7.

⁷⁷ Aynı yer.

⁷⁸ Nihat Erim, **12 Mart Anıları**, Haz. Raşit Çavaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.8.

⁷⁹ Öztürk, **a.g.e.**, s.775; Erim, **a.g.e.**, s.1169.

yapıdayken, ilerleyen yaşlarında ise ülke çıkarlarını önde tutan bir olgunluk sergilemişti.

1.2. ULUS, YENİ ULUS VE HALKÇI GAZETELERİNİN CUMHURİYET TARİHİNDEKİ YERİ

Cumhuriyet Halk Partisi'nin sözcülüğünü yapmış olan Ulus gazetesinin tarihini Türk Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar götürmek mümkündür. Bu kapsamda, *Ankara*'da 10 Ocak 1920'de yayın hayatına başlayan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesine de kısaca değinmek gerekir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yayın hayatına, 1934 yılında Ulus adı altında devam etmiştir. Bu anlamda, Ulus'un ilk biçimlenişinin Kurtuluş Savaşı'nda *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ile olduğu söylenebilir.⁸⁰

1.2.1. Hâkimiyet-i Milliye

1919 Aralık ayının son günlerinde Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da kurulan Müdafâ-i Hukuk Cemiyeti'nin kararlarını millete duyuracak bir gazeteye şiddetle ihtiyaç duyulduğunu görmüş ve Konya'dan getirilen baskı makineleriyle Meclis bahçesindeki binada bir basımevi kurulmasını sağlamıştı.⁸¹

Hakimiyet-i Milliye ile, Kurtuluş Savaşı'nın amaçları ve yapılan işleri Ankara'dan bütün yurda duyuruldu. *Hâkimiyet-i Milliye* esasını benimseyen ve önceleri haftada iki kez yayınlanan gazetenin başlığının altında yazılı olan “*Mesleği, milletin iradesini hâkim kılmaktır*” cümlesi, aslında İstanbul'un işgal altında bulunması ve buradaki

⁸⁰ Hürriyet Konyar, *Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1999, s.12.

⁸¹ İnuğur, a.g.e., s.353.

basının sansür altında bulunması nedeniyle Kurtuluş Savaşı boyunca halkı bilinçlendirmede önemli bir görevi yerine getirdiğinin ifadesiydi.⁸²

Gazetenin yazı işleri müdürlüğüne Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu) getirilmiş ve ilk sayısı 10 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın başyazısıyla yayınlanmıştı. Gazetenin yazı işleri müdürlüğüne daha sonra sırasıyla Hüseyin Ragıp (Baydur), Nafi Atuf (Kansu) ve Ziya Gevher (Etili) atandı. O günlerde Ankara'da bulunan aydınlar ve gazeteciler Hâkimiyet-i Milliye'ye yazı verdiklerinden, gazetenin Ağaoğlu Ahmet, Hüseyin Tevfik, Ruşen Eşref, Doktor Adnan Adıvar, Mahmut Esat, İzzet Ulvi, Doktor Tevfik Rüştü Aras, Yusuf Akçura gibi yazarlardan oluşan zengin bir kadrosu oldu.⁸³

2 Eylül 1928 tarihinden itibaren gazetenin başlığı yeni harflerle, yazılar da bir süre Latin ve Arap harfleri olarak karışık dizilirken, 1 Kasım 1928 tarihinden itibaren, bütünüyle yeni bir alfabeye yazılmaya başladı.⁸⁴ Hâkimiyet-i Milliye gazetesi 28 Kasım 1934 günü "Hâkimiyet-i Milliye'yi kuran Atatürk'tür. Gazetemize Ulus adını da O verdi. *Adımız Andımızdır*. Atatürk'ün ulusçuluk yolunda yürüyeceğiz" diyerek attığı iri punto başlıklarla, gazetenin *Ulus* adını aldığını resmen duyurmuştu. Bundan sonra da gazete kapanıncaya kadar başlığının altında yer alan "*Adımız Andımızdır*" ibaresini muhafaza etti.⁸⁵

1.2.2. Ulus

28 Kasım 1934 tarihinden itibaren Hâkimiyet-i Milliye gazetesi isim değiştirerek *Ulus* adıyla yayın hayatına devam etti. Bu sıralarda Falih Rıfkı Atay'ın yönetiminde olan gazete, hükümetin ve CHP'nin görüşlerini yansıtıyordu. Ulus'un bu ilk

⁸² Konyar, **a.g.e.**, s.13–14.

⁸³ İlk çıkmaya başladığı zamanlarda haftada iki gün yayınlanan gazete, 18 Temmuz 1920 tarihinden itibaren haftada üç gün yayınlanmaya başlamış ve 6 Şubat 1921 tarihinde de günlük hale getirilmiştir. İnuğur, **a.g.e.**, s.353.

⁸⁴ Fuat Süreyya Oral, **Türk Ansiklopedisi**, C.33, MEB Yayınları, Ankara 1984, s.182.

⁸⁵ Aynı yer.

dönemlerinde çok zengin bir kadrosu vardı. Necip Ali Küçüka, Zeki Mesut, Nasuhi Baydar, Ahmet Şükrü Esmet'in gazetede yazıları çıkıyordu.⁸⁶

Gazete 1945 yılına kadar CHP'nin izlediği tek parti politikasının sözcüsü olmuş ancak 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte gazetede bazı değişimler ortaya çıkmıştı. Bu dönemlerde gazetenin başyazarlığını Falih Rıfki Atay yapmaktaydı. Atay, Ulus gazetesinde savunulan düşüncelerin CHP'nin ilkeleri olmasını şart koşarken bunun aynı zamanda zorunlu bir görev olduğu kanısındaydı.⁸⁷

Ulus gazetesinde etkin olan Tek Partili düşünce tarzı, 1946'dan itibaren CHP'de başlayan değişimlere paralel olarak yavaş yavaş değişmeye başladı. CHP, İnönü'nün liderliğinde siyasi hayatı çok partili bir yapıya kavuşturmaya çalışırken, kendi içinden de çeşitli görüş ayrılıkları daha net olarak ortaya çıkıyordu. Bu ise parti içinde bölünmeler yaratmaktaydı.⁸⁸

İnönü'nün çok partili siyasal hayata geçiş ile ilgili girişimleriyle birlikte partinin yayın organı olan Ulus'un da bu yönde yayınlar yaptığı, bu paralellikte bir değişim yaşadığı gözlemlendi. Gazete, İnönü ile beraber hareket eden reformist kanadın denetimine girerek, bu görüşler doğrultusunda yayın yapmaya başladı. Gazetenin başyazarlığını da bu kanatta yer alan ve İnönü'ye yakın bir şahsiyet olan Nihat Erim ile Falih Rıfki Atay,⁸⁹ dönüşümlü olarak yapmaktaydılar. Erim gazetenin bu yeni dönemdeki politikasını şöyle değerlendirmekteydi:

“Ulus'un vazifesi, partinin resmi görüşünü ortaya koyup savunmaktan ibaret değildir. Ulus aynı zamanda partililer arasındaki türlü fikir cereyanlarını da aksettirecektir. Ulus'ta halk partinin ana umdelerine aykırı olmamak şartıyla her düşüne yer bulacaktır.”⁹⁰

⁸⁶ Hıfzı Topuz, **İkinci Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2003, s.164. Ayrıca bkz. Fûruzan Hüsrev Tökin, **Basın Ansiklopedisi**, Kulen Basımevi 1963, s.125.

⁸⁷ Konyar, **a.g.e.**, s.14.

⁸⁸ Aynı yer.

⁸⁹ 1949'da Hüseyin Cahit Yalçın da gazetede başyazı yazmaya başlar. Topuz, **a.g.e.**, s.190.

⁹⁰ Nihat Erim, “Fikirler Billürleşme Yolundadır”, **Ulus**, 12 Ağustos 1947.

Kuruluşundan itibaren iktidar partisi gazetesi olan Ulus, 1950 seçimlerinden sonra muhalefet partisi gazetesi olarak büyük güçlüklerle karşılaştı. 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda Demokrat Parti iktidar olunca, çeşitli soruşturmalara uğrayarak hakkında davalar açıldı.⁹¹

CHP mallarının hazineye intikaline dair 14–15 Aralık 1953 tarihinde Demokrat Parti iktidarının çıkardığı kanun doğrultusunda CHP'nin mallarıyla birlikte Ulus binasına, matbaasına ve tesislerine de el konuldu. Artık CHP'nin herhangi bir basın yayın organı yoktu. Ulus gazetesi ancak 10 Haziran 1955 tarihinde tekrar yayın hayatına geri dönebildi.

Çoğu kaynakta 14–15 Aralık 1953 ile 10 Haziran 1955 tarihleri arasında çıkan *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazeteleri Ulus'un devamı olarak ele alınmaktadır. Fakat bu çalışma ekseninde, bu iki gazete farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

Ulus gazetesinde 1959 yılında, iktidar-muhalefet ilişkilerinin iyice gerginleştiği dönemde başyazıları *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* yazmaktaydı. 1960 Askeri Müdahalesi'nden sonra gazetede başmakaleleri *Cihat Baban* yazdı. Ulus gazetesinin son sayısı da 28 Temmuz 1971 günü yayınlandı.⁹²

Ulus'un devamı niteliğinde olan *Barış* gazetesi 29 Temmuz 1971 günü yayını Ulus'un sayılarını devam ettirerek başladı ve 1975 yılında 18752 sayıya kadar yayını sürdürdü. Bu tarihte adı değişerek *Yeni Ulus* olmuş, sayıları birden başlayarak 246'ya kadar devam etmiş ve bir yıl dolmadan yayın hayatı sona ermişti.⁹³

1.2.3. Yeni Ulus ve Halkçı

Ulus gazetesini ele alan kaynakların neredeyse tamamı Ulus gazetesinin 1953 Aralık ayında kapanması üzerine yayın hayatına katılan *Yeni Ulus* (kısa bir süre sonra isim değiştirerek *Halkçı*) gazetesini Ulus'un devamı olarak ele almakta ve bu gazeteyi

⁹¹ Konyar, a.g.e., s.16.

⁹² Konyar, a.g.e., s.19.

⁹³ İnuğur, a.g.e., s.353.

CHP'ye ait olarak tanımlamaktadırlar. Oysa Yeni Ulus gazetesini Nihat Erim kendi parasıyla çıkarmaya başlamış ve sürdürmüştü. Nihat Erim Ulus'un kapanacağı günlerde parti genel idare kurulunda geçen görüşmeleri ve sonucu şöyle aktarmaktaydı:

“Eğer bir gazete çıkmasını istiyorsanız hemen karar veriniz ve 20 bin lira temin ediniz.” Bu söz üzerine *“Ulus kapandıktan sonra bir müddet gazete çıkmasın, mağdur olalım, halk bize acısın, daha iyi olur”* dediler. *“Bu mütalaaya ben şiddetle itiraz ettim.”*⁹⁴

“Bir gün dahi ara vermek doğru değildir. Behemehal hemen ertesi gün gazete çıkmalı” dedim. *“Neticede ara vermeden gazete çıkarılmasına, Ulus idare komitesi memur edildi. Bu komitede Genel İdare Kurulu'ndan Ferit Melen, Halil Sezai Erkut ve ben, Ulus Yazı İşleri Müdürü ve Müessese Müdürü (yani Münir Berik ve Muhittin Erkan) var.”*⁹⁵

Artık sıra temin edilecek 20 bin liraya geldiğinde, bu sırada Parti Genel Sekreteri olan Kasım Gülek'ten bir beklenti içine girildiğini, çünkü bu kişinin çok zengin olduğunun herkesçe bilindiğini ifade etmekteydi. Nihayet Kasım: *“Kaç lira lazım, 20 bin mi? Peki ben vereyim”*⁹⁶ demiş ve bu konu da kapanmıştı. Artık gazete çıkarılabilecekti. Ne var ki Kasım Gülek vaat ettiği parayı verme konusunda tereddüt etmiş ve bu sıkışık zamanda Ulus İdare Komitesi'ni bir kaç gün oyalamıştı. Nihat Erim bu durumu şöyle nakletmekteydi:

*“Toplantıdan sonra Kasım'ın odasına gittim. Parayı istedim. O, ‘peki veririz’ dedi. Fakat ne zaman, nasıl, bunu söylemedi. Yanından ayrıldım. Ulus Müessesesi Müdürü Muhittin Erkan'a ‘para temin edildi. Kasım Bey verecek. Gidip alınız’ dedim. Muhittin Bey bir müddet sonra geldi. ‘Gittim, söyledim. Başını salladı, fakat çıkarıp vermedi’ dedi”.*⁹⁷

⁹⁴ Erim, a.g.e., s.530.

⁹⁵ Nihat Erim, “Vazifeye Devam”, *Yeni Ulus*, 16 Aralık 1953.

⁹⁶ Aynı yer.

⁹⁷ Erim, a.g.e., s.531.

Nihat Erim'in sözlerine yansıyan gelişmeler, Ulus'un kapanmasına ilişkin kanunun çıkmasından yaklaşık bir hafta önce oluşmuştu. Kasım Gülek parayı karşılayacak gibi görünmediğinden dolayı, Nihat Erim gazeteyi kendisi çıkarmaya karar vermiş ve tüm sorumluluğu üstleneceğini belirterek, konuyu İnönü'ye de açmıştı. Ne var ki Erim bir gazete çıkarabilecek kadar mali olanağa sahip değildi:

“Gazeteyi şahsen ben çıkaracağım. Başka çare kalmadı. Şahsen her türlü mesuliyeti yükleniyorum. İnönü'yü aradım ona durumu izah ettim. Mutlaka gazeteyi çıkaracağım, her türlü mali, hukuki mesuliyeti yükleniyorum dedim. İnönü “Senin paran yok gazete yüküne dayanılmaz, zarar edersen mahvolursun” dedi. Ben: borç, kredi, veresiye... Gereken malzemeyi tedarik edeceğim. Sonunda zarar olursa evimi satarım. Müsadere Kanunu, Hüseyin Cahit Yalçın ile beni susturmak için çıkıyor. Ertesi gün devam edeceğiz...”⁹⁸

“İmtiyaz alındı. Kâğıt veresiye temin edildi. Ankara bayiinden 1.200 lira avans, depozito aldık. Yeni matbaa ile mukavele yaptık. 1.700 lira depozito yatırdık 500 lirasını muhittin Bey(Ulus Müessese Müdürü) cebinden verdi.”⁹⁹

14–15 Aralık gecesi kanun çıktı.16 Aralık 1953 günü de Yeni Ulus gazetesi yayın hayatına başlamış oldu. Erim, Kasım Gülek'e Yeni Ulus gazetesinin parti ilkelerini savunacağını söylemesine rağmen, Kasım Gülek 17 Aralık günü yani gazetenin çıkmaya başladığı günün ertesinde gazetelere şu beyanatta bulundu:“Yeni Ulus partinin malı değildir, bir arkadaşımızdır.”¹⁰⁰

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in beyanatından da anlaşılacağı üzere, Yeni Ulus gazetesi Ulus'un devamı niteliğinde değildi.

Öte taraftan Nihat Erim'in aktardıklarına da bakılırsa, Yeni Ulus gazetesini kendi olanaklarıyla çıkarmıştı. Tüm bunlardan şu sonuca varılabilir ki, Yeni Ulus, muhalif kanadı oluşturacak ve CHP umdelerini savunacaktı; ama partinin malı değildi ve Ulus gazetesinin devamı da değildi.

⁹⁸ Erim, a.g.e., s.531.

⁹⁹ Aynı yer.

¹⁰⁰ Aynı yer.

Yeni Ulus'un sloganı Ulus'taki *Adımız Andımızdır* sloganı yerine, bu defa 6 Ok'un "cumhuriyetçi, devrimci, halkçı, laik, milliyetçi, devletçi gazete" ifadesiydi.¹⁰¹ Ancak Yeni Ulus gazetesi de kısa süre içinde DP'nin tavrından payını aldı. Nihat Erim'in kaydettiği üzere, hakkında Yeni Ulus gazetesinin sahibi olarak 6 dava açıldı.¹⁰²

Parti mensupları arasında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı Erim 23 Mayıs 1954 tarihinden itibaren gazeteyi *Halkçı* adıyla çıkarmaya başladı. Anlaşmazlık olan konuyu da Nihat Erim şöyle aktarmaktaydı:

"İlk günler, Yeni Ulus'un tutunamayacağı sanıldı. "Çamur gibi baskı ile, düz makine ve siyah başlıkla bu gazete tutmaz" deniyordu. Fakat birkaç gün sonra rağbetin azalmayıp arttığı anlaşılınca, kıskançlık şahlandı. "Ulus'un mirasına konu" diye dedikodu başladı.

Halkçı gazetesinin sloganı "*Gündelik Siyasi Sabah Gazetesi*" olmuştu. Gazetede Hüseyin Cahit Yalçın ve Nihat Erim başyazarlık yapmaktaydılar. Ancak DP iktidarının basına yönelik sert politikaları devam ediyordu. Hüseyin Cahit 24 Eylül 1954 tarihinde 26 ay hapis cezası aldı. Nihat Erim de hakkında açılan davalar aleyhinde sonuçlanacak olursa, en az Hüseyin Cahit kadar cezaya maruz kalacaktı.¹⁰³ Erim'in o günlerde yaşadığı sıkıntıyı ifade eden şu sözlerine değinilebilir:

*"Bundan sonra ben de faaliyetimi bir hukuk düzeni içinde değil keyfi bir şahıs tahakkümü altında olduğumuzu göz önünde tutarak tanzim etmeliyim. Hukuk metotlarıyla ve hukuk teminatı altında mücadele, siyasi faaliyet bitti. Bir kenara çekilebilmek lazım. Bakalım ne zaman ve nasıl işin içinden çıkabileceğim."*¹⁰⁴

¹⁰¹ Konyar, a.g.e., s.19.

¹⁰² Erim, a.g.e., s.534.

¹⁰³ Bkz. Ek 16.

¹⁰⁴ Erim, a.g.e., s.566.

Erim artık gazeteyi kapatmaya ve gazetecilik yapmamaya karar vermişti. Bu arada CHP de *Ulus*'u yeniden çıkarabilme çabaları içindeydi. Nihayet *Ulus* gazetesi 10 Haziran 1955'de yeniden yayın hayatına girdi. Erim de *Halkçı* gazetesini 1 Temmuz 1955 tarihinde kapatarak gazete yazarlığını bıraktı.

İKİNCİ BÖLÜM

NİHAT ERİM'İN PARTİ HAYATI VE SİYASİ DÜŞÜNCELERİ

2.1. Parti Hayatı

2.1.1. Siyasete ilk Adımını Atışı ve CHP Grubuna Katılması

Ankara Hukuk Fakültesi'nde *Amme Hukuku ve Devletler Umumi Hukuku* alanında profesör iken 30 Ocak 1943 tarihinde *Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği*'ne atanan Nihat Erim, bu sıfatla Birleşmiş Milletler Teşkilatı Yasası'nın kabul edildiği 1945 San Francisco Konferansı'na Türk Delegasyonu üyesi olarak katılmıştır.¹⁰⁵ 8 Mart 1943 tarihinde başlayan TBMM VII. Dönem ara seçimlerinde de bağımsız olarak Kocaeli Milletvekilliğine seçilerek 13 Ağustos 1945'de Meclise katılan Erim¹⁰⁶, siyasal yaşamının başlangıcına yönelik olarak şunları ifade etmektedir:

“Yeni bir hayat başlıyor. Milletvekili olarak vazifemi yapmalıyım. Yirmi yıldır ilk defa olarak serbest seçim yapılmış, açık kalan bazı mebusluklar için parti namzet göstermemiş. Kandıra'da (Kocaeli'nin ilçesi) halk bir mazbata tanzim ederek benim namzetliğimi koymuşlar. Kocaeli'nde bir yere 24 namzet varmış. Bir kısmı benim lehime feragat etmiş. Neticede 700'den fazla ikinci seçmenden 581'i bana rey vermiş. Benden sonra en çok rey alan 156 rey almış (İsmail Rüştü Aksal).”¹⁰⁷

Erim bir süre sonra da 1932 yılından beri üyesi olduğu ve ömrünün sonuna kadar bağlı kalacağı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu'nda yerini almıştır. 21 Temmuz 1946 yılındaki VIII. Dönem seçimlerinde tekrar Kocaeli ilinden seçilmek suretiyle Meclis'teki yerini 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadar korumuştur.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Öztürk, **a.g.e.**, C.2, s.272.

¹⁰⁶ Aynı yer.

¹⁰⁷ Erim, **a.g.e.**, s.44.

¹⁰⁸ Öztürk, **a.g.e.**, s.773; Sanal, **a.g.e.**, s.46.

Bu yıllarda CHP içinde demokratik düzene geçilmesinin erken olduğuna inanan gruba karşı (özellikle Recep Peker ve hükümetine karşı) mücadele eden Nihat Erim 35'ler olarak adlandırılan hareketin öndeliğini yapmıştır.¹⁰⁹ 1950 seçimlerinin kaybedilme pahasına da olsa demokratik bir ortamda yapılması için yoğun girişimlerde bulunduğu da görülür.

Bu arada Haziran 1948'da II. Hasan Saka Hükümeti'nde Bayındırlık Bakanlığı¹¹⁰, Ocak 1949'da kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde de Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuş ve bu son görevini 22 Mayıs 1950'ye kadar sürdürmüştür.¹¹¹

Siyasi hayata adım attığı ilk günlerden itibaren yakın diyalog içinde bulunduğu İnönü ile 1956–64 yılları arasında ilişkileri kopmuştur.¹¹² Hatta 4 Aralık 1962 tarihinde partiden geçici olarak bir yıllığına ihraç edilmiştir.¹¹³ Kendisi bunun o zaman damat adayı olan Metin Toker hakkında Paşa'nın isteği ile zamanın en kıdemli gazetecisi olan Hüseyin Cahit Yalçın'ın vermiş olduğu referansı değiştirmeden aktarması ile başlayan sürece bağlamıştır. Çetin Altan'a göre ise, soğukluğun ve ardından gelen dargınlığın sebebi CHP'nin kapatılmasını önlemek için İnönü'nün isteği ve onayıyla devrin başbakanı Adnan Menderes ile geliştirilen yakınlıktı. İnönü için ileri gitmesi sonucu bu temasın durdurulmasını ve DP'ye yeniden ağır hücumlar yapılmasını istemişti. Bu talimata uymayan Erim ile İnönü'nün arası açılmıştı.¹¹⁴

Nihat Erim, Cumhuriyet Halk Partisi'nden 1962 yılında geçici ihraç da dâhil ilişkisinin kesildiği dönemlerde birçok arkadaşından yeni partiler kurmak üzere teklifler almasına rağmen birçok çağdaşının yaptığı gibi başka partilere geçmeyi düşünmemiş CHP'li olmayı sürdürmüştü. Sadece Cumhurbaşkanlığı makamının

¹⁰⁹ Erim, **a.g.e.**, s.1168.

¹¹⁰ Hasan Saka Kabinesi için bkz. **Ek. 3**

¹¹¹ Sanal, **a.g.e.**, s.47.

¹¹² Erim, **a.g.e.**, s.1168.

¹¹³ Erim, **a.g.e.**, s.752.

¹¹⁴ Erim, **a.g.e.**, s.1168.

isteği ile 18 Mart 1971 yılında tarafsız başbakanlık kimliğini taşımak üzere partiden ve milletvekilliğinden ayrıldı.¹¹⁵

1956–1960 yılları arasında dönemin başbakanı Adnan Menderes’in isteği üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın hazırlanması ile sonuçlanan çalışmalarda etkin rol almıştır. 1964 yılında bu kez de dönemin başbakanı olan İsmet İnönü’nün isteği ile ABD’ye giden heyete katılarak, bunu takiben de Cenevre’de gerçekleşen Kıbrıs görüşmelerinde yine Türkiye Cumhuriyeti temsilcisi olarak görev yapmıştır.¹¹⁶

12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları’nın verdiği muhtıradan sonra Cumhurbaşkanı A.Cevdet Sunay’ın ısrarları ve partisiz olma koşuluyla 19 Mart’ta Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki parti başkanlarının da olurlarını alarak partilerüstü hükümetin başbakanlığını üstlendi. Tüm yaşamı boyunca devlette yapılmasının gerekli olduğuna inandığı reformları bu yakaladığı fırsatla gerçekleştirebileceğini düşünüyordu.¹¹⁷

7 Nisan 1971 tarihinde güvenoyu alarak işe başlayan Nihat Erim 11 bakanının aynı anda istifa dilekçelerini sunmaları üzerine 7 Aralık 1971 yılında istifa etti. 11 Aralık’ta yeni kabineyi kurmak üzere yeniden görevlendirildi ve aynı gün kurduğu Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı tarafından atandı. İkinci Erim Kabinesi de 22 Mayıs 1972 tarihine kadar iş başında kaldı.

14 Ekim 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı A. Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine atanan Erim, 18 Nisan 1973 tarihinde Fahri Korutürk’ten devir aldığı *Senato Kontenjan Grubu Başkanlığı* görevini 14 Ekim 1977 yılında senatörlük görevi sona erene kadar yürüttü. Ayrıca senatoda Anayasa ve Adalet ve Dışişleri, Turizm ve Tanıtma Komisyonları’nda çalıştı. Genel Kurul toplantılarında çoğu dış politika ve Türkiye’nin dış ilişkileri ile ilgili olmak üzere yirmi dört konuşma yaptı. 14 Ekim 1977’de senatörlük süresi dolunca dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk

¹¹⁵Erim, **a.g.e.**; Sanal, **a.g.e.**, s.47; Öztürk, **a.g.e.**, s.773.

¹¹⁶Erim, **a.g.e.**, s.1168.

¹¹⁷ Erim, **a.g.e.**, ss.1168–1169.

tarafından ikinci defa Senato Üyeliğine seçilmedi ve böylece Parlamento'daki görevi sona erdi.¹¹⁸

2.1.2. 35'ler ve Nihat Erim

Türkiye'nin siyasi hayatında önemli dönüm noktalarından biri de çok partili hayata geçiş sürecidir. II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte tüm dünyada siyasal gelişim yeni boyutlar kazanırken Türkiye de bu sürecin içinde yer alıyor, siyasi hayatta çok önemli adımlar atılıyordu.¹¹⁹

İnönü liderliğinde gerçekleştirilen çok partili hayata geçiş denemesinin iç ve dış sebepleri burada ele alınmayacak; ancak Çok partili hayata geçiş sürecinde CHP içindeki bölünme ve bunu sonucunda 35'ler adı verilen grubun ortaya çıkması ve Recep Peker'in Başbakanlıktan istifa etmesi hususunda açıklamalar yapılacaktır.

Uluslararası etkenler, iç nedenler ve Devlet başkanı olan İnönü'nün tercih ve çabaları ile 1945 yılı yani II. Dünya Savaşı'nın ertesinde çok partili hayata ve demokrasiye dair önemli adımlar atılması kararlaştırılmıştır. Böylece demokratik usullerin güçlendirilmesi yönünde adımlar atılması bekleniyordu. Ancak devlet yönetiminde etkili olan CHP içerisinde bölünme yaşandığı göze çarpmaktadır. Bir tarafta İnönü'nün yanında yer alarak ılımlı kesimi oluşturan ve demokratik rejimi destekleyenler, diğer tarafta da tek parti sisteminin devam etmesi gerektiğini savunan aşırılar belirmişti.

1 Kasım 1945 tarihli konuşmasında İsmet İnönü, günün değişen koşullarına uygun hale getirmek için tek partili sistemde önemli siyasi düzeltmeler yapmaya hazırlandığını ima etmekteydi. Konuşmasının esası, genel başkanı olduğu CHP adına konuşmak suretiyle, sistemdeki temel eksikliğin bir muhalefet partisinin yokluğu olduğunu kabul ederek *“memleketin ihtiyaçları sevgiyle, hürriyet ve demokrasi*

¹¹⁸ Aynı yer.

¹¹⁹ Konyar, **a.g.e.**, s.21.

havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır” sözleriyle bunu dillendirmektir. Bazılarına göre, Türkiye’de yarışmaya dayalı çok partili siyaset Pandora kutusunu açan bu cümleydi.¹²⁰

Savaş sonrası Türkiye’de iklim değişmeye hazır ve bu siyasi çevreler tarafından da bilinen bir durumdu. Uzlaşmaz Kemalistler olarak da tanımlanan iktidar çevreleri, devrimin ikamesi kaygısından hareketle, tek partili devlet yapısını korumak istiyorlar ve demokratik davranılmış olsaydı, başlangıçtaki reformlar olanaksız olurdu diye iddia ediyorlardı. Çok partili parlamenter demokrasi tezinin arkasında belirebilecek ve geleneksel düzeni korumak isteyen grupların baskısından çekinmekte; Türk devriminin bundan yara alacağını düşünmekteydiler. Bu düşüncenin temel dayanağı, rekabetçi politikaların, reform programı üzerinde bir fren rolü oynayabileceği endişesi üzerine inşa edilmekteydi.¹²¹

Bu arada CHP Olağanüstü Kurultayı 10–11 Mayıs’ta yapılmıştı. Kurultay, sınıf esasına göre dernek ve siyasi parti kurma yasağının kaldırılması, eski iki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli seçim usulünün kabulü, parti başkanının “değişmez” olmaktan çıkarıp, seçimle tayin edilmesi, ‘şef’ deyiminin ‘parti başkanı’na çevrilebilmesi için parti tüzüğünde gerekli değişikliklerin yapılması, Millet Meclisi’nde Müstakil Grubun¹²² kaldırılması ve bütün bunların sonucu olarak da yeni seçimlere gidilmesi gibi önemli kararlar almıştır.¹²³

Seçimler böyle bir ortamda Demokrat Parti’nin karşı çıkmasına rağmen 21 Temmuz 1946 tarihinde yapıldı. 465 sandalyenin 390’ını kazanan CHP’lilerin ezici zaferiyle sonuçlandı. DP’liler 65, Bağımsızlar 7 sandalye kazandı.¹²⁴ CHP’liler, dört yıl daha iktidarda kalmayı garantilemekten memnun rahat bir nefes aldılar.¹²⁵

¹²⁰ Bkz. Ahmad, **a.g.e.**, s.25.

¹²¹ Ahmad, **a.g.e.**, s.26.

¹²² Müstakil Grup, bizzat partili milletvekillerinden muhalefet yapması için oluşturulmuş bir muhalefet organıydı. Ancak bunun hakiki bir muhalif grup olduğu söylenemez. Çünkü partinin büyük kısmı ile beraber aynı genel başkana bağlıydı.

¹²³ Konyar, **a.g.e.**, s.44.

¹²⁴ Ahmad, **a.g.e.**, s.38.

¹²⁵ Aynı yer.

1946 seçimleri önceki seçimlerle karşılaştırıldığında çok önemli farklar taşır. Tek dereceli yapılan ilk seçimdir. Ancak Türk demokrasi tarihinde büyük eleştirilere uğrayan “açık oy, gizli tasnif” uygulamasını korumuştur. Demokrasi sürecinin bu eksiğinin giderilmesinde İsmet İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi en önemli adım olmuştur.¹²⁶

Nihat Erim’in ifade ettiği gibi, 1945 ile 12 Temmuz 1947 arası, demokrasiye geçiş anlamında bir *intikal* dönemi idi.¹²⁷ Kemal Karpat da, 21 Temmuz 1946 seçimleri ile İnönü’nün 12 Temmuz 1947 tarihli çok partili sistem deklarasyonu arasındaki dönemin, Türkiye’de demokrasinin kurulması açısından en önemli dönem olduğunu ifade etmektedir.¹²⁸ Bu dönem, Cumhuriyet Halk Partisi’ndeki ılımlılarla aşırılar arasındaki mücadele dönemidir. İlimliler yarışa dayalı siyasal sistemin kurulması ve yaşatılmasında ısrar etmekte, aşırılar ise tek parti sisteminin devam etmesi gerektiğini savunmaktaydılar. Bu mücadeleyi ılımlılar kazandı ve muhalefet partileri CHP ile eşit olmaya ve hareket özgürlüğüne sahip olmaya devam etti.¹²⁹

21 Temmuz seçimlerinden sonra Şükrü Saraçoğlu Başvekillikten istifa etmiş ve kabineyi kurma görevi Recep Peker’e verilmişti (7 ağustos 1946 – 10 Eylül 1947). Ne var ki Recep Peker muhalefete karşı tavizsiz bir tavra sahipti. Bununla beraber parti içi çekişmelerin görüleceği ve demokrasi taraftarı ılımlıların kendilerini yavaş yavaş hissettirmeye başlayacağı bir dönem kapıdaydı.

Muhalefet ile iktidar arasındaki anlaşmazlıklar da giderek çıkmaza doğru sürüklenmekteydi.¹³⁰ İki parti arasındaki gerilim İstanbul ara seçimleri (6 Nisan) ve Köy Muhtarları seçiminin (30 Mayıs) yapıldığı Mayıs ayı boyunca devam etti. DP’liler seçimi boykot etti ve CHP’lilerin anti- demokratik uygulamalarında ısrar ederlerse Meclis’ten çekilme tehdidinde bile bulundular. Demokrat Parti’nin propaganda kampanyası, hükümetin karşı atağına ve Bayar ile Başbakan Peker

¹²⁶ Metin Toker, “DP’nin Altın Yılları 1950–1954”, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944 – 1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s.9.

¹²⁷ Erim, “İnönü’yü Dinledikten Sonra”, *Ulus*, 19 Temmuz 1946.

¹²⁸ Ahmad, **a.g.e.**, s.39.

¹²⁹ Aynı yer.

¹³⁰ Konyar, **a.g.e.**, s.63.

arasında bir çatışmaya sebep oldu. Ne var ki, bu çatışma sürerken, her iki partideki ılımlılar uzlaşma görüşmeleri yapıyorlardı. İki DP'linin de; Fuat Köprülü ve Enis Akaygen, aralarında bulunduğu bir Milli Meclis delegasyonu 10 Mayıs'ta İngiltere'ye gitti. Delegasyonda İnönü'nün güvenilir adamı Nihat Erim de vardı. Erim ile Köprülü partiler arası ilişkileri görüşüp her iki taraf için de uzlaşmanın gereği konusunda anlaştılar. İlimliler arasındaki yatıştırıcı görüşmeler, her iki partideki aşırıları, özellikle Başbakan Recep Peker'in liderliğini yaptığı grubu yalıtı. ¹³¹

Recep Peker hükümeti ile muhalefet kanadını oluşturan Demokrat Parti ileri gelenleri arasındaki suçlamalar Temmuz'a kadar sürdü. ¹³² İnönü tavrını Peker'den uzakta, ılımlıların yanında koymaya başlamıştı. Böyle bir ortamda, İnönü 12 Temmuz 1947 tarihinde 12 Temmuz Beyannamesi'ni yayınlamıştır.

İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'ndeki temennilerini, Nihat Erim şöyle sıralamaktadır:

- İki parti arasında emniyetin yerleşmesi lazımdır. Bu emniyet, memleketin emniyeti demektir ve bu sebepten çok ehemmiyetlidir.
- Muhalefet teminat içinde yaşayacaktır ve kanuni haklarından başka bir şey istemeyecektir.
- İktidar, muhalefeti ezmek gibi bir düşünceden uzak kalacaktır. Vatandaşlar iktidarın şu veya bu partiye geçmesinden endişe duymamalıdır.
- Bu gösterilen neticelerin elde edilmesi için İktidar ve Muhalefet liderleri Devlet Reisine samimi yardım etmelidirler. ¹³³

Nihat Erim'e göre 12 Temmuz Beyannamesi'nden itibaren, demokraside normal devir başlamıştı. Ancak Recep Peker, katı bir tek parti taraftarı olmasından dolayı İnönü'nün bu politikasına ayak uyduracak gibi görünmüyordu. İnönü muhalefetin de iktidar ile aynı haklara sahip olması gerektiğini savunurken Başvekil Peker ve Pekerciler diye adlandırılan aşırı grup bu kanıda değildi. Bu gruba göre muhalefete

¹³¹ Ahmad, **a.g.e.**, s.43.

¹³² Ahmad, **a.g.e.**, s.44.

¹³³ Erim, "Bay Peker ve Meselesi III", *Ulus*, 6 Aralık 1947.

fazla haklar tanınmamalı ve tek parti sisteminde olduğu gibi devrim ve yeniliklerin devam etmesi sağlanmalıydı.¹³⁴

Aşırıları arasında yer alanlardan 12 Temmuz Beyannamesi'ni olumlu karşılayanlar da vardı. Bunlar İnönü'nün demecinin muhalif kesim içinde bulunan olumsuz unsurların iktidarda başlattığı çekişmeleri sona erdirdiğini ve bir güven ortamı başlattığını, bundan sonra da bu tür çekişmelerin normal boyutlarda olacağını belirtiyorlardı.¹³⁵

İlimli kesim, İnönü'nün bu beyanname ile yeni siyasi rejimin teminatçısı olduğunu, bir hakem rolü oynayacağını, iktidarın muhalefete eşit muamele etmesini denetleyeceğini, buna karşılık muhalefetin de kanun dışı işlere başvurmamasına dikkat edeceğini belirtmekteydi.¹³⁶

Nihat Erim 12 Temmuz Beyannamesi'yle ilgili olarak düşüncelerini şöyle açıklamaktaydı:

“Bilindiği üzere 12 Temmuz beyannamesiyle memleketimiz partiler hayatında yürekleri sadece yurt sevgisi ile çarpan vatandaşları ferahlatan bir hava esmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı, bu sıfatına pek yakışan bir teşebbüsle partiler mücadelesini vatandaşlar arasında düşmanlık duygularını kökleştirmeyecek bir çığıra sokmuştur.”¹³⁷

Recep Peker ise 12 Temmuz Beyannamesi'nin bir hükümetin TBMM'ye anayasanın koyduğu hükümlerle sorumluluğu esasının icabı olan vazife anlayışını değiştirmeye gücü yeten bir etken olmadığını ifade etmekteydi:

“O zamanki nutuklarımda da söylediğim gibi, arkadaşlar ben 12 Temmuz Beyannamesine uzun zamanlar için şümuller ifade eden ve ileriye ait mili

¹³⁴ Konyar, **a.g.e.**, s. 25.

¹³⁵ Falih Rıfki Atay, “Karşılıklı Güvene Doğru”, **Ulus**, 14 Temmuz 1947.

¹³⁶ Erim, “Bundan Sonrası”, **Ulus**, 15 Temmuz 1947.

¹³⁷ Erim, “Bay Peker ve Meselesi”, **Ulus**, 4 Aralık 1947.

*hayatımızdan devamlı tesirleri hele hükümleri ihtiva eden bir vesika diyemiyorum. 12 Temmuz Beyannamesi benim görgüme ve inanıma göre ki, münakaşa ettiğimiz zaman da o kanaati mülahaza ediyordum, büyük tecrübeli devlet adamının Hadiselerin içinde yetişmiş, acı fena günlerinde nikbete doğru uçurumun kenarına gelişini mereretle görmüş ve kurtuluşun sevinçli mesut günlerin zevkini tatmış ak ve karayı görüp tecrübe etmiş bir büyük adamın, son devirlerde milli hayatın yeni bir açılış devrine girerken karşılıklı iki partiye milli hayatta ayrılıklar yapabilmesi ihtimali olan seri çalışmalarından kaçınıp anlayış ifade eden bir zihniyetle vazifelerini yapmalarını tavsiye etmiş olmasından ibarettir”.*¹³⁸

Nihat Erim'e göre, Recep Peker bu tür bir beyanda bulunmasına rağmen tam anlamıyla 12 Temmuz Beyannamesi'ni benimseyememiş, hatta karşıdır da. İşte sonuçta, 26 Ağustos tarihli Parti Grubu toplantısına bu karışıklık içinde gidilmiştir. Anıldığı şekliyle 12 Temmuz Beyannamesi, Başbakan Peker'in istifasına yol açmalıydı. Fakat Peker savaştan gitmeyi kabul etmedi.¹³⁹

26 Ağustos günü Recep Peker sorulan bir soru üzerine kürsüye gelerek politikasını açıkladı ve güven oylaması istedi. Nihat Erim durumu şöyle aktarıyor:

*26 Ağustos günü Parti Grubunda iç politika üzerindeki tartışmalar sonunda Bay Peker sorulan bir suale cevaben Sayın İnönü ile ne iç politikada ne de diğer noktalarda aralarında hiçbir anlaşmazlık olmadığını; bir gün böyle bir durum hâsıl olursa hatta grubun güvenini haiz olsa dahi, bir saniye tereddüt etmeksizin İnönü'nün düşüncesi doğrudur deyip çekileceğini söyledi. Parti Grubu Bay Peker'e bu sözlerden sonra güvenoyu verdi.*¹⁴⁰

Nihat Erim'in açıklamalarına göre, Peker güvenoyunu sağlayabilmek amacıyla yaptığı konuşmada İnönü ile aralarında iç politikada herhangi bir anlaşmazlık olmadığını söylemişti. Oysa Peker ile İnönü arasında derin bir anlaşmazlık vardı ve

¹³⁸Erim, “Bay Peker ve Meselesi III”, *Ulus*, 6 Aralık 1947.

¹³⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s.44.

¹⁴⁰ Erim, “Bay Peker ve Meselesi”, *Ulus*, 4 Aralık 1947.

bunu da Recep Peker bizzat kendisi “bu politikayı güdemem” ifadeleriyle İnönü’ye aktarmıştı.¹⁴¹

İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi ile CHP içinde iyice belirginleşen görüş ayrılıkları yukarıda belirtilen 26 Ağustos’ta yapılan meclis grubu toplantısında resmiyet kazandı.¹⁴²

Nihat Erim 26 Ağustos’un havasını şöyle aktarmaktadır:

“Bugün tarihi bir gün olarak geçti. Parti grubunda, yıllardır Meclis’i haraca kesen gruba karşı gençlerin ve münevverlerin ayaklanması oldu. Söz alan arkadaşlardan Cavit Oral, İsmail Rüştü, Mahmut Nedim güzel konuştular. Tahsin Banguoğlu fevkalade idi. Hamdullah Suphi keza. Hükümeti savunanlar: Rasih Kaplan, Feridun Fikri Düşünsel, Necmettin Sahir Silan, Süreyya Örgeevren, Feyzullah Uslu, Doktor Kamil Beyazıt, Muhittin Baha Pars klasik demagojik usulün tekmil hünerlerini göstermek istediler. Fakat onların sözleri inandırıcı değildi. Buna karşılık bizim arkadaşlar bilgili, terbiyeli konuşmalarıyla herkesi şaşırttılar. Recep Peker ilk sözü aldı. Çok hafif konuştu. Kendinden emin olmayan bir adam hali vardı. İnönü ile aralarında bir ihtilaf olmadığını söyledi. Fakat münakaşa ettiklerini ilave etti. Hamdullah Suphi ‘Bu münakaşalar ne netice verdi? Bizden rey alıp İnönü’nün karşısına çıkıp Meclis benimle beraber mi diyeceksiniz?’ diye sordu. Recep Peker cevap verdi: ‘ İnönü ile aramızda hiçbir ihtilaf yoktur. Eğer bugün aramızda fikir ayrılığı olursa o zaman ben sizin itimatınızı haiz bulunsam bile derhal istifa ederim. Çünkü onun fikrinin en doğru görüş olduğuna imanım vardır.’ dedi.¹⁴³

Açık reyle yapılan güven oylaması sonucunda 34 rey aleyhte 303 rey lehte olmak üzere Recep Peker hükümetine itimat verildi. Nihat Erim’e göre, Recep Peker güvenoyu almasına rağmen bu gün manen kaybetmişti.¹⁴⁴ Peker güvenoyunu ezici bir çoğunlukla almıştı. Fakat oybirliğine alışık bir partide bu bir güvensizlik oyuydu.¹⁴⁵

¹⁴¹ Aynı yer.

¹⁴² Konyar, **a.g.e.**, s.70.

¹⁴³ Erim, **a.g.e.**, s.175.

¹⁴⁴ Erim, **a.g.e.**, s.176.

¹⁴⁵ Ahmad, **a.g.e.**, s.45.

*Kırmızı rey, yani aleyhte oy kullananlar şunlardır: Nihat Erim, Hamdullah Suphi, Tahsin Banguoğlu, Muhtar Ertan, İsmail Rüştü, Vedat Dicleli, Cavit Oral, Mahmut Nedim Gündüzalp, Şevket Raşit Hatipoğlu, Ali Kemal Yiğitoğlu, Sedat Çumralı, Suut Kemal Yetkin, Ali Fuat Cebesoy, Nazif Ergin, Hilmi Öztarhan, Cevat Dursunoğlu, Avni Refik Bekman, Muhsin Adil Binal, Celal Sait Siren, Fahri Kurtuluş, Kasım Gülek, Kasım Ener, Sinan Tekelioğlu, Sait Odyak, General Fikri, Abdurrahman Melek, Züftü Tigrel, Hasan Şükrü Adal, Vehbi Sarıdal, Hilmi Hakkıoğlu, Kamil Kitapçı, Raşit Börekçi, Osman Ağan, Bekir Kaleli...*¹⁴⁶

Erim, güven oylamasının ertesi günü Falih Rıfkı Atay ile sohbet ederken Recep Peker'in artık çekilmesi gerektiğine yönelik konuştuğunu iletmiştir.¹⁴⁷ Bundan sonra da Tahsin Banguoğlu ile birlikte kırmızı rey veren 34 kişinin isimleri üzerinde tek tek durulmuştu. Bu sayıyı korumak ve hatta arttırmaya yönelik girişimlerde bulunulmasına karar verilmişti.¹⁴⁸

Erim ile İnönü arasındaki bir sohbet esnasında İnönü 35'leri kastederek "*Siz kendinizde bir lider seçmeli ve onu öne sürmelisiniz*" tavsiyesinde bulunduktan sonra bu kişinin de Tahsin Banguoğlu olabileceği yolunda bir fikir öne sürülmüştü.¹⁴⁹

Nihat Erim, İnönü'nün kendisine söylediklerinden yola çıkarak, İnönü'nün parti yönetimini yavaş yavaş gençlere bırakacağı ve eski muhafazakârları tasfiye edeceği şeklinde bir yorumda bulunarak İnönü'nün 35'lerle ilgili düşüncelerini yorumlamaya çalışmaktaydı.¹⁵⁰ Buradan da anlaşılacağı üzere, İnönü'nün bu hareketin arkasındaki asıl itici güç olduğu veya onun gözetiminde olduğu yönündeki fikirlerin pek de sağlıklı olmadığı görülmektedir.

9 Eylül 1947 günü öğleden sonra Parti Divanı toplanmış ve Recep Peker divanda sağlık gerekçesini öne sürerek istifasını vermiştir. Böylece Peker'in istifa etmesi ve

¹⁴⁶ Aynı yer. Ayrıca bkz. Bila, **a.g.e.**, ss.219–220.

¹⁴⁷ Erim, **a.g.e.**, s.177.

¹⁴⁸ Aynı yer.

¹⁴⁹ Erim, **a.g.e.**, s.178.

¹⁵⁰ Erim, **a.g.e.**, s.179.

ayrılması, Cumhuriyet Halk Partisi'ndeki tek parti zihniyetinin yenilgisi ve İnönü'nün ilımlıların zaferi olarak değerlendirildi.¹⁵¹

35'lerin lideri Nihat Erim'e göre CHP yeniden teşkilatlanmalı, gençlerin önü açılmalı ve Tek Parti zihniyetinden sıyrılmamış olan partililer artık saf dışı bırakılmalıdır. Erim, Recep Peker Hükümeti'nin istifasından sonra 35'ler olarak eski ekol Halk Partililerle uzlaşmaya yanaşmadıklarını ifade etmekte; ve 1950 seçimlerinde Halk Partisi'nin iktidarda kalmasının çok düşük bir ihtimal olduğunu vurgulamaktaydı. Bundan dolayı seçimler hemen yapılmalı ve muhalefete geçilmeliydi. İşte o zaman Halk Partisi, iktidarda olduğu için etrafına toplanmış olanlar uzaklaşarak partiye gelişebilme olanağı doğacaktı.¹⁵²

Recep Peker ve Pekerciler diye adlandırılan grup bir nevi tasfiye edildikten sonra 35'ler parti içerisinde varlıklarını devam ettirdiler. Hatta demokratikleşme yolunda İnönü'nün yanında yer alarak güçlerini arttırarak seslerini iyice duyurmaya başladılar.

Ancak 35'lerde de yavaş yavaş birtakım ayrılıklar olmaya başlamış ve dağılmaya yüz tutmuşlardı. Grup olduğu ilk zamanlarda parti içi mücadelede kimsenin tarafını tutmayarak sadece kendi görüşlerini savunacaklarını planlayan 35'ler, Nihat Erim'in II. Hasan Saka Hükümeti'nde görev almasından sonra dağılmaya yüz tuttu. Nihat Erim bu durumu şöyle izah etmekteydi:

“ Memleketin iç politikası şunu gösteriyor: Bizim parti içinde türlü hizipler çıkmaktadır. Eskiden beri iki hizip var: Recep Peker ve arkadaşları, Şevket R. Hatipoğlu ve arkadaşları. Bu sonuncu sayı itibariyle altı – yedi kişi kadar. Pekerciler ise 20 – 30 kişi kadardır. 35'ler denen grubun ruhu ben ve Tahsin Banguoğlu idik. Biz ikimiz hükümete girdikten sonra, 35'lerin başsızlıktan doğan bir perişanlığı oldu. Esasen 35 adedi tesadüfen Recep Peker'e bu sayıda (hatta 34) kırmızı rey verilmesiyle meydana geldi. Sonradan I. Hasan Saka Hükümeti zamanında işi ben yürüttüm. Hükümette vazife alma zamanına kanaat getirince de hükümet değişmeden

¹⁵¹ Ahmad, a.g.e., s.45.

¹⁵² Erim, a.g.e., s.207.

önce, bunu İnönü'ye duyurdum ve arkadaşları da bu fikre alıştırdım. Önce hepsini ikna ettim. Fakat sonra bakanlık bekleyip de alamayanlar ' Ya hep ya hiç, ya hepimiz girmeliydik yahut hiçbirimiz' demeye başladılar. Meclis açılınca Pekercilerin kurnazca teşvikleriyle Vedat Dicleli, Sahir Kurutluoğlu açıktan açığa hücumla geçtiler.”¹⁵³

“35’ler bir fikir sembolü idi. Hâlbuki şimdi, biz hükümete girince günlük politikada da bu unvanı öne sürüyorlar ve ağızlarına yüzlerine bulaştırıyorlar. Daha da bulaştıracaklar.”¹⁵⁴

Anlaşılan Nihat Erim ve Tahsin Banguoğlu'nun II. Hasan Saka Hükümeti'nde yer almalarından sonra 35'ler ilk başlardaki dinamizmini kaybetmeye yüz tutmuştur. Hatta Nihat Erim, Şevket Raşit Hatipoğlu'na 1948 Aralık ayında 35'lere artık dâhil olmadığını şöyle izah etmeye çalışmıştır:

“Ben hükümete girdikten sonra hizipçilik yapamam. İçinde bulunduğum kabinenin muvaffakiyetine çalışmaktayım. Benimle kim beraber gelirse onunla işbirliği yaparım. 35’ler filan kalmamıştır yahut varsa ben oraya dâhil değilim artık. Çünkü muayyen fikir ve ideal için mücadele olmaktan çıkarıldı, günlük politika haline sokuldu.”¹⁵⁵

Daha sonraki yıllarda 35'ler sürekli kendilerinden bahsedilmesine rağmen grup pek bir araya gelememiş, başka bir deyişle 35'leri oluşturanlar aynı zeminde birleşmemişlerdir.

¹⁵³ Erim, **a.g.e.**, s.308.

¹⁵⁴ Aynı yer.

¹⁵⁵ Erim, **a.g.e.**, s.309.

2.1.3. Dargınlık ve Parti'den Geçici İhraç

1943 yılında Dışişleri Bakanlığının Hukuk Müşavirliği'ne atanan¹⁵⁶ Erim'in siyasal yaşamında 1945 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yıl içinde, önce Birleşmiş Milletler Teşkilatı yasasının kabul edildiği San Francisco Konferansı'na Türk Delegasyonu'nun üyesi olarak katılmış ve orada bu görevini sürdürürken Kocaeli'nde yapılan ara seçimler sonucunda milletvekili seçilerek aktif siyasete adımını atmıştır. Aynı yıl içinde de Cumhurbaşkanı İnönü öncülüğünde Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş kararlaştırılmıştı.¹⁵⁷

Demokrasi'ye geçiş süreci Türkiye ve özellikle de İnönü açısından pek kolay olmadı. İşte bu zorlu süreç boyunca Nihat Erim, hem siyasi kimliği hem de gazeteci kimliği ile İnönü'nün fikir arkadaşlığını yapmıştır. Şevket Süreyya Aydemir'in de ifade ettiği gibi “*Nihat Erim'in şahsında CHP ve İnönü, demokratik gelişmenin her aşamasında aktif olabilecek aydın bir genç politikacı buluyordu.*”¹⁵⁸

1950 seçimlerinde Demokrat Parti seçimleri kazanınca CHP az sayıdaki milletvekili ile Meclis'teki yerini aldı. Fakat Erim, 1950 seçimlerinde meclisteki yerini koruyamadı. Bunun üzerine CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesinin başyazarlığını üstlenen Erim, siyasi sahadaki mücadelesini yine İnönü'nün yanında ve muhalif bir aydın ve fikir adamı olarak sürdürdü.

Bu arada CHP'nin mallarıyla beraber Ulus Gazetesi de Hazine'ye aktarılmıştı.¹⁵⁹ Nihat Erim de Ulus'un kapanması üzerine Yeni Ulus Gazetesi'ni çıkarmaya başlamış, sonradan adını Halkçı yapmıştı. Yeni Ulus gazetesinde muhalefetini en hararetli haliyle devam ettiren Erim ve gazetesi 1954 yılında artık farklı konulardan mahkûm edilmeye başlamıştır. Aslında Nihat Erim muhalefetini hem kendi adına hem de bir nevi CHP adına yapmaktaydı. Ama işin bu noktasında CHP' den beklediği maddi ve

¹⁵⁶ Erim, **a.g.e.**, s.1167.

¹⁵⁷ Konyar, **a.g.e.**, s.21; Ahmad, **a.g.e.**, s.24; Erim, **a.g.e.**, s.VII.

¹⁵⁸ Aydemir, **a.g.e.**, C.2, s.464.

¹⁵⁹ 15 Aralık 1953'te çıkarılan kanunla Cumhuriyet Halk Partisi'nin malları hazineye devredilmiş; ve bu arada Ulus Gazetesi'nin de binası ve matbaası mühürlenerek kapatılmıştı. Bunun üzerine Nihat Erim'in sahibi olduğu Yeni Ulus gazetesi, 16 Aralık 1953'ten itibaren yayın hayatına girdi. Bkz.Ek 12.

manevi desteği göremeyen Erim ile İnönü'nün arası girdikleri bu uzun ve yorucu yolda bozulmaya yüz tutmuştur. Aslında asıl sebebi Erim'in İnönü ve CHP'den destek almamasına bağlanamaz ancak bu olayla beraber yavaş yavaş ilişkiler soğumaya başlamıştır.

Bu tutuklanma süreci, Nihat Erim'in aktardıklarından yola çıkarak şöyle özetlenebilir:

“Hüseyin Cahit Yalçın'ın 2 Mayıs seçimlerinden önce yazdığı makaleler, İnönü'nün Samsun nutku dolayısıyla dava açılmış ve 22 Eylül 1954'te mahkûm edilmiştik. Yargıtay bu mahkûmiyeti Hüseyin Cahit Yalçın için aynen tasdik etti. Benim için verilen para cezasını az buldu. Benim para cezası 75 ila 100 liraya yükseltilecek.”¹⁶⁰

Yine bu tarihlerde Muhtar seçimlerinde “DP yüz kızartıcı baskı yaptı” şeklinde bir başyazı koydu diye Halkçı gazetesi yeniden dava edilmişti. Bu dönemde Erim'in ruh halini yansıtan şu cümlelerine yer verilebilir: *“Bu durumda neyin mücadelesini yapacağız? Beni maddeten mahvedecekler. Fırsatını bulurlarsa hapse sokacaklar.”¹⁶¹*

Bu zor şartlar içinde Yeni Sabah gazetesinin sahibi Safa Kılıçlıoğlu aracılığıyla Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile bir görüşme ayarlanmasını isteyen Erim, bunu da sağlayarak teması kurmuştur. 1950 seçimlerinden bu yana görüşmeyen Erim, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü böylece uzun zamandır ilk defa bir araya gelmiş oluyorlardı.

Nihat Erim'in mahkûmiyeti yine bu sıralarda, yani Aralık 1954 tarihinde Yargıtay'ca onaylanmış ve para cezasına çarptırılmıştı. Nihat Erim'in aktardığına göre, İnönü, Hüseyin Cahit Yalçın'ı hapis cezası aldıktan sonra İstanbul'a ziyarete gitmiş ve 5 bin lira (Hüseyin Cahit'in para cezası 4.444 liradır) götürmüştü. Oysa kendisinin mahkûmiyeti Yargıtay'ca onandıktan sonra İnönü, Erim'i arayarak sadece

¹⁶⁰ Erim, a.g.e., s.566.

¹⁶¹ Erim, a.g.e., s.567.

“*Aman hayatını idame ettirmeye bak*” demekle yetinmişti.¹⁶² Anlaşılan Erim beklediği desteği CHP ve özellikle de İnönü’den görmediğinden dolayı hayal kırıklığına uğramıştı.

DP yöneticileriyle görüşerek anlaşma yolu bulmaya çalışan Erim, bunu İnönü’nün de bilgisi dâhilinde yapmakta ve hatta her görüşmeden sonra görüşülen konuları İnönü’ye ayrıntılı bir şekilde ilettiğinden söz etmektedir. Erim DP ile gerçekleştirilmeye çalışılan bu yakınlaşmaya “*Gandhi Politikası*” adını vermekte ve bu politikayı şöyle açıklamaktadır:

“2 Mayıs’ı (2 Mayıs 1954 seçimlerini kastetmektedir) ve neticelerini kabul etmekten başka çare yoktur. Şahsen böyle düşünüyorum. Parti ne fikirdedir bir şey diyemem. Ama çare yok bu fikri kabul edecek. Şimdi diyorum ki, önümüzdeki dört yıl (1954–1958), ancak iktidarla anlaşarak, işbirliği yaparak netice alabiliriz. İşte hemen seçimlerden sonra ‘işbirliği’ başlığı altında yazdığım fıkra bu maksatla kaleme alındı. Keza Gandhi Politikası da şudur: 2 Mayıs’tan önce bağıra çağıra, ‘şöyle yapamazsınız, böyle edemezsiniz, millet sizden hesabını soracaktır’ diyorduk. 2 Mayıs’ta millet yine DP’yi tuttu. Bu bir realitedir. Hürmet edeceğiz ve artık şöyle konuşacağız: ‘Kuvvet, yetki sizde, ekseriyet sizde. Dilediğiniz kararı alabilirsiniz. Ama bu iş, şu mesele, filan dava öyle olmasa da şöyle ele alınsa acaba memleket için daha iyi olmaz mı?’ Bunu bağırıp çağırmadan, gürültüsüzce, ikna metotlarıyla yapmalıyız. Benim Gandhi Politikası adını verdiğim bundan ibarettir”. Kısacası, yapılacakların elbirliğiyle yapılması ve DP ile demokrasi yolunda anlaşarak ilerlenilmesi gerektiğini düşünüyordu.¹⁶³

Erim, *Gandhi Politikası* adını verdiği yeni tarz siyasetini gazetedeki makalelerine yansıtmaya başlamıştı. Ama bu durum CHP’li milletvekilleri ve CHP yöneticileri tarafından hatta İnönü tarafından yadırganmaya başlandı. Oysa Erim’in DP yöneticileriyle görüşmeleri onun da oluru ile gerçekleştiriliyordu ve her şeyden

¹⁶² Erim, **a.g.e.**, s.569.

¹⁶³ Erim, **a.g.e.**, s.584.

haberdar oluyordu. 1955 yılının Mart ayına gelindiğinde artık Erim ile İnönü arasındaki ipler yavaş yavaş gerilerek kopma sınırına geldi.

Profesör Dr. Erim'e göre, Cumhuriyet Halk Partisi içinde İnönü ile aralarının bozulması için bir mekanizma işlemekteydi. Buna sebep olanlar arasında, en başta İnönü'nün damadı olan Metin Toker'i işaret etmekteydi.¹⁶⁴

İnönü'nün kendisine soğuk davrandığından da bahseden Erim'e göre; İnönü, hakkındaki davalar düşer düşmez Erim'in yeniden hücumu geçeceğini düşünüyor ve istiyordu. Hatta birkaç defa laf arasında *"Hele şu tuzaktan kurtulalım, davalar bitsin, gösteririz onlara"*¹⁶⁵ şeklinde ifadeler sarf ettiğini, ancak kendisinin hiç oralı olmadığını belirtmektedir.

Eski Ordu Milletvekili Atıf Topaloğlu'nun Erim'e aktardığına göre İnönü, Erim hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

*"Ben Nihat'a başının çaresine bak dedim. Fakat kurtulduktan sonra da aynı şeye devam et demedim. Denize düşen yılanı sarılır. O denizden çıktıktan sonra da kurtulmak için yaptıklarına devam ediyor. Kurtulmak için söylediklerini bir doktrin haline getiriyor. Bunlar fikirdir diyor. Onun bu tutumu parti teşkilatını tahrip ediyor. Adnan Menderes ona benim yakın arkadaşım olduğu için itibar ediyordu. Her istediğini bana yaptırabileceğini Menderes'e söylüyordu. Şimdi ne oldu? Beni onunla görüştürmek istedi görüşmedim. Nihat yazı yazmasın. Parti içindeki kaynaşma o zaman kesilir. Bilmiyorum ki Nihat'a ne vaat ettiler? Belki mebusluk. Siyasi hayatımın en büyük faciası cereyan ediyor. Nihat artık nasihat dinlemiyor. Benim Nihat'a çok emeğim var. Beni son günlerde aramıyor..."*¹⁶⁶

Böylece İnönü ile Erim arasındaki gerginlik, *ilkeden* ziyade *yöntemden* kaynaklanan bir farklılaşma platformunda ilerledi. 1955 yılında başlayıp 1964 yılına kadar sürdü. 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri'nde Meclis'teki yerini yeniden alan

¹⁶⁴ Erim, **a.g.e.**, s.603.

¹⁶⁵ Aynı yer.

¹⁶⁶ Erim, **a.g.e.**, s.604.

Erim, bu arada 1962 Aralık ayında CHP Haysiyet Divanı'nda partiden bir yıllığına geçici olarak ihraç edildi.

“İnönü Malatya’da bize hücum etmiş. Bir basın toplantısı yaptım. Turgut Göle, Avni Doğan, Kasım Gülek adına onların da mutabakatı ile konuştum. Turgut Göle ile beni Haysiyet Divanı’na verdiler. Gece Avni Doğan ile Kasım Gülek de telgraf çekerek beyanda müşterek olduklarını bildirecekler. Avni Doğan ile Kasım Gülek de telgraf üzerine Haysiyet Divanı’na verildi. Turgut Göle hariç üçümüzü bir yıl müddetle CHP’den kovdular.”¹⁶⁷

Bütün bunlar yaşanırken Erim ile İnönü 9 Ocak 1964 tarihine kadar bir araya gelmemişlerdir. *“ Sekiz yıldır ilk defa birbirimizle bu şekilde bir araya gelip konuştuk. İnönü benimle karşılaşp konuşmaktan memnun oldu. Yahut öyle davrandı.”¹⁶⁸*

İki siyasetçi arasındaki ilişkiler 1964 yılında yeniden düzelmeye başlamıştı. İkinci görüşmeleri de 22 Şubat 1964 tarihinde gerçekleşmiş ve İnönü, Erim’e Kıbrıs için BM Güvenlik Konseyi’nde gerçekleştirilmekte olan görüşmelerde Türk delegasyonuna takviye olarak katılmasını istemiş ve Nihat Erim de bu teklifi kabul etmişti.

2.2 Siyasi Düşünceleri

2.2.1. Nihat Erim ve Demokrasi

Türkiye’de çok partili siyasal hayata, başka bir deyişle ‘serbest münakaşaya geçiş’ sürecinin yaşandığı 1945 yılından itibaren önemli girişimlerde bulunan Erim, demokrasinin en önemli savunucularından olmuştur. Bu süreç içerisinde sürekli İnönü’nün yanında yer almış ve demokrasiyi ve serbest tartışmalarında öncelikle Tek Parti sistemini ele almıştır.

¹⁶⁷ Erim, a.g.e., s.752.

¹⁶⁸ Erim, a.g.e., s.758.

Erim'e göre, Tek partili rejimlerde sadece bir parti vardır ve bu parti de halkın sadece küçük bir kesimine hitap eder. Tek parti sistemine Rusya, İtalya ve Almanya'yı örnek göstererek o dönemde Rusya'da nüfusun sadece % 1'inden azının komünist olduğunu, İtalya ve Almanya'da ise parti üyelerinin genel nüfusa oranının % 5 civarında olduğunu belirten Erim, mevcut iktidar partisinin tek meşru parti olduğunu aktarmaktadır. Bu sistemler içinde herhangi bir kişi veya grubun bir araya gelme, siyasi fikirlerini ifade ederek savunma, siyasi faaliyette bulunma hakkı yoktur. Meşru parti haricindeki grup veya oluşumlar bunları yapmaya kalkışırsa ağır bir şekilde cezalandırılır. Öte taraftan da, meşru parti yukarıdan aşağıya doğru teşkilatlanır ve devlet idaresinin yürütülmesinde önemli bir rol oynar.¹⁶⁹

Erim'in gözlemine göre, böyle bir durumda, vatandaşlar arasında pek sınırlı bir grup devletin bütün politikasına ve idaresine hükmetmektedir. Bu sistemde gerçek manada bir parti yoktur. Zira gerçek manada partide serbestçe görüşülür, zıt düşünceler serbestçe ortaya atılır, serbest eleştiri yapılır, günün politikasına karşı fikirler öne sürülebilir, oylar serbestçe kullanılır ve istendiği zaman gizli verilir. Tek parti sisteminde bunlardan hiçbiri yoktur. Tersine herhangi bir karara inandırmak mümkün olmazsa tehdit ve zor kullanma uygulanır. Şiddet ve tasfiye sık sık başvurulan vasıtalarlardır. Bu idare tarzı, aslında insanlığın binlerce yıl öncesinden tanıdığı '*istibdat*'tan başka bir şey değildir. Yalnız dış görünüşü itibariyle şekil yenidir. Bu türlü idareler, köylerin dışlanmış olduğu, okuyup yazma bilenlerin pek az olduğu, ulaştırma vasıtalarının gelişmediği, büyük şehirlerin az olduğu yerlerde tutunmuşlardır. Modern tek partili istibdadın ilk olarak Rusya'da kurulmuş olması bundandır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında tıpkı 1914–1918 savaşından sonra olduğu gibi aynı tehlike baş göstermiştir. Hem bu defa Nazi ve Faşist sistemleri itibardan düşmüş olduklarından tehlike *Bolşevik diktatörlüğü* tehlikesidir. Bunu gören Amerika, Marshall Planı ile Avrupa'nın imdadına koşmak istemektedir. Plan başarı ile uygulanırsa, bazı milletler yeniden egemenlik altına girmekten kurtulacaktır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Erim, "Tek Parti Sisteminin Hususiyetleri", *Ulus*, 3 Aralık 1947.

¹⁷⁰ Erim, *a.g.m.*

Erim'in yorumuna göre, yüzyıllardır tekrar edilmekte olan *demokrasi* kavramı, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce; ifade ettiği mefhumu kötülemek, Batı demokrasilerinin zaferiyle çarpışmaların sona ermesinden sonra da alabildiğine övünmek için her zaman olduğundan da sık ağızlarda dolaşmakta, kalemlere konu olmaktadır. İnsanların toplu bir halde yaşamaları, düzenlenmiş olan siyasal cemiyeti idare edecek olan organ ya da organların kimlerden oluşacağı ve bu kişilerin yetkiyi kimden alacağı sorununu gündeme getirmiştir. Bu tür sorular, en eski devirlerden beri zihinlerde yer etmiştir. Eski Çin ve Yunan filozoflarından, devlet adamlarından itibaren bu konuda türlü fikirler öne sürülmüş, türlü sistemler düşünülmüş ve uygulanmıştır.¹⁷¹

Bu çerçevede, Tek parti sistemini Türkiye açısından ele alan Erim şunları kaydetmektedir:

*“Devrimlerin hayırlı neticeleri kısa zamanda alınmaya başlandı. Bilhassa kültür sahasında yapılan hamleler gittikçe sayısı artan aydın ve yurtsever bir genç nesil yetiştirdi. Türkiye'miz hala bir azlık teşkil etmekle beraber batı medeniyetine inanmış ve onu bütün icaplarıyla benimsemiş kuvvetli ve imanlı bir seçkinler kalabalığına dayanır olmuştur. Bu merhaleye vardıktan sonra artık tek parti sisteminde ısrar etmenin mana ve hedefi kalmamıştır. Tek parti sistemi bir ilaçtır. Ağır bir hastalık halinde alınan mesela Ultraseptyl gibi bir ilaç”.*¹⁷² Nasıl ultraseptiği hastalık geçer geçmez bırakmak gerekiyorsa ve bırakılmadığı takdirde bu ilacın fazla alınmasından doğacak birtakım yeni ve belli daha ağır hastalıklarla karşılaşmak kaçınılmaz ise, Tek Parti usulünü de bu şekilde terk etmek gerekiyordu.

Erim, etrafındaki insanlardan ve okuyucularından demokrasi ve demokrasiye geçiş ile ilgili düşünceleri ve faaliyetlerinden dolayı eleştirilere uğrayınca, Türkiye'de demokrasiye geçiş sürecini iki yönden ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Öncelikle eleştirilerin hangi merkezde toplandığına bakılacak olursa şu sitem kokan hususlar görülebilir:

¹⁷¹ Erim, “Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi”, *Ulus*, 22 Mayıs 1946.

¹⁷² Erim, “CHP'li Arkadaşlarla Bir Hasbi hal”, *Ulus*, 24 Eylül 1946.

“Demokrasi, demokrasi diye tutturdunuz, dünyadan bihaber kimseleri birtakım propagandacıların karşısında yalnız bıraktınız. Beş sene devamlı surette(1945–50 süreci kastediliyor) yıkıcı bir tarzda işlenen seçmenleri hücreye sokup, haydi dilediğine oy ver dediniz. Bu zamana kadar öyle bir şey görmemiş olan saf vatandaşlar söylene söylene koşarak CHP aleyhine hareket ettiler. Okuyup yazma bilen az olduğu bir memlekette, bu derecede aşırı bir serbestliğe müsaade ettiğiniz için ve iktidarı adeta içinizden memnun olarak devrettiğinizden dolayı tarih sizleri suçlu sayacaktır.”¹⁷³

Bu eleştirilere karşın, yine de, dönemin demokrasi savunucuları arasında başı çeken Nihat Erim, bu durumu hem iç hem de dış durum açısından ele alır. Tek Parti idaresinin bazı kısa aralar hesaba katılmazsa 1923’ten beri devam ettiğinden bahisle, daha çok başındaki kişiye bağlı kalacak olan böylesine bir tek parti rejim gidişinin, risklerine değinir:

“.....tek parti kendi bünyesinde bazı hastalıklar taşır. İlk yıllarda disiplinli idare, bir başka tarzın tepkisi olarak kurulduğu için radikal ıslahat tedbirleri alırken sistemin faydası mahzurunu tamamen gölgede bırakır. Fakat aradan beş on sene geçince durum değişmeye başlar. Bünyede gizli hastalıklar yavaş yavaş ortaya çıkar. Sosyal ıslahat, radikal tedbirler ve inkılâplar için tek parti disiplini çabuk fayda sağlar. Bu işler görüldükten sonra sistemin en ağır hastalığı bünyeyi tahrip etmeye başlar. Bu hastalık, kontrol kifayetsizliğidir. Tıpkı karaciğer kifayetsizliğinin insan vücudunun işleyişini gittikçe artan bir tesirle yıpratması gibi...”¹⁷⁴

Erim böylece demokratik hayata geçişi Türkiye’nin iç durumu açısından ele aldıktan sonra, dünyadaki fikir akımlarını da değerlendirir:

Birinci Cihan Harbi ile ikincisi arasındaki devrede gözlerini Türkiye’den etrafa gezdiren bir müşahidin karşılaştığı manzara neydi? Avrupa ikiye bölünmüştür. Bir

¹⁷³ Erim, “Bir Okuyucuya Cevap”, *Ulus*, 15 Haziran 1950.

¹⁷⁴ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, “Tek Parti Sisteminin Hususiyetleri”, *Ulus*, 3 Aralık 1947.

tarafıta Berlin–Roma Mihveri totaliter rejimleri temsil etmektedirler. Diğer tarafıta Demokrasiler cephesi vardır. Totaliter idareler en parlak devirlerini yaşamaktadırlar. Dinamizm bu rejimlerin göze çarpan hasleti gibi görünmektedir. Buna mukabil Demokrasiler, Birinci Cihan Harbi'nin arkada bıraktığı meseleleri halletmekte aciz manzarası göstermektedir. Bu iki cephenin kenarında Sovyet Rusya bir ayrı âlem olarak kendi politikasını gütmektedir. İçerde en koyu diktatörlük güderek, Nazi ve Faşist sistemleriyle muvazi yürürken, dışarıda emniyet ve barış davasında demokrasilerle işbirliği yapmaya çalışmaktadır.¹⁷⁵

Türkiye'den dışarıya bakınca 1938'den önceki Avrupa manzarası böyle görölmekteydi. Bu devrede Türkiye, siyasi uygulama bakımından bu totaliter idarelerle otarşik gidişin altında kalmıştır. İç idaresi bakımından kayda alındığında, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Berlin–Roma Mihveri üzerinde yer alması daha mantıklı gibi görünebilirdi. Çünkü eskiden beri bilinen bir kurala göre, devletlerin iç idareleri uluslararası ilişkilerini etkilemekteydi. Fakat Türkiye 1939'da bu kurala uymamış; daha doğrusu Türk rejiminin nihai hedefinin totaliterlik olamamasının da tesiriyle Batı demokrasileri safında kolaylıkla yer almıştı.¹⁷⁶

Erim'in yorumlarına da yansıdığı üzere, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu andan itibaren totaliter bir rejimi amaçlamamış ve bu amaca hizmet etmek için Atatürk döneminde, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile çok partili siyasal hayata geçişin öncül denemelerini sağlamaya çalışmışsa da sonuç elde edememişti. Ancak son hedef, hem Atatürk döneminde hem de İsmet Paşalı yıllarda, demokratik siyasal hayata geçiştir. Hem iç idare bakımından hem de dünya siyaseti açısından bu durum değerlendirildiğinde, demokratik siyasete geçiş kaçınılmaz görünmekteydi. Tüm eksiklerine ve yetersizliklerine rağmen, en iyi siyasi sistem halk idaresi yani demokrasiydi. Millet kendi kudretine ancak kendisi hâkim olabilmeli; millet adına devlet işlerini yürütmekle görevlendirilmiş olanlar halkın gözü önünde olmalı ve halk da idare edenleri yakından kontrol etmeliydi.¹⁷⁷

¹⁷⁵Erim, "Bir Okuyucuya Cevap", *Ulus*, 16 Haziran 1950.

¹⁷⁶Erim, "İç Politikada Muvazene", *Ulus*, 16 Aralık 1950; Erim, "İç ve Dış Politika Birbirine Bağlıdır", *Ulus*, 29 Ocak 1953.

¹⁷⁷Erim, "Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi", *Ulus*, 22 Mayıs 1946.

Erim'in ısrarla üzerinde durduğu şekliyle, devlet işlerinin başına geçecek olan şahısları seçmek, halkın sadece hakkı değil, aynı zamanda en önemli ödevi olmalıydı. Seçimde kullanılan oyların büyük dikkatle verilmesi, aksi takdirde gelişigüzel oy kullanılırsa devlet hizmetlerinin birtakım kabiliyetsiz ve ehliyetsiz insanlar elinde kalabileceği tehlikesi belirebilirdi. Özellikle, oy kullanmamak suretiyle gösterilecek kayıtsızlık her ferdin cemiyete borçlu olduğu ödevi yerine getirmemesi demektir. Erim'in de vurguladığı gibi, "*Demokrasi ve Hürriyet, ancak ona layık olanların kavuşabileceği bir idare tarzı*" idi.¹⁷⁸

Çok partili siyasal hayat sürecinde, CHP'nin daha derinliğine ve daha yaygın bir politikanın takipçisi olması gerektiğine dikkat çeken Erim bu konuda şunları önermektedir:

*"Şimdi CHP'ye iki iş düşmektedir: Önümüzdeki kurultayda (CHP 7, kurultayı'nı kastetmektedir) programını yeniden ele alıp çok partili sisteme göre faaliyet sahasını daraltıp derinleştirmek. Fakat daha önce kurultaya hazırlık olmak üzere yapılacak ocak, bucak, ilçe ve il seçimlerinde partililerin tam bir surette temsil edilmelerini sağlayacak neticeler elde etmek, partimizi aşağıdan yukarıya doğru serbest seçimlere dayanan demokratik bir esas üzerinde geliştirmemiz lazımdır."*¹⁷⁹

Erim'in bakış açısına göre, olağanüstü kriz anları ve sosyal bünyede kökten değişme yani 'inkılâp zarureti' his edildiği devirler dışında, demokrasi dışı hükümet ve idare usullerinin zararları faydasına galip gelmekteydi. Ancak sosyal bünyede derin rahatsızlıklar gözlemlendiğinde bunu gidermenin yolu bir müddet için "*Hürriyet İlahının üzerine şal örtmek*" ve yukarıdan aşağıya bir otorite tesis etmektir. Siyaset ilmi ve sanatı üzerinde zihin yormuş, devlet teorileri ortaya atmış olan belli başlı yazarların ortak kanısı buydu.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Erim, "Bir Okuyucuya Cevap", *Ulus*, 16 Haziran 1950.

¹⁷⁹ Erim, *a.g.m.*

¹⁸⁰ Erim, "Demokrasi Gaye Midir, Vasıta Mı?", *Ulus*, 30 Mayıs 1946.

Halkı bir dâhinin kudretli zekâ ve sezisine muhtaç kalmaksızın olduğu gibi aksettiren rejim, klasik demokrasi idi. Çünkü bu idare tarzında en acı gerçekler her gün her türlü yollarla açığa vurulabilir; hatta muhalefet, kötülükleri olduğundan fazla göstermeye çalışmakla iktidardakilere hizmet ederdi. Bu bakımdan Anglo-Sakson memleketleri ibretle takip edilebilecek memleketler arasında yer almaktaydı. Örneğin İngiltere’de, seçimle bir parti iktidara geldikten sonra beş yıl orada kalma hakkına sahipti. Fakat buna rağmen halkın eğilimleri dikkate alınır ve her an onun istekleri öğrenilmeye çalışılırdı. Bu doğaldı; çünkü demokrasinin ana ilkesi “*her iktidar halktan gelir*” anlayışına dayanmalıydı.¹⁸¹

İhtilallerin niçin çıktığı hususu da incelenmeliydi. Bu noktada çeşitli görüşler vardı; ancak temelinde tek bir neden etrafında -yani halktaki memnuniyetsizlik ve ümitsizliğin ulaştığı dayanılmaz seviyenin baştaki idareden kurtulmak için her şeyin göze alınmasına dek uzanması olarak- özetlenebilirdi. İşin bu safhaya gelmemesi ancak demokraside sağlanır ve bu amaçla demokratik rejimlerde belli aralarla seçim yapılırdı. Bu suretle vatandaş, mevcut hükümetten haklı veya haksız olsun, memnun değilse, seçim zamanı vereceği aleyhte oyla intikamını alır; bu suretle memnuniyetsizlikler, ağır bir buhran yaratacak kadar birikmeden boşalmış olurdu.¹⁸²

Erim’in görüşüne göre, TBMM’de bir ikinci parti ile bağımsız milletvekilleri yer aldıktan sonra devletin idaresiyle ilgili işler apaçık konuşularak eleştirilmeye başlanmıştır. Önceden parti grubu oturumlarında tartışmalar, şiddetli eleştiriler yapılmaktaydı; fakat bu görüşmeler kapalı kaldığı için, halk işlerin iç yüzüne vakıf olarak hüküm vermek olanağını bulamıyordu. Hâlbuki artık ülke meseleleri halkın gözü önünde konuşulmakta, nasıl idare olunduğu hakkında millet kendi hükmünü kendisi vermekteydi.¹⁸³

Erim’e göre partiler, milleti refaha ve mutluluğa kavuşturmak, ona şerefli bir ömür sağlamak için güdülecek politikadaki görüş ayrılıklarından doğmaktaydı. Memleketçi partilerin hepsinin de amacı aynı olduğundan, aralarındaki ayrılık sadece

¹⁸¹ Erim, “Halk Efkârının Kudreti”, *Ulus*, 8 Ağustos 1947.

¹⁸² Erim, “Değişikliğin Faydalarından”, *Ulus*, 11 Haziran 1950.

¹⁸³ Erim, “Sistemin Güzelliği Meydandır”, *Ulus*, 14 Kasım 1946.

metot bakımındandı. Erim'in kanısına göre, partilerin var olması aslında bir ayrılık olarak düşünülmemeli; aslında partiler, ayrılık içinde bir bütünlüğü ifade etmekteydiler. Bu anlamdaki düşüncelerini, Batı demokrasilerini referans göstererek pekiştirmektedir:

*“Batı demokrasileri ‘ayrılık içinde birlik’ yaratmayı şu suretle sağlamışlardır: her parti, her politikacı kendisine mahsus, diğerlerinden ayrı olan, fikrini muhafaza ve müdafaa eder. Beğenmediği işleri tenkit eyler. Fakat bu ayrı fikirlerin yanında herkesin birleştiği noktalar da vardır. Bu birleşme noktalarında el ele yürünür. Hiç kimse ‘mademki falan meselede siz bizim karşımıza çıktınız, biz de sizinle artık hiçbir işte birlikte yürümeyiz’ demez. Ayrılık birden ziyade partinin rejiminin icabıdır. Ayrılık olmasın demek, ayrı düşünce istemem demektir. Marifet, ne hep ve sadece ayrılık ne de hep ve sadece tek fikir rejimi haline gelmemektir. Anarşi ve totaliterlikten uzak kalmaktır. Ayrılıklar yanında müşterek anlayışlara varmaya çalışmak lazımdır”.*¹⁸⁴

Erim'e göre, bir devletin 'devlet' adına layık bir siyasi oluşum olabilmesi için, temelinde bazı *mütearifelerin* kabulü şarttı. Bunlardan birincisi; devlet içinde hukuk normları arasında bir mertebelenme, bir hiyerarşinin mevcudiyetidir. En başta Anayasa, sonra kanunlar, daha sonra Nizamname, Talimatname ve emirler gelir. Alt kademedeki bir kaide, bir hüküm üst kademedekine mutlaka uygun olmalıdır. Çünkü riayet mecburiyetini ondan alır. Bütün bu normların değiştirilmesi, yerlerine yenilerinin konması, ancak her biri için çizilmiş olan usul ve yollardan gidilerek yapılırsa muteber sayılır. Örneğin, Anayasa'nın bir hükmünün değiştirilmesinde veya kaldırılmasında güdülecek usul bizzat anayasada tespit edilmiştir.¹⁸⁵

İkinci mütearife ise, *demokrasi*'ye dairdir. 20.yüzyılda dünya üzerinde doğrudan doğruya halk idaresi ile sevk olunan büyük nüfuslu memleket yoktur. Halk idareleri

¹⁸⁴Erim, “Partiler Arası Münasebetler”, *Ulus*, 3 Mayıs 1951.

¹⁸⁵Erim, “Birbirimizi Anlayabilmek İçin”, *Ulus*, 25 Ocak 1947. Ayrıca bkz.Erim, “Demokraside Başarının Baş Şartı”, *Ulus*, 19 Kasım 1947; Erim, “Halk Efkârının Kudreti”, *Ulus*, 8 Ağustos 1947.

yani demokrasiler “*niyabet usulü*” adı verilen temsil sistemini benimsemek zorunda kalmışlardır.¹⁸⁶

Türk demokrasisi açısından 1945–1947 yılları arasında geçen süreyi bir ‘intikal devresi’ olarak değerlendiren Erim, 12 Temmuz 1947’de İsmet İnönü’nün yapmış olduğu beyanatı ise, bu intikal devresinin sona erdiğinin en önemli işareti olarak algılar. Bu konudaki görüşlerini şöyle nakletmektedir:

“Tek parti sisteminden çok partili sisteme geçiş bazı esaslı değişiklikleri gerekli kılmaktadır. Bu hususta birçoklarına göre belki de pek acele ve hatta şaşkıncu sayılacak fikirleri biz şahsen ortaya atma zamanın artık geldiğine inanmaktayız. Öyle meseleler vardır ki, onları birden bire bahis konusu edemezdik. Bunun için zaruri sayılması gereken bir intikal rejiminden geçmeliydik. Barajın yıkılması üzerine boşalan sular tabii akışını bulmadan, muhalefet kendisini toparlayıp, mütecanis bir fikir grubu olmaya doğru mesafe almadan, ihtiyatlı adımlarla ilerlemek, devlet sorumluluğunu omuzlarında taşıyanlar için şarttı. Biz kendi hesabımıza Sayın İsmet İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi’ni ileriye doğru yeni ve cesaretli hamlelerin işareti olarak almaktayız. Çünkü bu beyanname “intikal devri”nin sona erip “normal devir”in başlamış olduğunun ifadesidir.”¹⁸⁷

Erim’e göre, düşünmemek, düşündüğünü söylememek, kendi düşüncesinden başkasına tahammül edememek demokrasi ile asla uzlaştırılmayacak bir ruh haletiydi. Girilmiş olan tam demokratik gelişme yolunda samimiyetle ilerlemek için çok partili politika alfabetinin ilk harfinin ‘*müsamaha*’ olduğunu bir an dahi hatırdan çıkarmamak lazımdır. Fikir ancak mukabil ve daha kuvvetli fikirle yenilebilir.¹⁸⁸

Demokrasiler için zararları hesapsız olan kin ve ihtirasları ceza kanunlarından önce bizzat vatandaşın uyanıklığı yok edebilir. Demokrasilerde vatandaşlık ödevine önem vermek gerekir. Bu ödev iki bakımdan söz konusu olabilir; *birincisi*, herkesin kendisini kin ve ihtiras duygularından uzak tutmaya çalışması meselesidir. Bilhassa

¹⁸⁶Erim, “Birbirimizi Anlayabilmek İçin”, *Ulus*, 25 Ocak 1947.

¹⁸⁷Nihat Erim, “Bir Teklif”, *Ulus*, 2 Ağustos 1947.

¹⁸⁸Aynı yer.

politikada etkin rol oynamakta olanlar kendilerini kin ve ihtirasa kaptırmamaya çalışmalıdırlar. Erim'e göre bunda başarının ana şartı 'müsamahakâr' olabilmektir. Bu anlamda, bireyler kendi fikirlerine taban tabana zıt olan bir fikir karşısında kalınca o fikri çürütmeye çalışacak yerde, fikrin sahibi ile uğraşması iyi niyet eseri sayılamaz.¹⁸⁹

Vatandaşın önemle uyanık tutulacağı *ikinci nokta* ise, serbest tartışma hayatında her söylenene, her yazılana hemen inanmamaları ve kapılmamalarını; fikirleri ve kanaatleri hazır elbise gibi kabul etmemelerini sağlamaktı.¹⁹⁰ Böylece, yazım üslubu olarak tasvirlerle dolu renkli bir yöntem izleyen Erim, dışarıdan gelen her etkiyi kendi iç âleminin akıl ve mantık süzgecinden geçirmelerinin halka aşılmasını öngören rehber fikirleriyle de kayda değer bir düşünsel tercih sergilemekteydi.

Demokrasilerde temel davalardan birinin de politika ile ilgilenen bir geçlik yaratabilmek olduğuna inanan Erim'e göre, her rejim, devlet adamlarının mahareti, karakteri ve bilgisi ölçüsünde başarı kazanabilirdi. Ancak demokrasilerde her akli eren insan ülke ve dünya meseleleriyle ilgilenebilecek kadar bilgiye sahip olmalıydı. Türkiye'de serbest seçim usulünün kabul edildiği andan itibaren gençlerin siyasetle ilgilenmeleri de gerçekleştirilmesi gereken önemli bir konu olmalıydı. Siyasi terbiye adı verilen siyasetçi yetiştirme işine hemen geçilmesi elzemdi.¹⁹¹

Bu noktada, yazıyla ve sözle aydınların yapacakları telkinlerin kamuoyunu aydınlatacağını değerlendirmekte; ve siyasi mücadeleyi işbaşında olanlarla oradan uzak kalanların mücadelesi halinden çıkarıp, fikir karşılaşması haline süratle getirebilmenin esas şartının ise, cemiyet içinde devlet ve memleket meseleleri üzerinde türlü fikirlere sahip insanların teşkilatlanmaları olarak tanımlamaktaydı.¹⁹² Onun aktarımıyla, İngiliz Muhafazakâr Partisi Gençlik Teşkilatı programının baş kısmında şöyle bir izah vardı: "*Gençlere demokrasi terbiyesi verilmelidir.*"¹⁹³

¹⁸⁹ Nihat Erim, "Evet Bütün Sıkıntı Kin ve Gayzdan Doğmaktadır", *Ulus*, 25 Nisan 1947.

¹⁹⁰ Erim, "Hırslardan ve Kinlerden Uzak", *Ulus*, 12 Aralık 1947.

¹⁹¹ Erim, "Adam Yetiştirme Meselesi", *Ulus*, 18 Ağustos 1947.

¹⁹² Aynı yer.

¹⁹³ Erim, "Demokrasi Terbiyesi", *Ulus*, 9 Aralık 1947.

Demokratik rejime geçildikten sonra Türkiye'nin ve Türklerin karşılaşmaları muhtemel olan tehlikelerden bahseden Erim, bu tehlikelerin ikisi üzerinde durmaktadır. Erim'e göre teşkilatlanmada fazla ileri gidememiş olan ülkelerde fertler yalnız kalmakta ve milletlerarası propaganda şebekeleri bu tür bir zemini bulunca kolayca çalışma ortamı bulmaktadırlar. Bu konuda Erim, hiçbir devletin propaganda ve haber alma teşkilatının Dünya komünist teşkilatının vardığı seviyeye varmadığına dikkat çekmektedir. Amerika gibi çok sıkı teşkilatlanmış ve fertleri arasındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla önemli dernekler oluşturan bir ülkenin bile, bu teşkilatla baş edemediğini vurgulamaktadır.¹⁹⁴

Oysa Türkiye gibi teşkilat bakımından zayıf olan ülkelerde her türlü yabancı propaganda faaliyeti karşısında endişe duymak ve çok uyanık kalmak gerekmektedir. Türkiye yeterli derecede teşkilatlanmamıştır. Halk genellikle telkinler karşısında kendisini uyaracak ve doğru yolu gösterecek yardımcıdan mahrumdur. Ne kadın ne de erkek kulüpleri gelişmiştir. Hatta yok denecek haldedir.”¹⁹⁵

Erim'e göre ikinci tehlike ise, Frenklerin (*affariates*) dedikleri büyük sermaye sahibi insanların siyasete girerek siyaseti istedikleri yönde yönlendirmeleri tehlikesidir. Bunlar siyaseti kullanarak ve nüfuzlardan faydalanarak vurgun yapmak hevesinde olan insanlardır. Bu tip kimselere her ülkede rastlanabilir. İlerisi için çok dikkatli bulunmak gerekir.¹⁹⁶

Geri cemiyetlerde demokrasi bu iki büyük tehlikeden kendisini nadiren koruyabilmiştir. Ancak uyanık milletler bu tehlikeleri önleyebilmiştir. Yabancı tehditler için en kolay çalışma tarzı, politikacılar arasındaki sürtüşmelerden faydalanmaktır. İyi yetişmemiş, kendi söylediğinin veya yaptığının aksini dinlemeye tahammülü olmayan bir insanın, ihtiras ve kinlerini kamçılıyarak siyasi muarızları üzerine düşmana saldırır gibi yürümesini sağlamak pek kolaydır. Halkın muhtelif partilere taraftar olmasından faydalanarak git gide köyleri, kasabaları ve şehirleri düşman kabilelere bölünmüş topluluklar haline getirebilmenin usullerini yabancı

¹⁹⁴Erim, “Karşılaşılacak Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950.

¹⁹⁵ Aynı yer.

¹⁹⁶Erim, “Karşılaşılacak Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950.

ajanlar iyi bilirler. Başlangıçta işin farkına kimse varmaz. Fakat bir müddet sonra işler o derece çığırından çıkar ki, eski hali tekrar bulmak için milletin büyük felaketlerin dersini alması gerekir.¹⁹⁷

Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçiş sürecinde CHP üyeleri ve milletvekillerinin İnönü’ye çok bağlı olmaları yönünde tenkitlere maruz kalması üzerine Erim, demokraside şahısların, başka bir deyişle, parti liderlerinin siyasetteki yeri ve önemini vurgulamak maksadıyla düşüncelerini şöyle dile getiriyor:

“ Bize tariz ediyorlar! ‘Hala Şef’e güveniyorsunuz, hala Şefinizden kuvvet almaktan başka bir şey düşünmüyorsunuz!’ diyorlar. Bu iddia yalan değil yanlıştır. Demokraside partiler şahıslara değil programlara bağlanmalıdır, diyenlere rastlanmaktadır. Bu düşünce yüzde yüz doğru değildir. Tashihe muhtaçtır. Fakat programın iyi olması kâfi değildir. Kâğıt üzerindeki fikirleri yürütecek olanlar insanlardır, devlet adamlarıdır. Bu sebepten en doğru fikirleri en kabiliyetsiz insanlar ilan ettikleri zaman etraflarına fazla taraftar toplayamazlar. Fakat nispeten daha donuk fikirlere pek kabiliyetli, memleket sevgisine, devlet tecrübesine inanılır kimseler sahip çıkarlarsa herkes onlara oy vermeyi tercih eder. Bundan dolayı, demokraside şahıslara değil, programlara bağlanılır sözü gerçek durumun ifadesi değildir. Az çok her demokraside, her memlekette partiler şahıslara ehemmiyet verirler. Hatta vatandaşların çoğu programla meşgul bile olmazlar, partileri belli başlı liderlerine göre ayırırlar.”¹⁹⁸

Erim’e göre, demokraside şahıs yok, program var diyenler samimi iseler yanılmakta, değil iseler ortalığı karıştırmaya çalışmaktadırlar. Asıl demokraside şahısların, liderlerin rolü diğer rejimlerden büyüktür. Çünkü herkesin serbest olduğu, her fikrin, her kabiliyet ve her ihtirasın serbestçe mücadele edebildiği demokrasi rejiminde serbest rekabet ve serbest mücadelede üstün vasıflarını kabul ettirebilen bir lider, hem partilere hem de memleketine çok değerli hizmetlerde bulunur.¹⁹⁹

¹⁹⁷Erim, “Partiler Arası Münasebetler”, *Ulus*, 3 Mayıs 1951.

¹⁹⁸Erim, “Demokraside Şahıslar”, *Ulus*, 19 Mart 1951.

¹⁹⁹Erim, “Partiler ve Liderleri”, *Ulus*, 26 Şubat 1951.

Erim, demokratik rejimlerde partilerin taşıdığı önemin farkındadır. Monarşi, totaliter ve tek partili rejimlerde partilerden söz edilemez. Türkiye’de de tek parti rejiminden çok partili rejime geçildikten sonra, parti mefhumu ve parti hayatı gerçek manada gelişme imkânı bulmuştur.²⁰⁰ Tek parti sistemi aksine iddialar ne olursa olsun yukarıdan aşağı kuvvet dağıtan ve sıkı bir disiplin isteyen bir sistemdir. Tek parti, parti olgusunu reddeden bir anlayıştır, zira parti olgusunun bünyesi birden fazla siyasi oluşumun serbestliği içinde anlaşılabilir.²⁰¹ Parti, her zaman bir bölünme ve o bölünme içinde billurlaşan zümreler barındırır; tek parti denilen sistemde ise, siyasi hayat bölünmeyi reddeder. Her siyasi fikrin tek bir oluşum içinde serbestliğini tanır.²⁰²

Türkiye’de demokrasi usullerinin ve gereklerinin yerleşmesi için yazıları ve demeçleriyle önemli sayılabilecek faaliyetlerde bulunan Erim, demokrasilerin temel kurallarından muhalefet ve muhalefet haklarının özel bir yer tuttuğuna inanıyordu. Demokrasi usullerine uygun olarak yapılan seçimlerde, iktidar olan bir parti bir de muhalefet (Erim’in deyiimiyle *azlık*) partisi veya partileri mecliste yerlerini alırlar. Bundan sonra da idarenin işleyişi ve ülkenin selameti için bazen beraber hareket ederler, bazen de fikirleri uyuşmaz ama amaç devletin idaresini en iyi şekilde sağlamaya çalışmaktır.²⁰³

Muhalefet partilerinin baş hedefi; iktidar için mücadeledir. İktidara gelmek için çalışmayan muhalefet partisi olamaz. Eğer bir azlık partisi ilk seçim fırsatında veya parlamentodaki ilk yeniden gruplaşma fırsatında çokluğu kendine çekip hükümeti ele alacak şekilde gayretler sarf etmiyorsa ona ciddi bir muhalefet partisi denemez.²⁰⁴

Ciddi bir muhalefet partisi saptamış olduğu programı uygulamak için adeta sabırsızlanır. Çünkü her parti için kendi programı memleketi ve milleti için en isabetli şekilde ve en verimli prensiplerle idare etmek çarelerini gösteren biricik yolu gösterir.

²⁰⁰Erim, “Demokrasi Usulleri Gelişirken”, *Ulus*, 6 Haziran 1951.

²⁰¹ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, “Partiler Arası Münasebetler”, *Ulus*, 3 Mayıs 1951; Erim, “Hırslardan ve Kinlerden Uzak”, *Ulus*, 12 Aralık 1947; Erim, “Murakabeyi Kolaylaştırmak İçin”, *Ulus*, 26 Nisan 1951.

²⁰² Erim, “Demokrasi Usulleri Gelişirken”, *Ulus*, 6 Haziran 1951.

²⁰³ Erim, “Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950.

²⁰⁴ Erim, “Muhalefet Partileri ve İktidar”, *Ulus*, 27 Kasım 1952.

Şu halde, iktidar partisi ile muhalefet arasındaki mücadeleyi, ‘devlet gemisinin kaptanlığını ele geçirme mücadelesi’ olarak görmek lazımdır. Bu mücadele demokratik usullerle yapılır. Başka türlüünü hayal etmek bile cinayettir.²⁰⁵ Her muhalefetin vazifesi önce kendi varlığını kurum olarak teminat altında tutacak bir hukuk düzeni aramaktır. Böyle bir zemin üzerinde çalışmadıkça, muhalefet çokluğu denetleme vazifesini gereken şekilde yapamaz.²⁰⁶

Siyasi hayatta ‘tenkit’ muhalefetin başlıca görevidir. İktidarı ellerinde tutanları uyusukluğa düşmekten, devamlı surette yanlış yolda yürümekten alıkoyar. Tenkit; dedikodu, demagoji, iftira, şevk kaçırma amacını gütmekçe bundan daha iyi bir siyasi denetleme aracı az bulunur. Demokrasinin önde gelen faydası; iktidarda olanların, *çokluk* partisini teşkil edenlerin, başka türlü düşüncelerin bu düşünce ve kanaatlerini apaçık ortaya koymalarına olanak vermesidir.²⁰⁷

Muhalefet demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Açık, meşru, kanuni muhalefet belki zulüm yollarından gidilerek yok edilebilmiştir. Fakat bu, muhalefetin büsbütün ortadan kalkması demek değildir. Açıktan yapılamayan muhalefet en son sığınılacak yerine, insan dimağına, insan vicdanına çekildiği zaman, memleket için için kaynayan bir kazan halini almış olur. Bu kazan bir gün ansızın patlar ve sebebiyet verenleri yakar.²⁰⁸ Demokrasinin, serbest münakaşanın en mühim faydası; itirazın ortaya konabilmesi, tenkitlerin korkusuz, endişesiz yapılabilmesidir.²⁰⁹

Nihat Erim demokrasilerde hem parti içi hem de partiler arası murakabenin (denetlemenin) önemli olduğunu vurgular:

“Hükümet ve ekseriyet gruplarında doğrudan doğruya murakabe, meclis murakabesidir. Bunu iktidar kendi Meclis grubu içinde yaptığı gibi, muhalefet de doğrudan doğruya meclis kürsüsünde yapar. Muhalefet her halde gerek hükümet ve

²⁰⁵Erim, “Demokrasi Usulleri Gelişirken”, *Ulus*, 6 Haziran 1951.

²⁰⁶Erim, “Derdin Teşhisi”, *Ulus*, 25 Aralık 1952.

²⁰⁷Erim, “İki Zıt Görüş”, *Ulus*, 22 Kasım 1946.

²⁰⁸Erim, “Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950.

²⁰⁹ Aynı yer.

ekseriyet partisi gerekse vatandaşlar karşısında vazifesini yapmış olmak için düşüncelerini meclis kürsüsüne behemehal getirmeye mecburdur.”²¹⁰

Hukukla, Amme ve Anayasa hukuku ile uzaktan da olsa irtibatı olan herkes bilir ki demokrasilerde parlamento denetiminin hemen de tek vasıtası gensoru yani ‘*umumi müzakere*’dir.²¹¹

Parlamento murakabesi iki partili çalışan meclislerde daha çok muhalefet partisi vasıtasıyla yapılır. Türkiye’nin o günkü meclis oluşum tarzı İngiltere’dekine çok benzemektedir. İki büyük parti vardır. Biri çoklukta ve o sıfatla iktidardadır, öteki azlıkta ve bu sebeple murakabededir. Öteki partiler ve bağımsızlar hem vatandaş oyları hem de meclis içindeki üye durumları bakımından gölgededir. Meclis murakabesi deyince, hükümet işleri hakkında – nazari olarak bütün milletvekilleri – fiilen en ciddi surette özellikle muhalefet tarafından yapılacak tenkitler, ikazlar, izahat istemeler akla gelmektedir.²¹²

Erim’e göre, demokratik parlamento usulünün en iyi işlediği yer İngiltere Avam Kamarası’dır. Oradaki müzakereleri takip edenler, muhalefetin önemle her memleket davasını Meclis önünde nasıl açıkça tartıştığını hayranlıkla görmektedirler. Bütün memleketi ilgilendiren veya prensiplere ilişkin konularda mutlaka bir umumi müzakere (*Gensoru*) açılmaktadır. Daha az önem taşıyan işler ise, *Soru* konusu olmaktadır.²¹³

Ancak TBMM içtüzüğünde tek parti döneminden kalma bir eksikliğin var olduğunu saptayan Erim, bu eksikliğin mutlaka giderilmesi gerektiğini düşünmektedir. Demokrasinin gereği olarak bu yapılmalıdır. TBMM içtüzüğünde gensoru açmak için Meclis çoğunluğunun kararını almak tek parti usulü olarak

²¹⁰Erim, “Murakabeyi Kolaylaştırmak İçin”, *Ulus*, 26 Nisan 1951. Burada, 1950–1954 arası Demokrat Parti iktidar dönemi kastedilmektedir. Bu dönemde CHP azlık partisi olarak TBMM’de muhalefet görevini yürütmekteydi.

²¹¹Erim, “Gensorunun Önemi”, *Ulus*, 28 Ocak 1953.

²¹²Erim, “Meclis Murakabesi Nedir”, *Ulus*, 16 Ekim 1952.

²¹³Erim, “Gensorunun Önemi”, *Ulus*, 28 Ocak 1953.

vaktiyle konmuştur.²¹⁴ Bu hüküm tek parti sisteminde aykırı görülmemiştir. Tersine tek parti disiplini bakımından zaruri sayılmıştır. Fakat çok partili hayata geçildikten sonra TBMM’de ülke konularında Hükümetin politikası üzerinde dilediği zaman açıklama elde edemeyen bir muhalefet tasavvuru mümkün değildir.²¹⁵ Muhalefet grubu gerekli gördüğü anda herhangi bir idari meseleyi Meclis kürsüsüne getiremedikçe ciddi bir meclis murakabesinden bahsedilemez. Soru da bir *murakabe* vasıtasıdır. Fakat bunda herkes konuşamaz ve ikinci derecede önemli olan meseleler için kullanılır. Kanunların görüşülmesi esnasında da murakabe ve tenkit fırsatı bulunabilir. Fakat nihayet o fırsat, kanunun konusu çerçevesini geçemez. Gerçek ve geniş murakabe ancak gensoru yolundan olabilir. Bu vasıta, parlamentonun Hükümeti murakabesi için en etkili silahtır.²¹⁶

Erim’e göre, Batı demokrasilerinde denetleme usulleri mükemmel hale gelmiştir. Milletvekilleri her gün birçok soru sormak suretiyle, hükümet ve halk efkârının dikkatini belli meselelere çekmektedirler. Bunu yaparken milletvekilleri hiçbir engelle karşılaşmazlar. Hele hükümetin soruları bir angarya gibi görmesi hatıra bile gelmez.²¹⁷

Soru ile geçiştirilmek istenmeyen önemli konular için *gensoru* açılmaktadır. Erim’in yorumuna göre *gensorunun sorudan* başlıca iki farkı vardır: 1- Soruda yalnız Bakan ve soru sahibi milletvekili konuşur. 2- Soruda Hükümete veya Bakana güvenoyu yahut güvensizlik söz konusu değildir. Gensoruda ise, bütün milletvekilleri konuşabilirler ve söyleşmeler sonunda güven veya güvensizlik meselesi ortaya atılabilir.²¹⁸

²¹⁴ Erim, *a.g.m.*, Ayrıca bkz. Erim, “Murakabesiz Demokrasi Olmaz”, *Ulus*, 17 Aralık 1952; Erim, “Meclislerde Denetleme Nasıl Yapılır”, *Ulus*, 7 Aralık 1952; Erim, “Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950.

²¹⁵ Erim, “Gensorunun Önemi”, *Ulus*, 28 Ocak 1953.

²¹⁶ Erim, “Meclis Murakabesi Nedir?”, *Ulus*, 16 Ekim 1952.

²¹⁷ Erim, “Meclislerde Denetleme Nasıl Yapılır?”, *Ulus*, 7 Aralık 1952.

²¹⁸ Erim, “Gensorunun Önemi”, *Ulus*, 28 Ocak 1953.

Gerçek meclis murakabesi ancak böyle yapılabilir. Muhalefet partisi adına verilen bir gensoru önergesi çokluk grubunun lütfu ile gündeme alındığı müddetçe gerçek teminatlı bir murakabeden söz edilemez.²¹⁹

Erim'e göre demokrasilerde *aleniyyet* de çok önemli bir unsurdur. İktidarın yaptığı işlerden halk efkârının haberdar olması en önemli meselelerden biridir. Kamuoyu olan bitenden haberdar olmazsa, iktidar çalışmaları hakkında bir fikir yürütemez; ve dolayısıyla da gelişen iç ve dış politika sorunları hakkında yorum ve eleştirilerini dile getiremez.

20.yüzyılda demokrasinin en iyi tanımı, Erim'in belirttiğine göre, "*demokrasinin aleniyyet olduğu*"dur. Erim'in başarılı yorumuyla sunduğu üzere, demokratik usulle seçilmiş olan bir ekseriyeti istibdatların en karanlığı haline düşmekten alıkoyan ana unsur '*halk efkârının murakabesi*'dir.²²⁰

Nihat Erim'e göre bir memlekette eğer millet meclislerindeki ekseriyete mensup zümre kendisini, kendi hareket ve kararlarını halk efkârından saklarsa, derhal elindeki iktidarı kötüye kullanma yoluna sapabilir. Çoğunluğu, bu yolda yürümekten alıkoyan kuvvet ise '*halk efkârının baskısı*'dir. Fakat halkın bu baskıyı yapabilmesi, aleniyyete, açıklık ilkesine bağlıdır. Devlet işleri gerek meclis kürsüsünden, gerek basın vasıtasıyla vatandaşlar önünde serbestçe tartışılabilirdiği zaman, halk aydınlanır ve bir fikir sahibi olur.²²¹

Gerçekten 20. yüzyılda demokraside '*aleniyyet*' her zaman olduğundan daha fazla ihtiyaç duyulan bir husustur. Çünkü demokraside ana kural her işin vatandaşın arzusuna göre ve bilgisi dâhilinde yürütülmesidir. Nihat Erim'in de dikkat çektiği üzere, Millet adına devlet idaresi vazifesini gören milletvekilleri ve seçimle iş başına gelen her şahıs hem icraatının hem de kanaatlerinin vatandaşlar tarafından mümkün olduğu kadar sık kontrol edilebilmesine özen göstermelidir.²²²

²¹⁹ Erim, "Meclis Murakabesi Nedir?", *Ulus*, 16 Ekim 1952.

²²⁰ Erim, "Demokrasi Aleniyyettir", *Ulus*, 13 Aralık 1950.

²²¹ Aynı yer.

²²² Erim, "Demokrasi ve Alenilik", *Ulus*, 20 Kasım 1947.

2.2.2.Seçim Kanunu

Demokrat Parti'nin Ocak 1946'da kuruluşu ile; CHP karşısında, kendisinden kopanların öncülüğünde güçlü bir muhalefet partisi kurulmuştu. Yeni siyasal oluşumlar bununla da kalmamıştı. DP'yi yeni bir dizi parti izlemişti. Bu gelişmeler, İnönü'yü ve CHP yöneticilerini, çok partili düzene uyum sağlayabilmek ve üstünlüklerini koruyabilmek için yeni önlemler almaya yöneltmişti.²²³

Bu arada, CHP'nin İkinci Olağanüstü Kurultayı'nda, Mayıs 1946'da, uygulamaya ve ilkelere yönelik değişikliklerle, partiye yöneltilen ve çok partili sisteme geçildikten sonra daha da yoğunlaşan eleştiriler ve kurulan karşıt DP'nin benimsediği hususlar tekrar gözden geçirilmişti.²²⁴

Kurultay'da alınan önemli kararlardan biri Seçim Kanunu'na ilişkindi. Bu karara göre; *“Yurdumuzun umumi şartlarına göre vatandaşın yakından tanıdığı ve emniyet ettiği kimselere rey vermesini temin eden iki dereceli seçimi ameli icaplara (uygulama gereklerine) uygun buluruz”* biçimindeki iki dereceli seçimi öngören 4-c maddesi hükmü değiştirilerek, *Tek Dereceli Seçim Sistemi*'ne geçilmesi kabul edildi.²²⁵

Öte yandan hükümetçe hazırlanan Seçim Yasası tasarısı 31 Mayıs 1946'da TBMM'ne sunularak, seçimler “açık oy, gizli sayım” yöntemiyle yapılma esasına bağlandı. Tasarı, 5 Haziran 1946'da çoğunlukla kabul edilerek 4918 sayılı kanunla yasalaştı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak süren *İki Dereceli Seçim Sistemi* sona erdi.²²⁶

Demokratikleşme yolunda önemli ilerlemeler kat etmekte olan CHP'nin yapacakları bitmiş değildi. Nihat Erim, *İki Dereceli Seçim Sistemi*'nin 1923–1945

²²³ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, C.4, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1999, s.225.

²²⁴ Turan, **a.g.e.**, s.226.

²²⁵ Bila, **a.g.e.**, s.205; Turan, **a.g.e.**, s.226. “Ameli icapların” önemini kaybettiği gerekçesiyle Cumhuriyet Halk Partisi Programında yer alan *“Yurdumuz genel koşullarına göre vatandaşın yakından tanıdığı ve güvendiği kimselere oy vermesini temin eden iki dereceli seçimi ameli icaplara uygun buluruz”* fıkrası, *“Milletvekili seçimlerinde, tek dereceli seçim tarafıyız”* şeklinde değiştirilmektedir.

²²⁶ Turan, **a.g.e.**, s.227.

yılları arasında önemli bir yere sahip olduğunu, devrimlerin gerçekleştirilmesinde hayati öneme sahip olduğunu düşünmekte; ancak *Tek Dereceli Sisteme* geçilmesi zamanının geldiğini düşünmekteydi. Ona göre, demokratikleşme yolunda halkın vekillerini kendi hür iradeleriyle ve hiçbir baskı altında kalmadan seçebilmelerinin zamanı gelmiştir. Demokrasinin gelişebilmesi açısından bu kaçınılmaz bir gerçektir.²²⁷

Erim'e göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında CHP çok önemli çalışmalar yapmıştı. Eğer CHP ve onun başında bulunan yöneticileri gevşek davranıp siyasete hâkim olmasalardı, yeni oluşturulmaya çalışılan sistem yarım kalır ve tamamlanamazdı. İlk yıllarda gerçekleştirilen inkılapların İsviçre usulü genel oy yoluyla kabul ettirilmesinin o dönem için mümkün olmadığını savunan Erim, yapılan işlerin kan dökülmeden ve anarşi ortamı doğmadan gerçekleştirilebilmesinde iki dereceli seçim sistemiyle oluşturulan meclislerle çalışılmış olmasına bağlamaktaydı.²²⁸

Erim devamında, CHP'nin 1923'ten 1946'ya kadar uyguladığı sistemin içinde, Parti Kurultayı'nın artık tek dereceli seçime gidilebileceğine karar verebilmiş olmasını da olumlu karşılıyordu. Erim, tek dereceli seçimde, demokrasinin türlü tecrübelerini yüzyıllarca önce hayata geçirmeye başlamış ülkelerin bile çok yakın tarihlerde aşama kaydettiklerine dikkat çekiyordu. Örneğin Fransa'da seçimler 1789'dan 1814'e kadar iki dereceliydi. 1814'ten 1830'a kadar otuz milyon Fransız'dan yetmiş beş bini oyunu kullanmak ve ancak on altı bini de seçilmek hakkına sahipti 1830'dan 1848'e kadar, sınırlamalar devam etmekle beraber, seçmenlerin sayısı iki yüz bini buldu. Tek dereceli ve muayyen yaştaki bütün erkek vatandaşlara oy hakkı tanıyan usul ancak 1848 İhtilali'nden sonra uygulanabildi. Bununla beraber, 1850'den 1875'e kadar yeniden bazı sınırlamalar konuldu. Fransa tek dereceli seçim ve genel oy usulüne, Fransız Devrimi'ni yaptıktan ancak 86 yıl sonra kesin olarak kavuşabilmişti. Modern demokrasilerin beşiği diye anılan İngiltere'de ise, genel oy sistemi ancak 19.yüzyılın sonunda yerleşmişti. Bu

²²⁷ Erim, "*Tek Dereceli Seçim*", *Ulus*, 12 Mayıs 1946. Ayrıca bkz. Ek 7.

²²⁸ Aynı yer.

memleketin demokrasi yoluna 13.yüzyılda girmiş olduğu göz önünde tutulursa, ne uzun bir gelişim geçirmiş olduğu anlaşılabilir. ²²⁹

Avrupa ülkelerinden örnekler veren Erim, Türkiye'nin bu ülkelere göre bu konudaki gelişimini çok kısa bir sürede tamamladığını savunmaktaydı. Aynı zamanda Türkiye'deki siyasi düzenin ancak eğitim ve öğretim alanlarında elde edilecek başarılarla sağlanabileceğini düşünmekteydi. ²³⁰

Okur-yazar oranının Türkiye'deki kadar az olduğu bir ülkede, bu tür atılımların gerçekleştirilmesinin önemli derecede bir 'cüretkârlık ve cesaret' gerektirdiğini savunan Erim, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmekteydi:

“Bir memlekette okur-yazar sayısı bizdeki oranda az olduğu zaman böyle bir karara varmak cüretli bir işe girişmektir. CHP Hükümeti'nin böyle bir kanun layihası ile BM'nin karşısına çıkmak cesaretini göstermesi bundandır: Türk milletinin olgunluğu, siyaset kara pazarcılarının yaygara ve mübalağaları karşısında soğukkanlılığını kaybetmeyecek kadar derin ve salim görüşlü olması, okur-yazar sayısının azlığından doğabilecek mahzurları azaltmaktadır. Birçok memleketler değil tek dereceli seçime gitmek; fakat seçimleri sadece milletin bütününe şamil genel bir siyasi hak haline sokmadan önce birtakım kayıtlayıcı seçmen sayısını türlü bakımlardan sınırlamalarla azaltıcı usullerden geçmek zarureti duymuşla; böylece birkaç nesil tecrübeler yaptıktan sonra genel ve tek dereceli seçim sistemine gelebilmişlerdir. Başta İngiltere olmak üzere, Fransa ve diğer batı demokrasileri bu yoldan yürümüşlerdir. Niyabet usulüyle idare tarzının memleketimizde uygulanmasını 1908 meşrutiyeti ile başlamış sayarsak, kırk yıl gibi bir müddet zarfında hem genel hem tek dereceli seçim usulünü benimseyecek kadar tecrübe kazanmış olmamız, üzerinde dikkatle durulması gereken bir hadisedir.” ²³¹

²²⁹ Erim, “Seçim Kanunu Üzerine”, *Ulus*, 1 Şubat 1947. Ayrıca bkz. Erim, “Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Mayıs 1946; Bkz. Ek 7.

²³⁰ Erim, “Tek Dereceli Seçim Kanunu”, *Ulus*, 2 Haziran 1946.

²³¹ Aynı yer.

5 Haziran 1946'da kabul edilen yeni kanuna göre, İki Dereceli Seçim Kanunu'na son verilerek Tek Dereceli Seçim Kanunu kabul edildi. 21 Temmuz 1946 tarihinde de ilk defa tek dereceli seçim kanununa göre genel seçimler yapıldı. 1946 genel seçimlerinde “açık oy, gizli tasnif” uygulandı.²³²

CHP 1948 yılına girdiğinde muhalefetin seçim konusundaki isteklerini karşılamaya çalıştı. 14 Ocak'ta meclis grubunu toplayarak seçim kanunu ve diğer konularda değişiklik yapmaya karar verdi.²³³

Böylece 1950'de yapılacak olan seçimler için yapılması gereken seçim kanununun hazırlanması işlerine girişildi. Bunun için öncelikle 11 kişilik bir İlim Heyeti oluşturuldu.²³⁴ Bunların ikisi Yargıtay'dan, ikisi Danıştay'dan, dördü üniversitelerden, üçü de barolardan seçildi.²³⁵ Dünyanın demokraside tecrübeli ve başarılı olmuş memleketlerinin seçim kanunlarını Türkçeye çevirmek ve memleketin kendi bünye ve içtimai vaziyetini saptamak ve bunları göz önüne alarak bir tasarı hazırlama çabası başladı.²³⁶

İlim Heyeti, yalnızca bilimsel, tamamıyla bağımsız, kesinlikle yansız ve sorumluluğuyla orantılı yetkilere sahip olarak partilerden de görüşlerini bildirmelerini istedi. Amaçlarının “vatandaşlara kesin güven verecek, bilimin ve demokrasinin verilerine ve ülkelerinin gerçeklerine uygun bir seçim yasası yapmak olduğunu” da belirtti. Ayrıca partiler dışında, yabancı uzmanlardan da görüş alındı.²³⁷

1948 yılında hazırlanmaya başlanan Seçim Yasası, 17 Aralık 1949'da TBMM' ne sunuldu. Tasarıda “gizli oy, açık tasnif” ve “yargı denetimi” ilkeleri, il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarının yargıçlarca üstlenilmesi, merkezde de Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Mahkemesi öngörüldü.²³⁸

²³² Erim, “Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Mayıs 1946. Ayrıca bkz. Ek 7; Bila, **a.g.e.**, s.225; Turan, **a.g.e.**, s.230.

²³³ Bila, **a.g.e.**, s.232.

²³⁴ Turan, **a.g.e.**, s.269.

²³⁵ Aydemir, **a.g.e.**, C.2, s.477.

²³⁶ CHP Meclis Grubunun Kararı, *Ulus*, 15 Ocak 1948.

²³⁷ Turan, **a.g.e.**, s.269.

²³⁸ Turan, **a.g.e.**, s.270.

Ayrıca her seçim sandığı başına kapalı hücre usulü getirildi. Bu usul ile seçmenlerin oylarını kullanırken türlü dış etki ve propagandadan sıyrılarak yalnız kendi vicdanlarıyla baş başa kalmaları sağlanmaya çalışıldı. Böylece, seçim gizliliğinin en mükemmel şekli sağlanmış olacağı ümit edilmekteydi.²³⁹

Yapılan değişiklikler arasında “açık tasnif”in de önemi vurgulanarak, tasnif esnasında sandığın parti temsilcileri ve hazır bulunanların önünde açılarak haksız isnatların ortadan kalkacağı ifade edilerek savunuldu.²⁴⁰

Tasarı, Meclis’te 28 üyeden oluşan geçici komisyonda görüşülürken bazı değişikliklere uğradı. Bunlardan en önemlisi, DP’nin de desteklediği merkezdeki Yüksek Mahkeme’nin kurula dönüştürülmesiydi. Böylece seçimleri yönetecek organın adı *Yüksek Seçim Kurulu* oldu.

Sonuçta, 16 Şubat 1950’de oya sunulan tasarı Millet Partili 11 milletvekilinin olumsuz oyuna karşın, 342 oyla kabul edilerek yasalaştı. Demokrat Partililer de olumlu oy kullandıkları için seçimlere giderken demokratik içerikli bir seçim yasası iktidar–ana muhalefet işbirliği ile gerçekleştirilmiş oldu.²⁴¹

Yasanın kimin eseri olduğuna dair çeşitli görüşler öne sürülmüştü. Bu tür demokratik bir seçim kanununa muhalefetin, basının ve başka çevrelerin etkileri gündeme getirilmişti. Ancak, iktidar partisi cephesinden bakıldığında büyük pay İnönü’ye ondan sonra da tasarının titizlikle hazırlanmasına çalışan Nihat Erim’e ait olduğu fikri ön plana geçmişti.²⁴²

²³⁹ “Yeni Seçim Kanunu”, *Ulus*, 2 Nisan 1948.

²⁴⁰ Safaeddin Karanakçı, “Seçim Kanununda Yeni Değişiklikler”, *Ulus*, 1 Haziran 1948.

²⁴¹ Aydemir, *a.g.e.*, C.2, s.478; Turan, *a.g.e.*, s.270.

²⁴² Turan, *a.g.e.*, s.271; Ahmad, *a.g.e.*, ss.63–66.

2.2.3. Anayasal Düşünceleri

Hukuk Profesörü olan Nihat Erim'in gazete makaleleri incelendiğinde, gazete yazarlığı yaparken (1945–1955 yılları arasında) yapmış olduğu bu çalışmalarında üzerinde durulması gereken anayasal düşüncelerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- *Kuvvetler Ayrılığı* (yasama, yürütme ve yargının tek bir elde toplanmaması).
- Tek Meclis Sistemi yerine *İki Meclisli Sistem*.
- Devlet Başkanı'nın aynı zamanda İktidar Partisi'nin de Başkanı olabileceği.

Çok Partili Siyasal Hayata geçildikten sonra bir kısım çevrelerce demokrasinin gelişebilmesi için devlet başkanlığı ile parti başkanlığı görevlerinin aynı şahıs tarafından yerine getirilmesinin doğru olmadığını sık sık tekrarlanırken Erim, bu tür düşünce ve eleştirileri CHP'nin zayıflatılmasına yönelik siyasi oyunlar olarak kabul etmekteydi. Kendi deyişiyle, işin siyasi oyun tarafının gülünç bir hal almıştı. Konuyu, hem genel hukuk kuralları hem de Teşkilatı Esasi açısından ele almaya çalışan Erim, fikirlerini şöyle ifade etmekteydi:

“Bizim bildiğimize göre genel esasiye hukuku bakımından böyle bir dava yoktur. Milli hükümranlılığın temsili usulle, yani milletvekilleri vasıtasıyla kullanıldığı yerlerde partilerin varlığı bir zarurettir. Gayretlerin dağılmaması, muayyen programlar etrafında fikir ve işbirliği sağlanarak semereli neticeler elde edilmesi için milletin karşısına milletvekili adayları olarak çıkanların muayyen bir partinin programını benimseyerek ileri atılmaları esas kaidedir. Partinin lideri mevkiine yükselmiş olan zat, o partinin kendinden vazgeçemeyeceği bir insandır. Liderin adı ile partinin adı çok zaman beraber zikredilir. Roosevelt'i Demokrat Parti'den ayırmaya imkân var mıdır? Leon Blum yaşadığı müddetçe Fransız Sosyalist Partisi ondan vazgeçebilir mi?”²⁴³

²⁴³ Erim, “Devlet Başkanı ve Parti Başkanı”, *Ulus*, 14 Mayıs 1946.

Bu örneklerin her memleket için arttırılabileceğini belirten Erim, çokluğu kazanmış olan bir partinin kendi liderini Devlet Reisliği makamına tereddütsüz oturabileceğini ve hiçbir yerde *parti başkanı devlet başkanı olamaz* diye bir kuralın olmadığını savunmaktadır.²⁴⁴ Erim, bu konuyu bir de 1924 Teşkilat-ı Esasi açısından ele almaktadır.

Profesör Dr. Erim, 1924 TE'sine göre Cumhurbaşkanı'nın mutlaka çokluk partisinin lideri olması gerektiğini savunmaktadır. Başbakanı Cumhurbaşkanı seçer. Başbakan bakanları seçtikten sonra Devlet Reisinin tasvibine sunar. Cumhurbaşkanı lüzum gördüğü zaman da kurula başkanlık eder. Sonuç olarak, Anayasa bir bütün olarak ele alındığında Devlet Başkanı sadece temsili bir sıfat değildir. Devlet çalışmalarında uyumun yakalanabilmesi için Cumhurbaşkanı'nın çoğunluk partisinden olması şarttı.²⁴⁵

Aslında İsmet İnönü'nün 12 Temmuz 1947 yılında yayınlamış olduğu beyannamesi incelendiğinde demokrasiye geçiş sürecinde Cumhurbaşkanı olarak bir tür hakemlik yapma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı İnönü bütün partilere eşit mesafede duracağını vurgulamakta ve bunu yaparak da partiler arasındaki uyuşmazlıkları ortadan kaldıracaklarını belirtmekteydi.²⁴⁶ Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana CHP bünyesinde yer alan ve bu parti adına devlet kademesinde önemli başarılar elde etmiş olan İnönü'yü vatandaşların CHP'nden ayrı düşünmeleri kolay değildi.

Nihat Erim'in anayasal konularla ilgili fikirlerinden dikkati çeken ikinci özellik Tek Meclis sisteminin yerine İki Meclisli sisteme geçilmesine yönelikti. Çok partili siyasal düzene geçildikten sonra birtakım anayasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunan Erim, Cumhuriyet Anayasası'nın nasıl hazırlandığını hatırlatarak her ihtilal anayasası gibi TBMM'nin yaptığı anayasanın da Tek meclis sistemine dayandığını belirtmekte ve bu Anayasa'nın Fransız Devrimi'nden etkilenerik milli

²⁴⁴ Erim, "Devlet Başkanı ve Parti Başkanı", *Ulus*, 14 Mayıs 1946; Erim, "Anayasa Meselelerimiz", *Ulus*, 17 Temmuz 1947. Ayrıca bkz. Ek 11.

²⁴⁵ Erim, "Devlet Başkanı ve Parti Başkanı", *Ulus*, 14 Mayıs 1946; Erim, "Hakikatin Kuvveti", *Ulus*, 18 Eylül 1946; Erim, "Kanun ve Çokluk", *Ulus*, 20 Kasım 1952.

²⁴⁶ 12 Temmuz Beyannamesi, *Ulus*, 12 Temmuz 1947; Bkz. Ek 4.

hükümranlık, vatandaş hak ve vazifeleri konusunda bu etkinin açıkça görüldüğünü kaydetmekteydi.²⁴⁷

Erim'in kanısınca, İhtilal meclisleri, milli hâkimiyet konusunda pek hassastılar. 1921 TE'si de bu konuda hassastı. Üstelik 1921 TE'sinde sadece Tek meclis sistemi kurulmakla kalınmamış, daha da ileri gidilerek *Kuvvetler Birliği* ilkesi benimsenmişti.²⁴⁸

Erim'e göre buhranlı dönemlerde Tek meclis sistemi, kolay iş görebilmesi ve seri kararlar alınabilmesi açısından önemli işlere imza atmaktaydı. Dolayısıyla da bu tür dönemlerde Tek meclis faydalıydı. Fakat normal zamanlarda tehlikeli olabileceğinin altını da çizmekteydi.²⁴⁹

Tek meclisin sakıncalarına değinen Erim, bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmekteydi:

*“Bizim anayasamıza göre, kanunlar Meclis'in basit çokluğuyla kabul edilmektedir. Hatta Anayasa dahi üçte iki çoğunlukla değiştirilebilmektedir. Anayasada değişiklik yapmak için ayrı bir meclis yoktur. Cumhurbaşkanı'na veto yetkisi tanınmamıştır. O, bir kanunu ya on gün zarfında ilan eder yahut bir kere daha görüşülmek üzere Meclis'e gönderir. Bu veto değildir. Zira Meclis, tekrar (aynı basit çoklukla) ısrar ederse, Cumhurbaşkanı kanunu neşir ve ilana mecburdur.”*²⁵⁰

Erim'e göre çok partili siyasal hayatla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti için en önemli dava inkılâpları korumaktı. Bu durumda ikinci bir meclis kurulduğu takdirde, oluşum tarzı itibarıyla, yumuşatıcı, fevri kararların önüne geçici ve Devlet ana kurumlarını günlük siyasi ihtiraslarından koruyucu bir rol üstlenecekti. Tek meclisin diğer sakıncası da kanunların bazen aceleye gelmelerinden dolayı ihtiyacı

²⁴⁷ Erim, “Anayasa Meselelerimiz”, *Ulus*, 17 Temmuz 1947.

²⁴⁸ Aynı yer.

²⁴⁹ Erim, “Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947.

²⁵⁰ Erim, “Anayasa Meselelerimiz III”, *Ulus*, 20 Temmuz 1947.

karşılayamamaları ve kanun tekniği bakımından da eksik kalmalarıydı. Oysa ikinci bir meclis olsa bu kanunlar bir daha ele alınarak incelenecekti.²⁵¹

Türkiye’de var olan sisteme göre Cumhurbaşkanı’nın milletvekilleri arasından ve TBMM’de bir seçim devresi için seçildiğini belirten Erim, parlamenter cumhuriyetlerde Türkiye’deki usulün bir eşine daha rastlanmasının mümkün olmadığını söylemekteydi. Oysa Devlet Başkanlığı makamı mümkün olduğu kadar devletin istikrarına hizmet edebilmeliydi. Bu da ancak Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin uzatılmasına bağlıydı. Fransa’da ve çoğu cumhuriyetlerde bu süre yedi yıldır. İkinci meclis kurulursa Cumhurbaşkanı, birinci ve ikinci meclislerin bir araya gelmesiyle oluşacak heyet tarafından seçilebilirdi; böylece Devlet Başkanı’nın siyasi kaderi milletvekillerinin kaderinden ayrılmış olacaktı.²⁵²

Öte taraftan iç politikada İki Meclisli Sistemi denge unsuru olarak gören Erim, bu konudaki düşüncelerini de şu şekilde ifade etmekteydi:

“Milletlerarası münasebetlerin kuvvetler muvazenesine dayandığı malûmdur. Belli başlı devletlerin kuvvetleri arasındaki muvazene bozulduğu zaman dünyadaki huzursuzluk artmaktadır. İç politikada da bir “kuvvetler muvazenesi” olmak lâzımdır. Bazı memleketlerde bu muvazene Anayasa ile sağlanmıştır. Mesela parlamentonun tek meclisli olmayıp, iki meclisli olması bu muvazeneyi sağlayan unsurlardan biridir.”²⁵³

Serbest siyasi hayatın 1945 yılında benimsenmesinden sonra demokrasinin kısa zamanda Türkiye’de yerleşebilmesi için Erim’in öngördüğü diğer bir değişiklik de *Kuvvetler Ayrılığı* prensibinin benimsenmesi gerektiğiydi.

Bazı istisnalar hariç, bütün medeni ülkeler belirli prensipler etrafında toplanmışlardı. Bu prensipler şöyle sıralanabilirdi:

²⁵¹ Aynı yer. Ayrıca bkz. Nihat Erim, “Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947; Erim, “Anayasa Meselelerimiz IV”, *Ulus*, 21 Temmuz 1947; Erim, “Anayasa Meselelerimiz V”, *Ulus*, 22 Temmuz 1947; Erim, “Anayasa Meselelerimiz VI”, *Ulus*, 24 Temmuz 1947.

²⁵² Erim, “Anayasa Meselelerimiz VII”, *Ulus*, 25 Temmuz 1947.

²⁵³ Erim, “İç Politikada Muvazene”, *Ulus*, 16 Aralık 1950.

- Milli Hükümlranlık prensibi
- Niyabi (temsili) hükümet.
- Kuvvetlerin ayrılığı prensibi
- Anayasa kanunlarının diğer kanunlara üstün sayılması.²⁵⁴

Kuvvetler ayrılığı prensibinin gerçekleştirilebilmesi için de şu şekiller uygulanmıştı: *Meclis Hükümeti sistemi, Başkanlık Hükümeti sistemi, Parlamenter Kabine Hükümeti sistemi.*²⁵⁵

Kuvvetler ayrılığı konusunda *Montesqueu' nun* düşüncelerini benimseyen Erim, düşüncelerini şöyle yansıtmaktaydı:

*“Siyaset ilim ve sanatında, bugün -haklı veya haksız olarak bu hususu araştıracak değiliz- mütearife şeklinde yerleşmiş bir düstur vardır. Bu düstura (Kuvvetlerin ayrılığı – Tefriki kuvva prensibi) demek âdettir. Bugün birçok anayasa ve Amme Hukuku profesörleri, kuvvetler [yürütme (icra), yasama (teşri) ve yargı (kaza)] arasında bir büsbütün ayrılmadan ziyade, işbirliği olduğunu teslim etmektedirler.”*²⁵⁶

Çok partili siyasal hayatta anayasal düzenlemelere bakıldığında, Erim'in batı demokrasilerini yakından takip ettiği ve Türkiye'ye uyarlanabilecek olanları vurgulamaya çalıştığı dikkati çekmektedir. Türkiye açısından önemli bir kırılma noktası olan 1945 yılından itibaren bu önerilerini öne süren Erim'in Türk demokrasisinin yerleşmesine büyük katkı sağladığı yadsınamaz. Erim'in bu tasarıları ve öngörülleri elbette yoruma açıktır. Zaten 12 Mart Muhtırası'ndan sonra Partilerüstü Hükümet kurması teklif edildiğinde otuz yıllık siyasal hayatı boyunca devlet idaresinde yapılmasını öngördüğü reformları gerçekleştirmek üzere işe koyulacağını tasarlamıştı. Ne var ki Türkiye'nin içinde bulunduğu buhran ve anarşi ile ayrıca

²⁵⁴ Erim, “Anayasa Meselelerimiz VII”, *Ulus*, 25 Temmuz 1947.

²⁵⁵ Erim, “Anayasa Meselelerimiz I”, *Ulus*, 17 Temmuz 1947; Erim, “Anayasa Üzerinde”, *Ulus*, 21 Aralık 1952; Erim, “Anayasada Değişiklik”, *Ulus*, 2 Ocak 1953.

²⁵⁶ Erim, “Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947; Erim, “Benim Kabahatim”, *Ulus*, 20 Aralık 1952; Nihat Erim “İç Politikada Muvazene”, *Ulus*, 16 Aralık 1950; Erim, “Anayasa üzerinde”, *Ulus*, 21 Aralık 1952; Erim, “Anayasada Değişiklik”, *Ulus*, 2 Ocak 1953.

TBMM'den yeterli desteği alamaması bu reformları gerçekleştiremeden istifa etmesine yol açmıştır.

2.2.4. Dış politika

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya tam anlamıyla bir kutuplaşmaya doğru giderken ülkelerin de saflarını açıkça belli ederek gereklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Savaş sonrasında gerçekleştirilen San Francisco görüşmelerinde Türk heyetinde hukuk müşaviri olan Nihat Erim dış politika ile ilgili çalışmalar da yapmış ve bu konuda gazetecilik yaptığı yıllar sırasında önemli sayılabilecek sayıda makaleler yazmıştır.

Erim, *müşahede, müzakere ve himayenin* bir diplomatın ödevleri olduğunu vurgulamakla birlikte, diplomatların ülkelerinin durumlarını yakından izleyerek, zayıf ve güçlü yanlarını görüp kendi hükümetlerine bildirmelerinin birinci görevleri olduğunu savunmaktaydı.²⁵⁷

Nihat Erim, 18. yüzyılın sonlarından itibaren -özellikle de devletlerin demokratik idarelere kavuşmalarıyla birlikte- diplomaside yeni bir devrin başladığına inanmaktaydı. Eskiden diplomasinin özelliklerinden biri, gizlilikti. Bütün görüşmeler, pazarlıklar ve antlaşmalar koyu ve karanlık perdeler arkasında gerçekleşmekte ancak halk bu pazarlık ve antlaşmaları yıllar sonra öğrenebilmekte ve bunlardan haberdar olabilmekteydi. İşte 18. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'da demokratik idareler belirlemeye başlayınca, uluslararası ilişkilerin gizli olarak yürütülüp yürütülemeyeceği tartışma konusu olmuştu. 19. yüzyılda, milli hükümetler yaygınlık kazanmaya başlamış ve millet hayatının her yönü ile Millet Meclisleri ilgilenmeye başlamıştı. Anayasalara devletlerle yapılan antlaşmaların hepsinin onaylandıktan sonra devleti bağlayacağına dair hükümler kondu. Oysa önceden hükümdarın ya da kralın iradesi savaş ya da barış yapmak için yeterliydi.²⁵⁸

²⁵⁷ Erim, "Diplomaside Yeni Bir Devir mi?", *Ulus*, 5 Şubat 1946.

²⁵⁸ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, "Gizli Antlaşmalar", *Ulus*, 12 Şubat 1946; Erim, "Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri", *Ulus*, 5 Mart 1946; Erim, "Bir Güvenlik Şeridi Lazımdır", *Ulus*, 2 Şubat 1947.

Öte taraftan da uluslararası ilişkilerde bazı görüşmelerin her safhasında geçen tartışma ve gelişmeleri açıklamak her zaman faydalı olmayabilir. Çünkü müzakere konusu ince bir siyaset ve teknik işiydi. Halk meseleyi bütün inceliği ile anlayamazsa, hükümet üzerinde baskı yapabilirdi.

Diplomasinin, siyasi arenada en güç ve ince sanat olduğu soncuna varan Erim; *“Hakiki diplomat, gizliliğe son verip işi aleniliğe döküleceği zamanı kolayca sezer. Diploması, önceden çizilmiş hedefe ulaşmak ödevini yüklenmiş bir vasıtaadır. Bundan dolayı milletler arası münasebetlerin selameti her şeyden evvel hedefin ahlaki ve meşru olmasına bağlıdır”*²⁵⁹ diyerek dış politika ile ilgili temel yaklaşımını da ifade etmişti.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın gerçek ve devamlı bir barışa kavuşması ve bütün milletlerin güvenlik içinde yaşayabilmeleri için Amerikan siyaset adamlarının bir *“Dünya Hükümeti”* kurma yolundaki çabalarının faydalı olacağına inanan Erim, yeni oluşumların bir an önce faaliyete geçirilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Erim’e göre dünya federasyonu yahut sadece muayyen bir kıta üzerindeki devletler arasında bu tür bir birlik tesis etme fikirleri (NATO’yu kastetmektedir) yeni değildi. Bu fikir zaman zaman ortaya atılmış, arada bir unutulmuş gibi olmuş, bir süre sonra tekrar ele alınmıştı.²⁶⁰

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası barışı sağlamak amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti’nin o zamanların bu anlamda en önemli atağı olduğunu savunan Erim, bu cemiyetin eksiklerinin olduğunu ve savaşı tam anlamıyla yasaklamadığını düşünmekteydi. 1928’de Briand–Kellog Paktı’nı bu eksikliği gidermek isteyenlerin bir çabası olarak ele alan Erim, bu girişimin de dünya barışını korumak için yeterli olmadığını, öte yanda yeni ideolojilerin başka fikirler telkin ettiğini, başka hedefler güttüğünü belirtmekteydi. Eskiden din ve mezhep ayrılıkları insanları birbirine

²⁵⁹ Erim, “Diplomaside Yeni Bir Devir Mi?”, *Ulus*, 5 Şubat 1946.

²⁶⁰ Erim, “Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri”, *Ulus*, 5 Mart 1946.

düşman ederken ve hükümlanlık algısı her türlü anlaşmaya engel oluştururken, artık türlü ideolojilerin insanları ve sınırları birbirine düşman ettiğini ileri sürmekteydi.²⁶¹

Türkiye'nin de dış politika prensiplerini ele alarak işleyen Nihat Erim, Türkiye ve buna bağlı olarak da CHP'nin dış politika prensipleri bakımından kuruluşundan itibaren hiç şaşmayan bir istikrar ve devamlılık ile her zaman sözü edilebilecek bir ahlak yüksekliği gösterdiğini kaydetmekteydi.²⁶²

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hem Atatürk döneminde hem de sonrasında dış politikada bağlı kaldığı “*Milletimizin refahını ve saadetini diğer milletlerin refah ve saadeti içinde aramak*” prensibinin her zaman övünülerek dile getirilebileceğini savunan Erim, bu görüş ve prensibin doğal sonucu olarak da Türkiye'nin, dünyanın manevi değerler bakımından en önde gelen iki milleti(Amerika ile İngiltere) ile sıkı dostluk bağları kurabildiğini not etmekteydi.²⁶³

İkinci Dünya Savaşı sona erip silahlar susmasına karşın silahsız çarpışmanın başladığını ifade eden Erim, Soğuk Savaş'ın başladığına işaret ederek Dünya'nın, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki bloğa ayrıldığını ve böylece iki ayrı hatta birbirine zıt düşünce etrafında toplanan milletlerin birbiriyle silahsız savaştığını kaydetmekteydi. Bir yanda Sovyet Rusya ve onun etki alanı ve silahlı baskısı altında sesleri çıkmayan milletler grubu, öte yanda kendi serbest iradeleriyle bir araya gelmiş olan milletlerin oluşturduğu grup yer almaktaydı.²⁶⁴ Başka bir ifadeyle, artık Komünist dünya görüşü ile Kapitalist Batı demokrasisi açıkça, ama silahsız bir şekilde çarpışmaktaydı.²⁶⁵ Birinci grupta, kendisini etrafına topladığı ülkelerden daha güçlü gören bir devlet (Rusya kastedilmektedir), kendi güven ve huzurunu sağlayabilmek amacıyla diğer devletler arasında bir üstünlük kurmak istemekteydi.

²⁶¹ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, “Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946; Erim, “Batıda ve Doğuda İdeolojiler”, *Ulus*, 26 Aralık 1946.

²⁶² Erim, “İnönü ve CHP'nin Dış Politikası”, *Ulus*, 11 Mayıs 1946.

²⁶³ Aynı yer. Detaylı bilgi için bkz. Erim, “Dış Politikamız Başarılıdır”, *Ulus*, 4 Ağustos 1946; Erim, “Dünyanın Gidişi ve Türkiye”, *Ulus*, 25 Ağustos 1947; Erim, “Milletlerarası Politikada Kaynaşma”, *Ulus*, 31 Ocak 1947; Erim, “Dış Politika Meseleleri”, *Ulus*, 25 Nisan 1951; Erim, “Türk Amerikan Dostluğu”, *Ulus*, 14 Temmuz 1947.

²⁶⁴ Erim, “Eski İle Yeni Çarpışıyor”, *Ulus*, 19 Haziran 1946.

²⁶⁵ Erim, “Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946.

Hatta devletlerarası hukukta pek de hoş karşılanmayan bir usule başvurarak etrafına topladığı küçük devletlerin işlerine müdahale edebiliyor, rejimlerini ve hükümet şekillerini değiştiriyordu. Eski sisteme bağlı kalan bu görüşün karşısında ise, yeni zihniyeti benimsemiş olanlar, ulusların güven ve selametinin ayrı ayrı sağlanamayacağını ölçmekteydiler. Bütün ülkeler genel fayda ve barış uğruna birtakım fedakârlıklara katlanmalıydılar. Bu yapılmadığı takdirde, Üçüncü Dünya Savaşı'nın önüne geçilemeyecekti.²⁶⁶

*Zaten bütün mesele herkesin aynı hayat telakkisinin, aynı uluslararası münasebet anlayışı etrafında birleşmiş olmamasından kaynaklanmaktadır.*²⁶⁷

Bu yeni görüş etrafında birleşmiş olan ülkeler, uluslararası ilişkileri tesadüfilikten kurtararak düzenli bir kuruluş oluşturmak istiyorlardı. Birleşmiş Milletler Teşkilatı da bu amaçla kurulmuştu.²⁶⁸

Erim, Savaş sonrasında dünya barışını sağlayabilmek amacıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulmasında etkin rol oynayan Batı demokrasilerinin, özellikle de Amerika ve İngiltere'nin bu oluşumu sağlam temellere oturtabilmek için 19. yüzyıl emperyalist düşüncelerinden sıyrılmaları gerektiğini de dile getirmekteydi.²⁶⁹ Çünkü Anglosaksonlarla Sovyetleri birbiriyle çekişmeye sevk eden ağır sebepler olduğu herkesçe bilinmekle birlikte, bu durum hem barışı geciktirmekte hem de bu görüş ayrılığı arada kalan devletler için zararlı olmaktadır.²⁷⁰

Oysa Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda insanlık ailesi içinde adaletli bir barışın sağlanabilmesi için iki şart öne sürülmüştü. *Birincisi*; maddi ve menfi şartlardı; bölge antlaşmaları, silahsızlanma güvenlik meclisi emrindeki koruyucu kuvvetler gibi tedbirler bu zümreye aittir. İkinci şart, uluslararası ekonomik, sosyo-kültürel temas ve bağları çoğaltarak sağlamlaştırmaktı.²⁷¹

²⁶⁶ Erim, "Eski İle Yeni Çarpışıyor", *Ulus*, 19 Haziran 1946.

²⁶⁷ Erim, "Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri", *Ulus*, 5 Mart 1946.

²⁶⁸ Erim, "Eski İle Yeni Çarpışıyor", *Ulus*, 19 Haziran 1946.

²⁶⁹ Erim, "Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları", *Ulus*, 24 Aralık 1946.

²⁷⁰ Erim, "1 Kasım Nutkunda Dış Politika", *Ulus*, 4 Kasım 1946.

²⁷¹ Erim, "Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları", *Ulus*, 24 Aralık 1946.

Birleşmiş Milletler Antlaşması Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere, Çin ve sonradan katılan Fransa tarafından Dumbarton Oaks'ta hazırlandıktan sonra, San Francisco Görüşmeleri esnasında 26 Haziran 1945'de imzalanarak hayata geçirilmişti. Yeni teşkilatın temeli, *beş büyükler* arasındaki işbirliğine dayandırılmak istenmişti. Böyle bir hareket noktasından yola çıkıldığı için antlaşma tasarısı beşler arasında birlik ve beraberlik devam ettiği sürece işleyecek ancak bu birlik bozulduğu anda hiçbir işi halledemeyen bir mekanizmaya dönüşecekti.²⁷²

Daha San Francisco görüşmeleri sırasında bütün temsilciler yeni oluşumun zayıf noktasını bulmakta gecikmemişler, beşler arasındaki birliğin ilk fırtınada çökeceğini anlamışlardı. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sırasında aynı cephede savaşmış olan devletleri birbirleriyle menfaat aykırılığı sebebiyle karşı karşıya getirebilecek türlü sebepler vardı. Savaşın sonunda silahların bırakılmasıyla birlikte Anglosaksonlarla Amerika arasında görüş ayrılıkları yaşanabileceği gibi, Sovyet Rusya'nın 1939'da Almanya ile tarafsızlık ve saldırmazlık paktı yapmış olması kafaları bulandırıyordu. Ancak Hitler'in 1941'de Rusya'ya saldırması üzerine Sovyetlerle Anglosaksonlar müttefik olmuşlardı.²⁷³

Nitekim 12 Ağustos'ta Japonya'nın da yenilgiyi kabul etmesiyle ortak hedef ortadan kalkmış oluyordu. Daha ilk toplantılardan itibaren beşler arasında ayrılıklar kendini belli etmeye başladı. Sovyetler veto yetkisini birbiri ardına sıralamaya başladı. Sovyet Rusya aynı zamanda komşularının bazıları üzerindeki baskısını artırmaya ve şiddetlendirmeye başlamıştı. İşte bu sıralarda, bu durumu Birleşmiş Milletlere götürmenin faydası olacak mıydı? Erim'e göre:-hayır. Aksine teşkilat daha ilk ciddi buhran karşısında etkisiz kalacak ve aciz duruma düşecekti. Hiçbir devletin ona güveni kalmayacaktı.²⁷⁴

²⁷² Erim, "Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler", *Ulus*, 28 Nisan 1947.

²⁷³ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, "Dış Durum ve İç Politikai", *Ulus*, 18 Ağustos 1947; Erim, "Dünyanın Gidişi Ve Bizim Yolumuz", *Ulus*, 25 Ağustos 1947.

²⁷⁴ Erim, "Endişeler Artıyor", *Ulus*, 15 Mart 1946; Erim, "Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler", *Ulus*, 28 Nisan 1947.

Erim'e göre; ABD, Sovyet Rusya tehlikesini tam zamanında kavrayarak müdahale etmiş; ve Başkan Truman 12 Mart 1947'de, daha sonraları *Truman Doktrini* adını alacak olan girişimin ilk hamlesini yapmıştı. Böylelikle Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nı kesin bir yok oluştan kurtarmıştı. Kısaca Birleşmiş Milletler, bu sayede kuvvetlenmişti.²⁷⁵

Erim asıl konunun, zorbalığı önleme ve haksızlık yapma eğiliminde olanları durdurma davası olduğunu düşünmekteydi. Bu açıdan Başkan Truman kendi adını tarihe mal edecek değerinde bir doktrinle ortaya atılarak, Amerikan milletinden bütün insanlığın beklediği kararın yolunu açmıştı.²⁷⁶

Erim, 1918'den bugüne kadar sürüp gelen buhranda tehlikeyle karşılaşan ülkelerin başında Türkiye olduğunu irdelemekteydi. Rusya kuvvet dengesini kendi lehine bozulmuş gördüğü her devirde yaptığını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrarlamak arzusundaydı. Türkiye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğü ile uzlaştırılmasına asla imkân olmayan taleplerde bulunmaktaydı.²⁷⁷

Nihat Erim, Batı demokrasileri ile Sovyet Rusya arasındaki görüş ayrılıkları ve sürtüşmelerin arada kalan devletlere zarar verdiğini ve arada kalan ülkeler arasında Türkiye'nin en nazik durumda olduğunu görmekteydi. Tarihin hemen her devrinde kuvvetler arası dengede bozulma olduğu zaman Boğazlar Sorunu -özellikle Rusya tarafından- gündeme taşınmıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rusya, sadece Boğazlardan değil aynı zamanda Doğu Anadolu illerinden de bahsetmeye başlamış ve bu durum bir Türkiye sorunu ortaya çıkarmıştı.²⁷⁸

Oysa Türkiye, sadece Rusya değil bütün yakın ve uzak komşularıyla dostça ilişkiler sürdürmek amacındaydı. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında ilişkilerin

²⁷⁵ Erim, "Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler", *Ulus*, 28 Nisan 1947.

²⁷⁶ Erim, "Birleşmiş Milletler ve Amerikan Yardımı", *Ulus*, 16 Nisan 1947.

²⁷⁷ Erim, "Dış Durum ve İç Politika", *Ulus*, 10 Ağustos 1947.

²⁷⁸ Erim, "1 Kasım Nutkunda Dış Politika", *Ulus*, 4 Kasım 1946.

düzelmemesi için hiçbir engel olmamalıydı. Sovyetlerle yeniden yakın dostluk kurmak Türkiye'yi sadece sevindirecekti.²⁷⁹

Erim'e göre, ülkelerin iç ve dış politikaları birbirine bağlıydı. 19. yüzyılda bile bu gerçek böyle tespit edilmişti. Tam yüz yıl önce saptanmış olan bu gerçek kendini hala hissettirmekteydi.²⁸⁰ İkinci Dünya Savaşı patlak verdiği sırada, bu gerçek, açık bir şekilde kendini göstermişti. Faşist yönetimler (Almanya ve İtalya) Mihver grubunu oluştururken, batı demokrasileri (İngiltere, Fransa, Amerika) karşı grubu oluşturmaktaydılar.

Türkiye'nin de savaştan önce Tek Parti yönetimi ile idare edilmesin dolayı Mihver grubunun yanında savaşa girmesi beklenmekteydi. Ancak Türkiye'nin kuruluşundan itibaren hedeflediği yönetim biçimi *demokrasiydi* ve bu gerçeğin yanı sıra temellerinin atıldığı tarihten itibaren Atatürk'ün önderliğinde *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* prensibini öngörüyordu. Sonuç olarak da savaşa Batı demokrasilerinin yanında girmişti.²⁸¹

2.2.5. Ekonomi ile İlgili Fikirleri

Erim'in ekonomiyle ilgili makaleleri incelendiğinde, ağırlıklı olarak 14 Mayıs 1950'den itibaren, yani Demokrat Parti İktidarı döneminde kaleme ele alındıkları dikkati çekmektedir. Liberal bir ekonomi politikası benimseyerek uygulayan Demokrat Parti, Nihat Erim tarafından eleştirilmekteydi. Özellikle de yabancı sermayenin Türkiye'de yatırım yapmasına yönelik girişimlerde bulunulmasına karşı çıkmamakla birlikte, bu sırada yabancı sermayedarlara tanınan ayrıcalıkların –haklı olarak- Türkiye'ye zarar vereceğini düşünmekteydi. Ayrıca Devletçilik ilkesinin önemini ve benimsendiği yıllardaki gerekliliğini vurgulayarak Liberalizm'i

²⁷⁹ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, "Boğazlar Rejimi", *Ulus*, 10 Ağustos 1946; Erim, "Gene Boğazlar Meselesi", *Ulus*, 17 Ağustos 1946; Erim, "Sovyet Notası Karşısında", *Ulus*, 14 Ağustos 1946.

²⁸⁰ Erim, "İç ve Dış Politika Birbirine Bağlıdır", *Ulus*, 19 Ocak 1953.

²⁸¹ Erim, "Yurtta Sulh Cihanda Sulh", *Ulus*, 7 Ağustos 1953.

savunurken Devletçilik ilkesini kötöleyenlere hatırlatmalarda bulunmaya çalışmaktaydı.

1945 yılında Çok partili siyasal hayata geçişin gerçekleşmesiyle birlikte Devletçiliği çekiştirmenin moda olduğunu ifade eden Erim, bunu yapanları da iktidarı ele geçirmek isteyenler, işleri kötü giden tüccar ve kolay para kazanma heveslileri olarak işaret etmekteydi.²⁸²

Türk Kurtuluş Savaşı yıllarından sonraki Türkiye'nin mali ve ekonomik durumu üzerinde duran Erim, bunu özel sermaye ve girişim bakımlarından ele almaktaydı. Erim'e göre, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar liberal ekonominin de ötesinde ve kapitülasyonların sonucu olarak kendi ifadesiyle "*bırak yapsın, bırak geçsin*" kuralları içinde yaşıyordu.²⁸³

Osmanlı Devleti'nde gümrük vergileri belirli sınırın üzerine çıkarılamamaktaydı. Yurtiçinde özel girişimin herhangi bir alanda devlet rekabetinden şikâyet etmesi mümkün değildi; çünkü devlet ekonomik alanda neredeyse hiç yoktu. Osmanlı Devleti'nde durumun bu derece vahim olmasında liberal ekonominin şartları olduğu kadar yabancı ülkelere verilen ayrıcalıklar da etkiliydi. Hâlbuki durum nazari olarak ele alındığında aşırı surette uygulanmış olan liberalizmin Türkiye'yi cennete çevirmesi gerekiyordu.²⁸⁴

Oysa Türkiye kurulduğu zaman, bir devletin gelişmesinin temel ölçütleri sayılabilecek işaretlerin hiçbirine rastlanmamaktaydı; şose ve demiryolu, elektrik, su tesisleri, enerji santralleri, fabrikalar, bankalar... Üstelik liberalizmin etkisiyle gelişerek büyümüş olması gereken özel sermayedarlar da yoktu.²⁸⁵

Erim'in başarılı analizine yansıdığı üzere, CHP'nin ekonomide devletçiliği benimseyerek uygulaması için çok sebep vardı. Buna rağmen CHP, 1923'ten itibaren

²⁸² Erim, "Türkiye'de Devletçilik Nasıl Başladı?", *Ulus*, 23 Haziran 1950; Bkz. Ek 5.

²⁸³ Aynı yer. Ayrıca bkz. Erim, "Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır", *Ulus*, 29 Ağustos 1953.

²⁸⁴ Erim, "Yabancı Sermaye", *Ulus*, 14 Ocak 1954; Erim, "Türkiye'de Devletçilik Nasıl Başladı", *Ulus*, 23 Haziran 1950.

²⁸⁵ Erim, "Türkiye'de Devletçilik Nasıl Başladı", *Ulus*, 23 Haziran 1950.

Devletçilik prensibini bir doktrin olarak uygulamamış ve her büyük iş için yerli ve yabancı özel sermayenin yardımına başvurmuştu. Ancak 1923'ü takip eden yıllarda Türkiye'ye gelip giden işadamları yüksek faiz ve kabul edilmesi mümkün olmayan şartlar öne sürmüşlerdi.²⁸⁶ Bunun yanı sıra Avrupa kapitalizmi Türkiye'de yeni tesis edilmiş olan rejimin kısa ömürlü olup olmadığını anlamak için de, yıllarca yatırım yapmaya cesaret edememişti.²⁸⁷

Ekonomide Liberalizm'e karşı Devletçilik ilkesini benimseyen Erim, şöyle bir sonuca varmaktaydı:

*"CHP mazide devletçilik yapmış olmakla iftihar etmelidir. Bugün ve yarın da aynı yolda yürümesi için sebepler vardır. Çünkü Türkiye sosyal ıslahatını tamamlamamıştır. CHP bir sosyal ıslahat partisi olarak bugün ve yarın mazideki hizmetlerinden fazla hizmet edebilir. Vardığımız bu merhaleden sonra şimdi devletçiliği sosyal tesisleri kuvvetlendirme istikametine tevcih etmek zamanı gelmiştir."*²⁸⁸

Ekonomide Devletçilik prensibini savunan Erim, Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının kullanımında teknik eleman açığı ve sermaye yetersizliklerinin giderilmesini; ve böylece, doğal kaynakları oldukça geniş bir ülke olan Türkiye'nin önemli iktisadi gelişmelere imza atacağını savunmaktaydı.²⁸⁹

Nihat Erim, yabancı sermayenin karşısında olmayıp taraftarı olduğunu da şu sözleriyle somutlaştırmaktaydı:

"Memleketimize yabancı sermayenin kolayca gelmesini sağlamak şüphesiz iyi bir şeydir. Bu maksatla gereken kanun değişikliği yapılmalıdır. DP ve CHP bu konuda

²⁸⁶ Aynı yer.

²⁸⁷ Erim, "Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır", *Ulus*, 29 Ağustos 1953; Erim, "Yabancı Sermaye", *Ulus*, 14 Ocak 1954.

²⁸⁸ Erim, "Türkiye'de Devletçilik Nasıl Başladı", *Ulus*, 23 Haziran 1950.

²⁸⁹ Erim, "Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır", *Ulus*, 29 Ağustos 1953.

mutabıktırlar. Medeni memleketlerdeki usul ve esaslarla gelecek yabancı sermayeye güler yüzle hoş geldin demeye hepimiz hazırız”²⁹⁰

Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında almış olduğu pozisyonun insanlık tarihinde her zaman dikkati çekecek önemli bir olay olduğuna inanan Erim'e göre, eğer ABD'nin önce faşizme sonra da sol diktatörlüğe karşı durması ve hür kalmak isteyen milletlere Amerikan Yardımı'nı yapması ile bu bahsedilen memleketler ayakta durabilmişlerdi. Aksi takdirde Avrupa, 1945'ten sonra komünizme kolayca boyun eğecekti.²⁹¹

Hatırlanacağı üzere, ABD Başkanı Truman 12 Mart 1947'de *komünizm* tehlikesi altında olan ülkelere yardım edilmesini öngören görüşünü öne sürmüştü; ve yapılacak olan yardımda öncelikli ülkeler olarak da Yunanistan ile Türkiye belirlenmişti. Nihat Erim, bu doktrinin, Truman'ın adını tarihe mal edeceği düşüncesindeydi.²⁹² Truman Doktrininin ilk ortaya atıldığı zaman, bir savunma tedbiri olarak tasarlandığını ancak daha sonra bu amacın yanı sıra geri kalmış ülkeleri kalkındırmak amacına yönelindiğini de sözlerine eklemekteydi.²⁹³

Dahası, ABD Başkanı Truman'ın -Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın sorunlara çözüm bulamadığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında- çok iyi bir zamanlama yaparak, kendi adını taşıyan bu Doktrini ortaya attığını ifade etmekle beraber, bu girişimin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na güç katacağını da düşünmekteydi.²⁹⁴

1953 yılında ABD'de iktidar değişikliği olmuş ve *Demokrat Truman*'ın yerine *Cumhuriyetçi Eisenhower* başkan seçilmişti. Ancak yapılan yardımların kaynağında bir değişiklik olmamış, Truman dönemindeki devlet yardımı yerine yeni başkan

²⁹⁰ Erim, “Yabancı Sermaye”, *Ulus*, 14 Ocak 1954; Erim, “Burası Sömürge Değildir”, *Ulus*, 12 Şubat 1954.

²⁹¹ Erim, “Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır”, *Ulus*, 29 Ağustos 1953.

²⁹² Erim, “Birleşmiş Milletler ve Amerikan Yardımı”, *Ulus*, 16 Nisan 1947.

²⁹³ Erim, “Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır”, *Ulus*, 29 Ağustos 1953.

²⁹⁴ Erim, “Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler”, *Ulus*, 28 Nisan 1947.

Eisenhower özel sermayeyi öne sürerek yeni iş sahaları açma çabası içine girmişti. Erim'e göre yardımın almış olduğu yeni şekil, eskiye göre daha da faydalı olacaktı.²⁹⁵

Türkiye'nin ancak ekonomik kalkınma ile gücünü sürekli kılabileceğine inanan Erim, Türkiye'nin kaynak açısından zengin olduğunu ve Amerikan tekniği ve sermayesi ile yapılacak olan işbirliğinin çok güzel sonuçlar doğuracağını düşünmekteydi.²⁹⁶

Nihat Erim, Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda yabancı sermayeden faydalanmanın önemini vurgulamakla birlikte, yabancı yatırımcılara yönelik DP iktidarının hazırlamakta olduğu Petrol Kanunu'nu –haklı olarak- eleştirmekteydi. Türkiye'nin kendi yerli sermayesi ve tekniği ile petrol işletmesinin çok güç hatta imkânsız olduğunu düşünmekteydi. Dolayısıyla petrol yataklarını işletmeye açabilmek için yabancı sermaye ve tekniğine ihtiyaç vardı. Yabancı sermayenin Türkiye'ye girişinin önemli faydalar sağlayacağına inanmakla birlikte, DP İktidarının Petrol Kanunu'na ilişkin TBMM'ye sunmuş olduğu Petrol Kanunu Tasarısı'nın türlü sakıncaları vardı. Erim'in bu yerinde kaygılarına göre, DP tarafından TBMM'ye sunulmuş olan Petrol Kanunu Tasarısı, Türkiye'nin çıkarlarına yararlı usulleri getirmemekteydi.²⁹⁷ Öncelikle tasarının hazırlanması sırasında Demokrat Parti, başta muhalefet olmak üzere ilgili kuruluşların düşüncelerini almalıydı. Bu kuruluşlardan kastedilen de; üniversiteler, ticaret odaları vs. idi.²⁹⁸

Erim'e göre Petrol Kanunu tasarısının Türkiye'yi yarı sömürge haline sokacak hükümleri vardı ve bu hükümler mali hükümlere dairdi. Tasarının 80. maddesine göre; “*işletmecî firma arama veya işletme sahasından elde ettiği petrolün sekizde birini yani %12,5'ini devlet hissesini ödemekle mükelleftir.*” 110. maddesine göre ise; “*Bir petrol hakkı sahibi herhangi bir vergi yılı için Türkiye'de yaptığı petrol ameliyatı dolayısıyla o yıl için birinci ve ikinci firkalara göre ödediği veya ödeyeceği*

²⁹⁵ Aynı yer.

²⁹⁶ Erim, “Yabancı Sermayeye Kollarımız Açıktır”, *Ulus*, 29 Ağustos 1953; Erim, “Yabancı Sermaye”, *Ulus*, 14 Ocak 1954.

²⁹⁷ Erim, “Petrol İmtiyazı”, *Yeni Ulus*, 31 Ocak 1954.

²⁹⁸ Erim, “Âlem Gider Mersine...”, *Yeni Ulus*, 3 Şubat 1954; Erim, “Petrol İmtiyazı”, *Yeni Ulus*, 31 Ocak 1954.

vergilerle ücretler Devlet hakları ve hisselerinin toplamı, aynı yıl safi gelirin yüzde ellisini aşamaz.”²⁹⁹

Amerikan petrol şirketlerine tanınan bu ayrıcalıkların hem Anayasa’ya aykırı olduğunu hem de Türkiye’nin ekonomik bağımsızlığına zarar vereceğini vurgulayan Erim, Amerikan şirketlerinin petrol aramaları yapmak üzere bu tür bir sözleşme yaptıkları Kanada’yı örnek göstererek şu verileri sunmaktaydı:

*“Kanada’nın Alberto eyaletinde istihsal arttıkça çoğalan bir devlet hissesi kabul edilmiştir. Nispet çoğala çoğala % 20’yi aşmıştır. Hem de imtiyaz sahibine verilen azami petrol sahası bizdeki gibi 50 bin hektar değil 10 bin hektardır. Bizde imtiyaz süresi 50 yıl olacak Kanada’da 21 yıldır. Bizde bütün vergiler ve devlet hissesi, ücretler safi karın yüzde ellisini aşmayacak. Kanada’da ise hem devlet hissesi % 20’yi aşmakta hem de gelir vergisi % 51’dir.”*³⁰⁰

Kanada örneğinin yanında bir de Amerikan ve Fransız petrol arama şirketlerinin, Fransız sömürgesi olan Tunus yerli Hükümeti ile yaptıkları antlaşmayı örnek olarak veren Erim, Tunus’un Devlet hissesi olarak elde edilecek olan petrolün % 10’unu alacağını irdelemekteydi.³⁰¹

Nihat Erim, bu örnekleri verdikten sonra Kanada’nın petrol arama şirketleriyle yapmış olduğu anlaşma gibi bir antlaşma yapılması gerektiğini savunmakta; aksi takdirde, bu tür bir antlaşmanın Türkiye’ye değil petrol arama şirketlerine fayda sağlayacağı gerçeğine dikkat çekmekteydi. Üstelik Türkiye’nin sömürge olmadığını vurgulayan Erim, Fransa’nın sömürgesi durumunda olan Tunus ile aynı Devlet hissesi karşılığında Amerikan şirketleriyle bir antlaşma yapılmasının düşünülmesinin bile sakıncalı olduğunu açıkça dile getirmekteydi.³⁰²

²⁹⁹ Erim, “Petrolde Devlet Hissesi”, *Yeni Ulus*, 2 Şubat 1954.

³⁰⁰ Erim, “Petrolde Devlet Hissesi”, *Yeni Ulus*, 2 Şubat 1954.

³⁰¹ Erim, “Âlem Gider Mersine...”, *Yeni Ulus*, 3 Şubat 1954.

³⁰² Aynı yer; Ayrıca bkz. Erim, “Petrolde Devlet Hissesi”, *Yeni Ulus*, 2 Şubat 1954; Erim, “Burası Sömürge Değildir”, *Yeni Ulus*, 12 Şubat 1954, Bkz. Ek 9.

Böylelikle, ekonomik konularla ilgili olarak Nihat Erim, girişimci, devletçi ancak aynı zamanda liberal iktisadi faaliyetlere olumsuz bakmayan, yabancı sermayeye açık fakat tedbirli ve ilkeli davranılmasını savunan tavrıyla, hem ilke bazında hem de - yurtdışından verdiği örneklerle- uygulama sahasında oldukça tutarlı teşhislerde ve somut önerilerde bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIHAT ERİM'İN GAZETE YAZILARININ NİTELİĞİ VE ÖNEMİ

Nihat Erim 1945 sonrasındaki siyasi hayatında, kısa bir süre zarfında Cumhuriyet Halk Partisi'nin hem önemli siyasetçilerinden biri olarak sivrilmeye başlamış hem de partinin yayın organı olan *Ulus* gazetesinin önemli kalemlerinden biri olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nı daha yeni atlattmış ve siyasi anlamda tek parti rejiminden demokratik rejime geçişi sağlamaya çalışan genç Türkiye'nin bu geçişi sağlayabilmesi konusunda önemli faydalar sağlayabilmek amacıyla makaleler yazıp halkı aydınlatmaya çalışmıştır. Gazete yazılarını kaleme alırken sadece Türkiye'nin iç durumu ve iç politikasını ele almamış aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası arenadaki rolünü, önemini ve savaş sonrası yeni dünya düzeni içerisinde izlemesi gereken yolları da işlemiştir. Kısa aralıklar vermekle birlikte 1945'ten 1953 Aralık ayına kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olan *Ulus* ve 16 Aralık 1953'ten Temmuz 1955'e kadar da kendi çıkarmış olduğu *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerindeki makalelerinin içerikleri ele alınıp incelendiğinde, en sık rastlanılan konuların *Demokrasi*, *Anayasa*, *Seçim Kanunu* ve *Dış politika* gibi temel hususlara ilişkin olduğu görülür. Çeşitli konularda sayısız yazılar yazan Erim'in makaleleri, genel anlamda değerlendirilmeye tabi tutulduğunda aşağıdaki yüzdeler tablo ortaya çıkmaktadır:

DIŞ POLİTİKA	%22.5
DEMOKRAT PARTİ	%17
ANAYASA	%15.5

<i>DEMOKRASİ</i>	%13.5
<i>CUMHURİYET HALK PARTİSİ</i>	%9
<i>EKONOMİ</i>	%9
<i>BASIN</i>	%6.5
<i>SEÇİM KANUNU</i>	%4
<i>EĞİTİM</i>	%3

3.1.Çok Partili Siyasal Hayat

Çok partili siyasal hayata geçiş süreci içerisinde ve bu süreç tamamlandıktan sonra da yazdığı makalelerle ve yaptığı çalışmalarla bu yöndeki gelişmelere önemli katkılarda bulunan Nihat Erim, referanslarında daha çok Batı demokrasileri arasında demokrasiyi en iyi şekilde benimsemiş ve bunu uygulamakta önemli başarılar sağlamış olan Amerika, Fransa ve özellikle de İngiltere'ye işaret etmiştir.

Aydın bir siyasetçi olarak yazılar yazan Nihat Erim'in şahsında CHP ve İnönü, demokratik gelişmenin her aşamasında aktif bir genç politikacı bulmaktaydı.³⁰³ Elde bulunan belgelerin açık bir şekilde ifade ettiğine göre milattan önceki Yunan siteleri çeşitli idare sistemlerini içermekle birlikte ilk demokratik idareyi de bu siteler uygulamışlardı.³⁰⁴ Daha sonraki dönemlerde de çeşitli siyasi idareler kurulmuştu. 16.-18. yüzyıllar boyunca bilim adamlarının bir kısmı mutlak idareleri meşru gösterirken diğer bir kısmı da halk idarelerini savunmaktaydılar. Üst üste gelen ihtilaller,

³⁰³ Aydemir, **a.g.e.**, C.2, s.474.

³⁰⁴ Nihat Erim, "Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi", **Ulus**, 22 Mayıs 1946.

mutlakiyet rejimlerine son vermiş; ve *demokrasi* İlkçağdan itibaren ilk defa olarak yeniden dünyanın genel anlamda idare tarzı olmaya yüz tutmuştu. Erim'in sözleriyle:

*“Birinci Cihan Harbinden sonra yeni sistem olarak ortaya çıkan türlü rejimler içinde milli Türk rejimi kabul etmiş olduğu ilk anayasa ile 1789 ihtilalinden sonra kurulmuş olan klasik demokrasi usulünü benimsemiş biricik sistemdir.”*³⁰⁵

*“Millet kendi kudretine ancak kendisi hâkim olabilir”*³⁰⁶ diyen Erim, bütün kusurları ve eksiklerine rağmen en ideal idare tarzının ‘demokrasi (halk idaresi)’ olduğuna inanmaktaydı.³⁰⁷ Demokrasinin en ideal yönetim şekli olduğunu savunmakla beraber, her toplum için kolayca elde edilemeyecek bir yönetim şekli olduğunun da bilincindeydi. Ancak bu arada Erim'in, buhran anlarında demokratik usullerin terkine yol veren tavrı ise *“Hürriyet ilahının üzerine bir şal örtmek ve yukarıdan aşağı bir idare tesis edilmeli”*³⁰⁸ şeklindeki yorumlarıyla oldukça fazla konuşulmuş ve eleştirilmişti.

Türkiye’de çok partili demokratik rejimin mutlaka yerine oturacağını düşünen Erim, Batı medeniyetine inanmış ve onu bütün gerekleriyle benimsemiş bir toplum olarak Türk milletinin bunu başaracağını düşünmekteydi. Demokrasilerde kamuoyunun ve muhalefetin yaşamsal bir önemi olduğunu çok iyi bilen ve bu mekanizmaları elinde bulunduran yöneticilerin sürekli kontrol edilmesi gerektiğini savunan Erim'in fikrinde bu gereklilik, halkı refaha götürecek olan politikaların belirmesine ve farklı görüşlerin partilerin bünyesinde tanımlanmasına da imkân sağlayacaktı.³⁰⁹ Demokratik sisteme geçiş sürecinde, laik bir sistemin oluşumunda devlet hukukuna riayet, idare hiyerarşisi ve demokratik usullerin varlığına önemle

³⁰⁵ Nihat Erim, “Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Aralık 1946.

³⁰⁶ Nihat Erim, “Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi”, *Ulus*, 22 Mayıs 1946.

³⁰⁷ Nihat Erim, “Değişikliğin Faydalarından”, *Ulus*, 11 Haziran 1950. Ayrıca Bkz. “Soru ve Gensoru”, *Ulus*, 24 Kasım 1950; “Demokrasi Gaye midir, Vasıta mı?”, *Ulus*, 30 Mayıs 1946; “Hırslardan ve Kinlerden Uzak”, *Ulus*, 12 Aralık 1947.

³⁰⁸ Nihat Erim, “Demokrasi Gaye midir, Vasıta mı?”, *Ulus*, 30 Mayıs 1946.

³⁰⁹ Nihat Erim, “Sistemin Güzelliği Ortadadır”, *Ulus*, 14 Kasım 1946. Detaylı bilgi için ayrıca bkz. “Bir Teklif”, *Ulus*, 9 Ağustos 1947; “İki Zıt Görüş”, *Ulus*, 22 Kasım 1946.

işaret etmiştir. Bu hususların tesisinde, genç dimağlardan ve farklı görüşlerden faydalanılmasının zorunlu olduğuna da dikkat çekmiştir.³¹⁰

Erim, 20.yüzyıl için demokrasinin en iyi ve mükemmel tarifinin açıklık olduğunu savunarak bu görüşünü şu şekilde ifade etmektedir:

“Yirminci yüzyılda demokrasinin en iyi tarifi şu iki kelimeye sığan tariftir: Demokrasi Aleniyeştir.”³¹¹

Demokrasilerde ana kurallardan birinin de her işin vatandaşın arzusuna göre yürütülmesi olduğunu ifade eden Erim, millet adına devlet idaresi vazifesini yürüten her şahsın hem icraatının hem de kanaatlerinin halk tarafından mümkün olduğu kadar sık kontrol edilebilmesine özen göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.³¹² Bu konuda Batı demokrasilerinde milletvekillerinin vatandaşın düşüncelerini anlayabilme konusuna çok önem verdiğini sürekli hatırlatmaktaydı.³¹³ Demokrasi, amaç değil araç olmalıydı:

“Demokrasi gaye değil sadece vasıtaadır. Gaye milletin kabiliyet ve hasletlerini geliştirerek maddi ve manevi bakımlardan devamlı yükselmeler kaydetmektir.”³¹⁴

Öte yandan demokrasinin karşılaşma ihtimali yüksek olan tehlikeleri işleyen Erim, bu konuda da uyarılarını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Fertler arasında teşkilat bağları seyrek olan memleketlerde demokrasinin karşılaştığı tehlikelerin arasında ikisi üzerinde özellikle uyanık olmak gerekir.”³¹⁵

³¹⁰ Ayrıntılar için bkz. Nihat Erim, “Adam Yetiştirme Meselesi”, *Ulus*, 18 Ağustos 1947; “Demokraside Başarının Baş Şartı”, *Ulus*, 19 Kasım 1947; “Sistemin Güzelliği Meydandadır”, *Ulus*, 14 Kasım 1946; “CHP’li Arkadaşlarla Bir Hasbıhal”, *Ulus*, 24 Eylül 1946; “Demokrasi Terbiyesi”, *Ulus*, 9 Aralık 1947; “Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950; “Murakabeyi Kolaylaştırmak İçin”, *Ulus*, 26 Nisan 1951.

³¹¹ Nihat Erim, “Demokrasi Aleniyeştir”, *Ulus*, 13 Aralık 1950.

³¹² Nihat Erim, “Demokrasi ve Aleniye”, *Ulus*, 20 Kasım 1947.

³¹³ Nihat Erim, “Rejimin Esası Hakkında”, *Ulus*, 3 Kasım 1950.

³¹⁴ Nihat Erim, “Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Mayıs 1946.

³¹⁵ Nihat Erim, “Karşılaşılabilecek Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950.

Erim'e göre bu tehlikelerden birincisi; *uluslararası propaganda* ajanlarıydı. Bu sözleriyle *komünizmi* kasteden Erim, ileri ve sağlam teşkilatlı Batı ülkelerinin bile komünist propaganda unsurlarıyla baş edemediklerini ifade etmekteydi. Dolayısıyla, Türkiye gibi teşkilatlanma konusunda fazla ilerleyememiş ülkelerde, ortamını bulunca kolayca ideolojilerini işleyebilirlerdi. Bir diğer tehlike unsuru da, nüfuzlarını kullanarak ekonomi üzerinden kendi çıkar sahalarını yaratma hevesindeki insanlardı.³¹⁶

Öte taraftan Türkiye'de serbest siyasi faaliyete geçildikten sonra dikkat edilmesi gereken üçüncü bir tehlike olarak da *irticai* faaliyetlere işaret eden Erim, bunlara karşı uyanık olmak gerektiğini hatırlatmaktaydı. Bu konuda çok yönlü saptamalarda bulunan Erim, irticain Ortadoğu ülkelerine has bir hastalık olduğunu da sözlerine eklemekteydi.³¹⁷

Türkiye'de serbest siyasi yaşamın benimsenmesiyle başlayan süreç göz önünde bulundurulduğunda ve özellikle Türkiye'nin siyasi ve toplumsal bakımlardan 1960'lardan itibaren sürüklendiği kaos ortamı hatırlanacak olursa, Erim'in bu konudaki ileri görüşlülüğü ve tespitlerinin haklı yönleri daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Kısacası, elde edilen verilere göre Erim yazdığı makalelerle çok partili demokratik hayatın yerleşmesi ve halk tarafından benimsenmesi konusunda ufuk açmıştır. Yol gösterici aydın kimliğiyle vatandaşları aydınlatmakla kalmamış aynı zamanda güncel olaylara sürekli temas etmiş ve yabancı ülkelere verdiği örneklerle somut öneriler aktarabilmiştir.

³¹⁶ Nihat Erim, "**a.g.m.**"; ayrıca bkz. "Bir Okuyucuya Cevap", *Ulus*, 16 Haziran 1950; "Demokrasi Usulleri Gelişirken", *Ulus*, 6 Haziran 1951.

³¹⁷ Nihat Erim, "İrticai Körükleyenler", *Ulus*, 5 Aralık 1952.

3.2. Tek Dereceli Seçim Sistemi

Seçimlerin serbest yapılabilmesi ve halkın hür iradesiyle oy kullanmasını demokrasinin önemli bir özelliği olarak tanımlayan Nihat Erim, iki dereceli seçim kanununun değişmesine yönelik girişimlerde bulunmuş ve hatta 1948 yılında seçim kanununda değişiklik yapmak üzere oluşturulan İlim Heyeti'nde görev alarak kanunun hazırlanması için titizlikle çalışmıştır.³¹⁸

Erim, tek dereceli serbest seçim kanununu savunmakla birlikte, 1923–1946 yılları arasında iki dereceli seçim kanunu ile oluşturulan meclislerin çok önemli işlere imza attığını da dile getirmekteydi:

“İnkılâbın millete mal ettiği ıslahat kanunlarından kaç tanesi İsviçre usulü genel oy yoluyla kabul ettirilebilirdi? Yapılan işler kan dökülmeden gerçekleştirilebilmişse, bu neticeyi iki dereceli seçime dayanan, inkılâp zaruretini idrak etmiş meclislerle çalışmış olmaya borçluyuz.”³¹⁹

CHP'nin 1923'ten 1946'ya kadar siyasi olarak izlediği yolun en doğru yol olduğunu kanıtlamak için, bir taraftan Türk Devrimi'nin başarılarına değinirken, diğer taraftan da CHP'nin 1946'da Tek Dereceli Seçim sistemine geçme kararını alabilmesini örnek olarak veren Erim, Türkiye'nin yaşamakta olduğu bu süreci Batılı ülkelerin demokratik süreçlerini tamamlarken geçirmiş oldukları evrelerle karşılaştırmıştır. Özellikle Fransız ve İngiliz demokrasisinden örnekler veren Erim, demokratikleşme süreçlerini Türkiye'den yıllarca önce tamamlamış olan bu ülkelerin dahi tarihleri incelendiğinde, Türkiye'de iktidar olan CHP'nin sırf kendi girişimi ile almış olduğu demokratik ve liberal tedbirlerin, birçok yerde çetin mücadeleler ve ihtilaller sonucunda gerçekleşmiş olduğuna dikkat çekmiştir.³²⁰

³¹⁸ Turan, **a.g.e.**, Cilt 4, s.271.

³¹⁹ Nihat Erim, “Tek Dereceli Seçim”, **Ulus**, 12 Mayıs 1946.

³²⁰ Nihat Erim, “VII. Dönem BM Meclisi Dağılırken”, **Ulus**, 15 Haziran 1946; Ayrıca Bkz. “Tek Dereceli Seçim Kanunu”, **Ulus**, 2 Haziran 1946; “Seçim Kanunu Üzerine”, **Ulus**, 1 Şubat 1947; “Çetin İmtihan Güzel Netice”, **Ulus**, 22 Temmuz 1946.

Üstelik Türkiye'nin bu süreci çok kısa bir zamanda atlattığını görebilen Erim, 'niyabet usulü' yani vekâlet ile idare tarzının Türkiye'de uygulanmasının başlangıcı olarak 1908 II. Meşrutiyet'ini kabul etmekte ve kırk yıl gibi kısa bir süre içinde hem genel hem de tek dereceli seçim usulünün benimsenmesinin, başlı başına üzerinde durulması gereken bir nokta olduğuna işaret etmiştir.³²¹

1948–1949 sürecinde, Saka ve Günaltay Hükümetleri döneminde, Seçim Kanunu üzerinde yapılan düzenlemeler sırasında Nihat Erim'in de görevler üstlendiğine şahit olunmaktadır. Nitekim Yargıtay Başkanı Halil Özyörük başkanlığında 11 kişilik bir İlim Heyeti oluşturulmuş;³²² ve oluşturulan bu İlim Heyeti'nin üyeleri arasında Nihat Erim de yer almıştı. Gerçekleştirilen hazırlıklar ve çalışmalar sonucunda, seçim kanunu ile ilgili yasa tasarısı 17 Aralık 1949'da Meclis'e sunulmuş ve 16 Şubat 1950'de de bir kısım değişikliğe uğrayarak kabul edilmiştir.³²³

Yeni kanun tasarısı, iktidar partisi CHP ile muhalefet partisi DP'nin birlikte onaylaması neticesinde yasalastı. Menderes'in gözündeyken, güvenli bir seçime imkân sağlayacak olan bu yasa "demokrasinin Sakarya zaferi"dir. İşte tam bu noktada, bu kanunun hazırlanıp demokratik rejime uygun bir sonuca ulaşılmasında muhalefetin, basın ve diğer ilişkili unsurların katkısı gündeme geldi. Şerafettin Turan'ın da işaret ettiği üzere, bundaki büyük pay İnönü'ye, daha sonra da tasarının titizlikle hazırlanmasında önemli katkılara sahip olan Nihat Erim'e aitti.³²⁴

14 Mayıs 1950 genel seçimleri yeni seçim kanununa uygun olarak yapılmıştı. Ancak seçimler yapıldıktan ve sonuçları açıklandıktan sonra Nihat Erim'in seçim kanununda birtakım eksikleri hemen fark ederek bunları dile getirme titizliği ve sorumluluğunda olduğu da takdire şayandır. Bu eleştirilerini yaparken, sadece kanunla ilgili değil Demokrat Parti'nin de eksiklerinden de bahsetmekteydi.

*"Her kanun, içindeki hükümler kadar onu uygulayanların anlayışından, siyasi terbiyesinden kuvvet alır."*³²⁵

³²¹ Nihat Erim, "Tek Dereceli Seçim Kanunu", *Ulus*, 2 Haziran 1946.

³²² Aydemir, *a.g.e.*, C.2, ss. 476–477.

³²³ Turan, *a.g.e.*, C.4, s.271.

³²⁴ Aynı yer.

³²⁵ Nihat Erim, "Seçim Kanunu Üzerine", *Ulus*, 1 Şubat 1947.

1950 seçimlerinin yapılmasını sağlamış olan seçim kanununun seçim emniyetini yeterli derecede sağlamadığına inanan Erim, kanunun ufak tefek eksiklerinin uygulamada kendini hissettirebileceğinin kanunun görüşmeleri sırasında fark edildiğini ancak genel anlamda sağlamış olan ana emniyeti sekteye uğratmayacağını düşündüklerini dile getirmekteydi.³²⁶

Öte taraftan, Demokrat Parti'nin uygulama safhasında seçim kanununu ihlal ettiğini de savunan Erim, DP'ye yönelik şu eleştiride bulunmaktadır: *“Her şeyden evvel şu noktayı belirtmek isteriz: hiçbir kanun kötü niyetin elinden tamamen kurtulamaz. En iyi zannedilen bir kanunu dahi kötü niyetli bir tatbik kenarından köşesinden zedeleyebilir.”*³²⁷

Kısacası, Seçim Kanunu'na özel bir önem atfeden Erim, hem kanunun kapsamına hem de uygulanışına dair tatlı sert eleştirilerini sakınmamış, Seçim Kanunu'na olan inancını yitirmeden iktidarın samimiyeti ve tavrına da zaman ve mesai harcamıştır.

3.3. Anayasal Rejim

Siyasetçi vasfının yanında hukukçu kimliğine de sahip olan Erim'in, vatandaşları anayasal anlamda da aydınlatmaya yönelik yoğun bir çaba içerisinde olduğu yazılarından anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan 1921 Teşkilatı Esasiye ve 1924 Teşkilatı Esasiye Erim'in inceleme ve ilgi alanında geniş bir yer tutmuştur. Erim, 1946'dan itibaren yeni siyasi sisteme yani çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte yürürlükte olan anayasada bir kısım eksiklerin olduğunu saptayarak çabalarına yön vermiştir. Örneğin, Cumhurbaşkanı'nın aynı zamanda çokluk partisinin de başkanı olabileceği fikri üzerinde durmuştur. Çok partili geleneğin Türkiye'de yerleşmesi için çeşitli anayasal değişiklikler yapılırken muhalefetin bu konuyla ilgili kamuoyu oluşturma çabalarına karşılık olarak Erim,

³²⁶ Nihat Erim, “Seçim Kanunu ve Eksikleri”, 22 Haziran 1951; Nihat Erim, “Seçim Kanunu ve Değişiklik İhtiyacı”, *Ulus*, 24 Ocak 1953.

³²⁷ Nihat Erim, “Seçim Kanunu ve Eksikleri”, *Ulus*, 22 Haziran 1951.

İnönü'nün hem Cumhurbaşkanlığı hem de parti başkanlığı sıfatını aynı anda yürütebileceği tezini savunmuştu.³²⁸

Muhalefetin bu konudaki itirazlarına karşı yürürlükteki 24 TE'sine göre Devlet Başkanı'nın mutlaka iktidar partisinin lideri olması gerektiğini savunan Erim, daha çok uygulama aşamasına dayanan gerekçelerini şu şekilde açıklamaktaydı:

“Devlet reisi milletvekilleri arasından seçilmektedir. Seçim süresi milletvekilliği süresine bağlıdır. Milletvekilliği sıfatıyla beraber cumhurbaşkanlığı sıfatı da kalkar. Kuvvetler, Büyük Millet Meclisinde temerküz ettirilmiştir. Yürütme(icra) yetkisi için 7'nci maddedeki hüküm gayet sarihdir: Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği bakanlar kurulu eli ile kullanır. Başbakanı Cumhurbaşkanı seçer. Başbakan bakanlarını seçtikten sonra Devlet Reisinin tasvibine sunar. Cumhurbaşkanı lüzum gördüğü zaman Kuruluna başkanlık eder.”³²⁹

Erim'in Anayasal anlamda göze çarpan bir diğer fikri de, tek meclis sistemine yönelik eleştirisidir. Buhranlı dönemlerde tek meclisin çabuk ve kolay iş görebilmesi açısından ele alındığında sakıncalı olmadığını, aksine faydalı olduğunu iddia eden Erim, normal zamanlarda Devlet'in önemli kurumlarını ve sorunlarını günün siyasi ihtiraslarına kurban etme ihtimalinin çok sakıncalı olduğunu dile getirmekteydi.³³⁰

Tek meclisin sakıncalarına değinen Erim, ancak 1960'dan sonra yapılandırılacak olan Anayasa Mahkemesi'nin henüz oluşturulmadığı bir süreçte bu fikirlerini gündeme taşımıştır. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi'nin kurularak kanunların Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmediği ve Cumhurbaşkanı'nın da sadece “*geciktirici veto yetkisi*”nin olduğu bu yıllarda, Tek Meclisin risklerine -haklı olarak- dikkat çekmiştir.

³²⁸ Nihat Erim, “Devlet Başkanı ve Parti Başkanı”, *Ulus*, 14 Mayıs 1946.

³²⁹ Nihat Erim, “Devlet Başkanı ve Parti Başkanı”, *Ulus*, 14 Mayıs 1946; Nihat Erim, “Anayasa Meselelerimiz”, *Ulus*, 17 Temmuz 1947.

³³⁰ Nihat Erim, “Anayasa Meselelerimiz III”, *Ulus*, 20 Temmuz 1947.

Çok partili siyasal hayat benimsendikten sonra Anayasa'nın birtakım değişikliklerle yeniden düzenlenmesinin şart olduğunu, aksi takdirde yeni sistemi yaşatabilmenin mümkün olmadığını ifade eden Erim, iki meclisli sistemin yanı sıra *Kuvvetler Ayrılığı*'nın da gerekli olduğunu düşünmekte ve bu konuda *Montesquieu*'nun görüşlerini referans göstermektedir:

*“Siyaset ilim ve sanatında, bugün -haklı veya haksız olarak bu hususu araştırarak değiliz- mütearife şeklinde yerleşmiş bir düstur vardır. Bu düstura (Kuvvetlerin ayrılığı – Tefriki kuvva prensibi) demek âdettir. Bugün birçok anayasa ve Amme Hukuku profesörleri, kuvvetler [yürütme (icra), yasama (teşri) ve yargı (kaza)] arasında bir büsbütün ayrılmadan ziyade, işbirliği olduğunu teslim etmektedirler.”*³³¹

Siyasi hürriyetin temel şartının yasama ile yürütmenin birbirinden ayrı olmasına bağlı olduğunu belirten Erim, yargının da yasamayla yürütmeden ayrışması gerektiğine inanmaktaydı. Bu kapsamda, Nihat Erim'in aktarımıyla *Montesquieu*'nun şu cümleleri hatırlanabilir:

*“Montesquieu, kaza kudretinin de icra veya teşri ile aynı elde birleşmesini tehlikeli bulduğunu söyler. “Eğer der, aynı heyet, asilzadeler, ileri gelenler veya halk üç kudreti de eline alırsa, her şey mahvolur”. Ya ne yapmalı? Ne yapmalı ki, hürriyet ve esas haklar tehlikeye düşmesin. Montesquieu, cevap veriyor: “İktidarın, iktidarı durdurması lâzımdır.”*³³²

Erim'in fikirlerine ve alıntılara yansıyan yargılarında, özellikle Anayasa ve Seçim Kanunu gibi yazılı metinler söz konusu olduğunda, salt kavramsal çıkarımlarla sınırlı kalmadığı, bu kavramların içeriklerine olduğu kadar, uygulanacağı döneme ilişkin gerçekliklerine de büyük önem verdiği görülmektedir. Bu çerçevede, bazen hakkında yapılan çetin eleştirilere maruz kalsa da, Erim'in gerçekçi yönünün bu tür

³³¹ Nihat Erim, “Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947. Ayrıca bkz. Nihat Erim, “Benim Kabahatim”, *Ulus*, 20 Aralık 1952; Nihat Erim, “İç Politikada Muvazene”, *Ulus*, 16 Aralık 1950; Nihat Erim, “Anayasa üzerinde”, *Ulus*, 21 Aralık 1952; Nihat Erim, “Anayasada Değişiklik”, *Ulus*, 2 Ocak 1953.

³³² Nihat Erim, “Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947.

farklılaşan yaklaşım ve çıkarımlarında önemli bir etmen olduğu da göz ardı edilmemelidir.

3.4. Dış Politika

Hukuk profesörü olan Nihat Erim anayasa, demokratik rejim, seçim kanunu gibi kendi uzmanlık alanıyla ilintili konularda dimağ açıcı yeni yaklaşımlarda bulunmakla birlikte, diplomasi alanındaki katkıları da yadsınamaz. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin dış politikasında etkili ve yararlı olabilecek parametreleri güncelleştirerek işleyen Nihat Erim, diplomasideki değişimlerin yanısıra, bireysel faktörün yani diplomatların önemini de özenle vurgulamaktadır. Nitekim, Ulus gazetesinde dış politika ile ilgili çalışmalarını Şükrü Esmer ile yürüten Nihat Erim'in, dış politika makaleleri, genel makale toplamının içinde % 22,5'lik bir yer tutmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirilen San Francisco görüşmelerinde hukuk müşaviri olarak Türk delegasyonunda yer alan Erim, bir yandan demokratikleşme anlamında ileri seviyede olan Batılı ülkelerle irtibatın artırılmasına inanırken diğer yandan Rusya ve komünizm ile İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmiş olan Mihver devletlerinin Türkiye için ne tür tehlikeler doğurabileceğini tartışmaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerde yeni bir devrin başladığını iyi analiz eden Erim, bir diplomatın ödevinin “*müşahede, müzakere ve himaye*” olduğunu kaydetmektedir.³³³ Erim'e göre, bir diplomatın birinci görevi bulunduğu bölgenin çevresini yakından takip etmek, zayıf ve güçlü taraflarını görerek kendi hükümetine bildirmektir.³³⁴

Demokratik idarelerin kurulmasından itibaren gizli görüşme ve antlaşmaların artık yavaş yavaş sona erdiğini ifade eden Erim, önceden diplomasinin dikkat çekici

³³³ Nihat Erim, “Diplomaside Yeni Bir Devir Mi?”, *Ulus*, 5 Şubat 1946.

³³⁴ Aynı Yer.

özelliklerinden birinin gizlilik olduğunu hatırlatmaktaydı. Bütün görüşmeler, çekişmeler, pazarlıklar ve antlaşmalar o dönemlerde ‘gizli’ yürütülmekte ve vatandaşların bu konudan hiçbir şekilde bilgileri olmamaktaydı. 19. yüzyılda milli devletlerin her tarafa yayılmasıyla birlikte bu durumun giderek azaldığına inanan Erim, artık millet hayatının her yönüyle millet meclislerinin ilgilenmeye başladığını ve dolayısıyla da vatandaşın her şeyden haberdar olmaya başladığını düşünmekteydi.³³⁵

Demokratikleşme ve tek parti yönetimi açısından sert eleştiriler yönelttiği Cumhuriyet Halk Partisi’ne, konu ‘dış politika’ prensipleri olunca çok daha pozitif yaklaşmaktaydı. Erim’in yorumuna göre, Cumhurbaşkanı İnönü gerek başbakanlık yıllarında gerekse Devlet Başkanı olduktan sonra dış politikada önemli başarılar elde etmişti. Türkiye’nin uluslararası ilişkilerinde yolunu hiçbir zaman şaşırmayan bir istikrarla girişimlerde bulunduğunu ve İnönü’nün de icraat ve sözlerinde en geniş insanlık prensiplerinden kesinlikle ödün vermediğini aktaran Erim; bu görüşün ve zihniyetin sonucu olarak da (1946 yılından bahsetmektedir) Türkiye’nin “*dünyanın manevi değerler bakımından başta gelen iki milleti(İngiltere ve Amerika) ile en sıkı dostluk bağları*” kurduğunu kaydetmekteydi.³³⁶

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış olan iki zıt oluşumun –diğer bir deyişle Soğuk Savaş’ın- kendini hissettirdiğinden bahseden Erim’e göre, bu zıt kutuplardan biri eski düzeni devam ettirerek milletlerarası barışı devam ettirmeyi amaç edinmiş ve bu doğrultuda Birleşmiş Milletler oluşturulmuştu. Bu kutbu temsil edenler, İkinci Dünya Savaşı’nı kazanmış olan Batı demokrasileri ve etraflarında kümelenmiş olan milletlerdi. Diğer bir kutup ise, İkinci Dünya Savaşı’nı demokratik kutbun kazanmasında etkin rol oynayan Rusya idi. Rusya, ‘komünist cihan görüşü’nü savunmaktaydı. Erim’in ortaya koyduğu

³³⁵ Nihat Erim, “Diplomaside Yeni Bir Devir mi?”, *Ulus*, 5 Şubat 1946; Bu konuyla ilgili detaylı düşünceleri için ayrıca bkz. Nihat Erim, “Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri”, *Ulus*, 5 Mart 1946; Nihat Erim, “Bir Güvenlik Şeridi Lazımdır”, *Ulus*, 2 Şubat 1947; Nihat Erim, “Birleşmiş Milletler Dönmek Lazım”, *Ulus*, 24 Mayıs 1946; Nihat Erim, “Gizli Antlaşmalar”, *Ulus*, 12 Şubat 1946.

³³⁶ Nihat Erim, “İnönü ve CHP’nin Dış Politikası”, *Ulus*, 11 Mayıs 1946; Nihat Erim, “Dış Politikamız Başarılıdır”, *Ulus*, 4 Ağustos 1946; Nihat Erim, “Dış Politika Meseleleri”, *Ulus*, 25 Nisan 1951.

üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında “*Komünist Dünya anlayışıyla Kapitalist Batı Demokrasisi açıkça çarpışmakta*” idi.³³⁷

Komünist propagandanın Amerika’yı bile endişelendirdiğinden söz eden Erim, Rusya’nın doğrudan doğruya toprak talepleri, Boğazlarda üs tesisi ve sistemli bir şekilde ajanları ve radyoları aracılığıyla Türkiye’yi komünizmin etkisi altına almaya çalıştığına inanmaktaydı. Batı demokrasileri bu propagandalardan etkilense bile, Türkiye gibi daha tam teşkilatlanmamış ülkeler kadar etkilenmeyeceklerine dikkat çekmekte; oysa Türkiye’nin her zaman yakın ve uzak komşularıyla barışçıl ilişkiler oluşturmaya çabaladığını hatırlatarak, zaten Mustafa Kemal tarafından belirlenen dış politikanın ana prensibinin de ‘*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*’ olduğuna atıf yapmaktaydı.³³⁸

Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın dünya barışı için gerekli olan manevi ortamı yaratacağına inanan Erim; bu konuyla ilgili düşüncelerini ise şöyle aktarmaktaydı:

*“Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda, insanlık ailesi içinde adaletli bir barışın devamlı bir mahiyet kazanması için iki nevi şart göz önünde tutulmuştur. Birincisi, maddi veya menfi şartlardır, bölge anlaşmaları, silahsızlanma Güvenlik Meclisi emrindeki koruyucu kuvvetler gibi tedbirler birinci zümreye dâhildir. Bunların yanında, ikinci zümreyi teşkil eden tedbirler şunlardır: milletler arasında ekonomik, kültürel, sosyal temasları ve bağları çoğaltıp sağlamlaştırmak.”*³³⁹

Birleşmiş Milletlerin 1945’te kurulmasıyla bir dünya barışının gerçekleşeceğine inanan Erim, bunu bir rüya olarak nitelemekteydi. Ona göre, bu rüyanın gerçekleşebilmesi sürecinin kısa veya uzun sürmesi, insanların gösterecekleri anlayış kabiliyetine bağlıydı. Türkiye bu bekleme süresi içinde her zaman olduğu gibi dış politikasının ana prensiplerinden olan dünya barışını sağlamak hedefiyle, üstüne

³³⁷ Nihat Erim, “Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946. Ayrıca bkz. Nihat Erim, “Dünyanın Gidişi ve Türkiye”, *Ulus*, 10 Nisan 1947; Nihat Erim, “Bilânço”, *Ulus*, 1 Ocak 1947.

³³⁸ Nihat Erim, “Karşılaşılabilecek Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950. Detaylı bilgi için, Nihat Erim, “Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946; Nihat Erim, “Dünyanın Gidişi ve Türkiye”, *Ulus*, 10 Nisan 1947; Nihat Erim, “Yurtta Sulh Cihanda Sulh”, *Ulus*, 19 Nisan 1953; Nihat Erim, “Sovyet Rusya ile Münasebetler”, *Ulus*, 2 Kasım 1954.

³³⁹ Nihat Erim, “Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları”, *Ulus*, 24 Aralık 1946.

düşenin en iyisini yerine getirecekti.³⁴⁰ Bu bekleme süresinin acilen tamamlanabilmesi için insanları hangi millete mensup oldukları düşünülmeden aynı ailenin fertleri olarak ele alan zihniyetin tesisini önermekteydi. Bu yüzden, 19. yüzyıl emperyalizminin artık terk edilmesi gerekiyordu. Dahası, Dünya ekonomik ilişkilerinin geniş bir saha içinde düzenlenmesini ve devletlerin istikrarlı bir tarzda birbirine yardımcı kılınmasının hedeflenmesini öngörmekteydi. Böylece hem paralar birbirini dengeleyecek hem de birikmiş sermayeye sahip ülkeler ihtiyacı olan ülkelere yardımcı olacaktı.³⁴¹

Ülkelerin iç ve dış politikalarının birbirine bağlı olduğuna dikkat çeken Erim, 19. yüzyılda saptanmış olan bu gerçeğin varlığını bütün gerçekliği ile sürdürmeye devam ettiğini iyi tahlil etmişti.³⁴² Konuya ilişkin olarak Amerika'yı örnek veren Erim'e göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın içeride komünizme ve öte taraftan da faşizme karşı savaşıırken dışarıda da aynı politikayı benimsemesi, politikanın doğal kanunlarına uygundu.³⁴³ Erim bu hususta haklıydı; ancak Erim de kendisini çift kutuplu Soğuk Savaş'ın parametrelerine -dönemindeki birçok kişi gibi- fazlasıyla kaptırmıştı.

Nihat Erim, 1945 sonrasında Komünizmin yarattığı tehdidin gerginleştirdiği uluslararası politika gündeminde, çözüm arayışlarında Amerika ve İngiltere yönelimiyle, Türkiye'nin döneme dair dış politika algılamasının ötesinde yeni bir bakış açısı kazandıramamıştı. Ancak, Batılı demokrasilerden verdiği örneklerinin, hayranlık ya da taklit niteliğinde olmaması, ulusal ve özgün olmayı hedeflemesi ve milli devlet yapısının korunmasına itina göstermesi, onun aydın kişiliğinin başarılı bir yansımasıydı. Bir başka deyişle, Erim'in *demokrasi, parlamenter sistem, rejim ve ekonomi* konusundaki renkli ve yenilikçi fikirleri, *dış politika* konusunda Soğuk

³⁴⁰ Aynı yer. Ayrıca bkz. Nihat Erim, "Dünyanın Gidişi ve Türkiye", *Ulus*, 10 Nisan 1947; Nihat Erim, "Dış Durum ve İç Politika", *Ulus*, 10 Ağustos 1947.

³⁴¹ Nihat Erim, "Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları", *Ulus*, 24 Aralık 1946.

³⁴² Nihat Erim, "İç ve Dış Politika birbirine bağlıdır", *Ulus*, 19 Ocak 1953.

³⁴³ Aynı yer; Nihat Erim, "Dünyanın Gidişi ve Türkiye", *Ulus*, 10 Nisan 1947; Nihat Erim, "Bilanço", *Ulus*, 1 Ocak 1947.

Savaş'ın alışlagelmiş dönemlik yaklaşımına dönüşmekle birlikte, yine de, etkinliğini ve önemini devam ettirmekteydi.

SONUÇ

Nihat Erim, siyasi görevleri, akademisyenliği ve gazeteciliği ile, Soğuk Savaş yıllarının gündeminde yer alan ve Türk Kurtuluş Savaşı'na kadar geriye uzanan bir süreci yakından izlemiş; ve bu sürecin olay ve olgularına yön vermeye çalışmıştır. Erim'in gazete makalelerini taramak suretiyle, bu çok yönlü kişiliğine ve faaliyet alanına dair net bilgiler elde etmek mümkündür. 1945 yılında aktif siyasete atılan, CHP saflarında yer almakla birlikte *35'ler* hareketinin liderliğini de üstlenen, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde milletvekilliği düşünce *Ulus* gazetesinin başyazarlığını üstlenen Erim, 1961'de CHP bünyesinde tekrar aktif siyasete dönmüş, 12 Mart sonrasında iki defa partiler üstü hükümet kurmuştu.

Mevcut çalışmaya Nihat Erim'in *Ulus*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde on yıl boyunca yer alan makaleleri temel oluşturmaktadır. Erim'in Türk siyasi hayatındaki yeri, araştırma eserler ve anıların analiz ve karşılaştırmaları neticesinde de işlenebilirdi. Ancak kendi yazmış olduğu makalelerin incelenmesi ile farklı bir açıdan bu konuya yaklaşılacağı değerlendirilmiştir.

İncelenen makaleler *Ulus*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde yer aldıkları için, öncelikle bu gazetelerin tarihçesi ile Türk basın ve siyasetindeki yeri irdelenmiştir. 10 Ocak 1920 yılında Milli Mücadele'nin yayın organı olarak yayınlanmaya başlayan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi yıllarca CHP'nin yayın organı olmuş ve 28 Kasım 1934'ten itibaren *Ulus* adıyla yayın hayatını sürdürmüştür. Bu isimle de CHP'nin siyasi çizgisini ve politikalarını işleyen gazete, 15 Aralık 1953'te Demokrat Parti tarafından CHP mallarını hazineye devredilmesine yönelik çıkarılan kanun neticesinde kapatılmıştır. Hemen ardından, 16 Aralık 1953'te Nihat Erim tarafından çıkarılan *Yeni Ulus* gazetesi yayın hayatına girmiştir. Birçok kaynakta *Yeni Ulus* gazetesi, *Ulus* gazetesinin devamı olarak kabul edilmektedir. Oysa Nihat Erim, *Yeni Ulus* gazetesini kendi maddi olanaklarıyla çıkarmış ve yayın hayatını sürdürmüştür. Diğer taraftan, Demokrat Parti'nin basına yönelik tutumuna rağmen, önde gelen muhalif bir yayın organı olan *Yeni Ulus* gazetesi ise 23 Mayıs 1955'ten itibaren *Halkçı* adıyla yayın hayatına devam etmiş; ancak kadrosunda herhangi bir değişiklik

yapılmamıştır. *Yeni Ulus* gazetesiyle aynı çizgide olan *Halkçı* gazetesi DP'ye karşı muhalefeti sürdürmüş ve 1 Temmuz 1955'te Nihat Erim'in aldığı kararla kapatılmıştır.

Erim'in siyasi faaliyetlerine bakıldığında, ilk aşamalarında, VII. Dönem TBMM ara seçimleri(8 Mart 1943)'ndeki bağımsız Kocaeli milletvekilliği ile 13 Ağustos 1945'te TBMM'ye katılarak 1932'den beri üyesi olduğu CHP Grubu'na dâhil olması ile karşılaşılır. Meclis'in en genç birkaç vekilinden biri olarak, daha ilk günden dikkatleri üzerine çekmeye başlar. Böylece ölümüne kadar, zaman zaman kişileriyle fikir ayrılığına düşebileceği ancak ilkelerine bağlı kalacağı CHP'ye katılır.

Erim çok kritik zamanlarda, partisinin kaderine etki edecek karar mekanizmalarının içinde yer almıştı. Nitekim 1945 yılı Türkiye açısından olduğu gibi CHP açısından da önemli bir dönüm noktasıydı. Partililer, ya İsmet İnönü'nün çizmiş olduğu yolda, çok partili demokrasi yolunda farklı yöntemler sergileyecekler ya da - muhtelif nedenlere dayanarak- eski sistemin devam etmesini tercih edeceklerdi. Nihat Erim, İnönü'nün yanında yer alarak safını belli etmekte ve bu görüşünde samimi olduğunu belirtmekte tereddüt göstermemişti.

Kısa süre içinde İnönü'nün en çok güvendiği partililer arasına girmeyi başaran Erim, demokratikleşme yolunda ön saflarda yer aldı. Bu sıralarda, Recep Peker Hükümeti'ne karşı girişilen *35'lerin* önderliğini de yaptı. Erim'in aktardığına göre *35'ler* katı bir tek parti taraftarı olan Recep Peker'e karşı önceden tertip edilmiş değildi. Recep Peker Hükümeti için yapılan güven oylamasında 34 kişi olumsuz oy kullanınca, böyle bir hareketi tetikleyen süreç başlamıştı. Reformist ve ılımlı kanadı oluşturan *35'ler* çok partili siyasi hayatı benimsemekteydi. Yine Nihat Erim'in aktardığına göre, bu işin arkasında İnönü varmış gibi gösterilmeye çalışılsa da, bu doğru değildi. Çünkü İnönü, bu gruba sempati duyuyordu; fakat asıl yön veren o değildi.

Kısa sürede parti içinde önemli bir konuma kavuşan Erim, 1948'de II. Hasan Saka Kabinesi'nde *Bayındırlık Bakanlığı*, 1949'da Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde de

Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerini de üstlendi. Ancak aktif siyasete adım attığı andan itibaren sıkı ilişkiler içinde olduğu ve demokrasiye geçiş devresinde beraber hareket ettiği İnönü ile ilişkileri 1955'ten itibaren sarsılmaya başladı. Bu durum Erim'in 1962'de partiden bir yıllığına geçici olarak ihraç edilmesine kadar vardı. Bunun sebebi, Nihat Erim'in *Gandhi Politikası* adını verdiği bir tarzıyla, DP kurmaylarıyla yakın ilişkilere girmesiydi.

Erim, DP iktidarının geride kalan dört yılı boyunca en önemli sıkıntının ana muhalefet partisi CHP ile iktidar partisi DP arasındaki ilişki tarzının Türkiye'ye yarar sağlamadığını ve demokrasinin ancak ılımlı olunmakla korunup geliştirilebileceğini düşünerek *Gandhi Politikası*'nı benimsediğini ifade etmekteydi. Ancak bu durumun başka bir cephesi daha vardı. DP ile yakınlaşmanın nedenlerinden biri, büyük ihtimalle, siyasi hayata dair pratik bir ihtiyaca yönelikti. *Yeni Ulus ve Halkçı* gazetelerinin sahibi olan Erim'in DP'ye yönelik kendi gazetesinde eleştiri niteliğinde yazılmış olan (bu yazıların arasında kendi yazıları da vardır) bir kısım makalelerden dolayı, para cezasına maruz kalması söz konusu olmuştu. Erim bu cezanın iptal edilmesi ve yeni cezalara maruz kalmamak için, diyaloglarını ilerleterek bu yakınlığı gerçekleştirme çabası içindeydi.

1956–1964 yılları arasında yaklaşık sekiz yıl boyunca hiç görüşmeyen Erim ile İnönü, sekiz yıl sonra 1964'te görüşmüş ve İnönü'nün ricası üzerine Erim, Kıbrıs için BM Güvenlik Konseyi'nde gerçekleştirilmekte olan görüşmelerde Türk heyetine katılmayı kabul etmişti. Böylece aradaki buzlar erimeye başlamış; ancak ikili arasındaki ilişkiler eskisi kadar geliştirilememişti.

Diğer taraftan -Partiden geçici ihraç edildiği süreç de dâhil olmak üzere- CHP'nin ilkelerine bağlı kalan Erim çeşitli çevrelerin yeni partiler kurma yolundaki tekliflerine sıcak bakmamış ve ömrünün sonuna kadar CHP'li kalmayı sürdürmüştü, Türkiye ve CHP açısından bakıldığında ender rastlanan siyasetçilerden biriydi.

Nihat Erim'in 1945–1955 yılları arasında *Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı* gazetelerinde yayınlanmış olan makaleleri, hem dönemi aydınlatmada yardımcı oldukları hem de

Erim gibi Türk siyasi hayatına yıllarca hizmet etmiş önemli bir şahsiyetin siyasi tercih ve düşüncelerini yansıtmaları açısından önemli bir yere sahiptirler.

Erim'e göre 1945 yılı Türkiye açısından önemli bir dönüm noktasıydı. Hem iç durum hem de dış ilişkiler açısından hassas bir dönem geçirildiğini ifade eden Erim, Tek Parti sisteminin Türkiye'de önemli gelişmelerin sağlanmasında etkin bir role sahip olduğunu; ancak bu sisteminin Türkiye'de yeteri kadar uygulandığını ve bundan sonra Türkiye'ye zarar verebileceğini düşünmekteydi.

Kuruluşundan bu yana Türkiye'de asıl hedefin demokrasiyi tesis etmek olduğunu vurgulayan Erim'e göre, demokrasi Türkiye'de mutlaka yerleşecekti. Çünkü Millet kendi kudretine ancak kendisi hâkim olabilirdi.

Demokrasi'ye sadece onu hak eden milletlerin ulaşabildiğinin altını çizen Erim, demokratik idarelerde vatandaşların her zaman uyanık olmaları gerektiğini de sözlerine eklemekteydi.

Yetkin bir yenilikçi olan Erim'e göre, demokrasinin sağlam temellere oturtulabilmesi için anayasal konularla karşılaşılması muhtemeldi ve bu anlamda önemli birtakım düzenlemeler yapılması gerekiyordu.

Demokrasi'nin önemli birçok özelliğinin üzerinde durmakla birlikte Erim'e göre partiler Batı demokrasilerinde “*ayrılık içinde birliği*” ifade etmekteydiler. Amaç, ülkeyi ve milleti refaha ulaştırmaktı ve tek fark takip edilecek yoldan ibaretti.

Nihat Erim, Türkiye'de Tek Dereceli Seçim Kanunu'nun hazırlanmasında önemli katkılar sağladı. Şemsettin Günaltay tarafından oluşturulan İlim Heyeti'nde yer almış ve kanunun hazırlanması sırasında titizlikle çalışmıştı. Demokrasi'nin Türkiye'de mutlaka yerleşmesi düşüncesinde olan Erim, 1950 seçimlerinde CHP'nin seçimleri kaybetmesi pahasına da olsa bu seçim kanununun demokratik usullere uygun olarak hazırlanması taraftarıydı. Çünkü halk hür bir şekilde iradesini kullanabilmeliydi. Nitekim *gizli oy, açık tasnif* bu yasayla hayata geçirilmiştir.

Anayasal anlamda önemli denebilecek derecede değişiklik öngören Erim'in göze çarpan üç görüşüne rastlanmaktadır. Bunlardan birincisi; *Tek Meclisli sistem yerine iki meclisli sistemdir*. İkincisi; demokrasinin bir gereği olarak *kuvvetler ayrılığı*'nın benimsenmesi gerektiği; üçüncüsü de *Cumhurbaşkanı'nın aynı zamanda parti başkanı olabileceği*'ne yönelik düşüncesidir.

İç politika ile dış politikanın birbirine bağlı olduğunu belirten Erim, içerde istikrarın sağlanması gerektiğini ve bu sağlandığı zaman da dış politikanın daha sağlıklı işleyebileceğini savunmaktadır. Ona göre, Türkiye ve demokrasi için en önemli tehdit unsurlarından biri *komünizmdir*. İkinci Dünya savaşı sonrasında Rusya'nın komünizmi yaymak amacıyla giriştiği faaliyetlere karşı, Batı demokrasileri safında yer alınması gerektiğini savunmaktadır.

Ekonomik anlamda *Devletçilik* prensibini savunan Erim, Osmanlı dönemine atıflar yaparak Osmanlı Devleti'nin son demlerinde liberal ekonominin etkisi altında ve kapitülasyonların da etkisiyle ekonomik anlamda çok zor yıllar geçirdiğini hatırlatmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman 'memleketin bir harabe olarak' devralındığını ve bir devletin gelişmesinin temel ölçüleri sayılabilecek işaretlere (demiryolu, elektrik, su, fabrika, enerji santralleri) sahip olunmadığını vurgulamaktadır. Buna rağmen, Türkiye'de Devletçi ekonomi prensibinin 1923–1930 yılları arasında bir doktrin olarak benimsenerek uygulanmadığını belirtmektedir.

Devletçiliği savunan Erim, *Yabancı Sermaye*'nin Türkiye'ye girişinin önemli katkılar sağlayacağına inanmaktadır. Bu amaçla gerekli olan kanun değişikliklerinin yapılması gerektiğini savunan Erim, medeni memleketlerde uygulanan usul ve esaslara uygun olarak gelecek olan sermayeye Türkiye'nin her zaman açık olması gerektiğini düşünmekteydi.

Kısacası, 1945 yılından itibaren CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesinde makaleler yazan Nihat Erim, kısa zaman içinde partinin güçlü kalemlerinden biri olarak sivrilmıştır. Demokratikleşme sürecinde hem demokrasinin gereklerini ifade

etmek ve halkı bu konuda aydınlatmaya ve aynı zamanda da CHP'nin görüşlerini aktarmaya çalışan Erim, demokrasi, anayasa, seçim kanunu, dış politika, ekonomi, eğitim gibi konularla ilgili olarak makaleler yazarak Türk siyasi hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Böylece Nihat Erim, siyasi düşünceleri ve tercihlerini 1945–1955 yılları arasında *Ulus*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı*'da gazetecilik yaptığı dönemde gazete yazılarına yansıyan somut verileriyle, o dönemden bugüne uzanan yeni ufuklara ve tartışma platformlarına zemin hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

Araştırma Eserler

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye, (1945 – 1980)**, çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 1994.

Akşin, Sina, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2006.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, Remzi Kitapevi, İstanbul 1975.

Bila, Hikmet, **CHP Tarihi 1919–1979**, Doruk Matbaacılık, Ankara 1979.

Çavdar, Tevfik, **“Demokrat Parti”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Erim Hükümetlerinin Bir Yılı, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1972.

Erim, Nihat ;**Günlükler 1925–1979**, haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

;**12 Mart Anıları**, haz. Raşit Çavaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

Eroğul, Cem, **“Çok Partili Düzenin Kuruluşu”, Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, İstanbul 1990.

İnuğur, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2002.

Karpat, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi – Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa Yayınları, İstanbul 1967.

Keyder, Çağlar, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, İstanbul 1989.

Kılınçkaya, Derviş (ed.), **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitapevi, Ankara 2004.

Koloğlu, Orhan, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın**, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Köker, Levent, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

Konyar, **Hürriyet, Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler**, Bağlam Yayınları, 1999

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004.

12 Mart Sonrası Hükümet Faaliyetleri (12 Mart 1971–12 Mart 1973), TC. Başbakanlık Basın Merkezi Yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973.

Oral, Fuat Süreyya, **Türk Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

Özkaya, Yücel, **Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919–1921)**, ATKDT Yüksek Kurumu Yayını, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1989.

Öztürk, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.

Sanal, Türker, **Türkiye Cumhuriyeti ve 50 Hükümeti**, Sim Matbaacılık, Ankara 1995.

Sunar, İlkay, **“DP ve Popülizm”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

Timur, Taner, **Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

Toker, Metin, **Tek Partiden Çok Partiye (1944 – 1950)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1998.

Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, “DP’nin Altın Yılları” (1950 – 1954)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

Topuz, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2003.

Tökin, Füzuzan Hüsrev, **Basın Ansiklopedisi**, Kulen Basımevi, İstanbul 1963.

Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler (1859 – 1952)**, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1952.

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Uran, Hilmi, **Hatıralarım**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959.

Yalçın, Durmuş vd., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Can Basın Yayın Ofset Matbaacılık, Ankara, 2005.

Yetkin, Çetin, **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi**, Altın Kitaplar Yayıncılık, Ankara 1983.

Makaleler

Atay, Falih Rıfki, “Karşılıklı Güvene Doğru”, *Ulus*, 14 Temmuz 1947

- Erim, Nihat, “Bir Yıldönümünün Düşündürdükleri”, *Ulus*, 9 Ocak 1946
“Diplomaside Yeni Bir Devir mi?”, *Ulus*, 5 Şubat 1946
“Gizli Antlaşmalar”, *Ulus*, 12 Şubat 1946
“Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri”, *Ulus*, 5 Mart 1946
“Endişeler Artıyor”, *Ulus*, 15 Mart 1946
“Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Mayıs 1946
“Devlet Başkanı ve Parti Başkanı”, *Ulus*, 14 Mayıs 1946
“Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi”, *Ulus*, 22 Mayıs 1946
“Birleşmiş Milletlere Dönmek Lazım”, *Ulus*, 24 Mayıs 1946
“En Güç Vazife”, *Ulus*, 28 Mayıs 1946
“Demokrasi Gaye Midir Vasıta mıdır?”, *Ulus*, 30 Mayıs 1946
“Tek Dereceli Seçim Kanunu”, *Ulus*, 2 Haziran 1946
“Bizim Yolumuz”, *Ulus*, 5 Haziran 1946
“VII. Dönem BM Meclisi Dağılırken”, *Ulus*, 15 Haziran 1946
“Eski ile Yeni Çarpışıyor”, *Ulus*, 19 Haziran 1946
“İnönü’yü Dinledikten Sonra”, *Ulus*, 19 Temmuz 1946
“Çetin İmtihan Güzel Netice”, *Ulus*, 22 Temmuz 1946
“Dış Politikamız Başarılıdır”, *Ulus*, 4 Ağustos 1946
“Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946
“Hakikatin Kuvveti”, *Ulus*, 18 Eylül 1946
“CHP’li Arkadaşlarla Bir Hasbıhal”, *Ulus*, 24 Eylül 1946
“1 Kasım Nutkunda Dış Politika”, *Ulus*, 4 Kasım 1946
“Amerikan Dış Politikası Hakkında”, *Ulus*, 4 Kasım 1946
“Sistemin Güzelliği Meydandadır”, *Ulus*, 14 Kasım 1946
“İki Zıt Görüş”, *Ulus*, 22 Kasım 1946
“Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları”, *Ulus*, 24 Aralık 1946
“Batıda ve Doğuda İdeolojiler”, *Ulus*, 26 Aralık 1946

“Bilânço”, *Ulus*, 1 Ocak 1947
“Avrupa’da Politik Gelişmeler”, *Ulus*, 20 Ocak 1947
“Birbirimizi Anlayabilmek İçin”, *Ulus*, 25 Ocak 1947
“Gerçek Hukuk Devleti”, *Ulus*, 26 Ocak 1947
“Milletlerarası Politikada Kaynaşma”, *Ulus*, 31 Ocak 1947
“Seçim Kanunu Üzerine”, *Ulus*, 1 Şubat 1947
“Bir Güvenlik Şeridi Lazımdır”, *Ulus*, 2 Şubat 1947
“Türkiye ve Birleşmiş Milletler”, *Ulus*, 22 Şubat 1947
“Seçim Emniyeti”, *Ulus*, 22 Mart 1947
“Dünyanın Gidişi ve Türkiye”, *Ulus*, 10 Nisan 1947
“Birleşmiş Milletler ve Amerikan Yardımı”, *Ulus*, 16 Nisan 1947
“Evet Bütün Sıkıntı Kin ve Gayzdan Doğmaktadır”, *Ulus*, 25 Nisan 1947
“Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler” *Ulus*, 28 Nisan 1947
“Anayasa Meselelerimiz”, *Ulus*, 17 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz III”, *Ulus*, 20 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz IV”, *Ulus*, 21 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz V”, *Ulus*, 22 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz VI”, *Ulus*, 24 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz VII”, *Ulus*, 25 Temmuz 1947
“Bir Teklif”, *Ulus*, 2 Ağustos 1947
“ Fikirler Billurlaşma Yolundadır”, *Ulus*, 12 Ağustos 1947
“Adam Yetiştirme Meselesi”, *Ulus*, 18 Ağustos 1947
“İstihaleler Arifesinde”, *Ulus*, 9 Ağustos 1947
“Dış Durum ve İç Politika”, *Ulus*, 10 Ağustos 1947
“Dünyanın Gidişi ve Bizim Yolumuz”, *Ulus*, 25 Ağustos 1947
“Başbakanımızın Demeci”, *Ulus*, 3 Temmuz 1947
“CHP’nin Yakın Geleceği Etrafında”, *Ulus*, 31 Temmuz 1947
“Demokraside Başarının Baş Şartı”, *Ulus*, 19 Kasım 1947
“Demokrasi ve Alenilik”, *Ulus*, 20 Kasım 1947
“Tek Parti Sisteminin Hususiyetleri”, *Ulus*, 3 Aralık 1947

“Bay Peker ve Meselesi”, *Ulus*, 4 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi II”, *Ulus*, 5 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi III”, *Ulus*, 6 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi IV”, *Ulus*, 7 Aralık 1947
“Demokrasi Terbiyesi”, *Ulus*, 9 Aralık 1947
“Bay Peker Nihat Erim’in Yazılarına Cevap Veriyor”, *Ulus*, 26 Aralık 1947
“Değişikliğin Faydalarından”, *Ulus*, 11 Haziran 1950
“Karşılaşılabilecek Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950
“Bir Okuyucuya Cevap”, *Ulus*, 15 Haziran 1950
“Bir Okuyucuya Cevap”, *Ulus*, 16 Haziran 1950
“Rejimin Esası Hakkında”, *Ulus*, 3 Kasım 1950
“Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950
“Soru ve Gensoru”, *Ulus*, 24 Kasım 1950
“Demokrasi Aleniyettir”, *Ulus*, 13 Aralık 1950
“İç Politikada Muvazene”, *Ulus*, 16 Aralık 1950
“Amerikan–Türk Münasebetleri”, *Ulus*, 15 Şubat 1951
“Asabi Demokrasi”, *Ulus*, 6 Mart 1951
“Demokraside Şahıslar”, *Ulus*, 19 Mart 1951
“Rejimimin Eksiklerinden”, *Ulus*, 23 Nisan 1951
“Dış Politika Meseleleri”, *Ulus*, 25 Nisan 1951
“Murakabeyi Kolaylaştırmak İçin”, *Ulus*, 26 Nisan 1951
“Partilerarası Münasebetler”, *Ulus*, 3 Mayıs 1951
“Avrupa Birliği Kurulurken”, *Ulus*, 23 Mayıs 1951
“Avrupa Birliği Kurulurken”, *Ulus*, 23 Mayıs 1951
“Demokrasi Usulleri Gelişirken”, *Ulus*, 6 Haziran 1951
“Seçim Kanunu ve Eksikleri”, *Ulus*, 22 Haziran 1951
“Meclis Murakabesi”, *Ulus*, 16 Kasım 1952
“Muhalefet Partileri ve İktidar”, *Ulus*, 27 Kasım 1952
“Meclislerde Denetleme Nasıl Yapılır”, *Ulus*, 7 Aralık 1952
“Kısır Münakaşalar”, *Ulus*, 16 Aralık 1952
“Murakabesiz Demokrasi Olmaz”, *Ulus*, 17 Aralık 1952

“Benim Kabahatim”, *Ulus*, 20 Aralık 1952
“Seçim Kanunu ve Değişiklik İhtiyacı”, *Ulus*, 24 Ocak 1953
“İç ve Dış Politika Birbirine Bağlıdır”, *Ulus*, 29 Ocak 1953
“Anayasa Etrafında”, *Ulus*, 7 Nisan 1953
“Yurtta Sulh Cihanda Sulh”, *Ulus*, 19 Nisan 1953
“Vazifeye Devam”, *Yeni Ulus*, 16 Aralık 1953
“Seçim Kanunu Üzerine”, *Yeni Ulus*, 15 Şubat 1954
“Gerçek Seçim Emniyeti”, *Yeni Ulus*, 19 Şubat 1954
“Sovyet Rusya ile Münasebetler”, *Yeni Ulus*, 2 Kasım 1954
Karanakçı, Safaeddin, “Seçim Kanununda Yeni Değişiklikler”, *Ulus*,
1 Haziran 1948

Sürelî Yayınlar

Ulus (1945–1953)

Yeni Ulus (1953–1954)

Halkçı (1955)

EKLER

Ek 1.

*Nihat Erim Profesörlüğe Atandığında, 23 Eylül 1941
Günlükler 1925 - 1979*

Ek 2.

***Nihat Erim İsmet İnönü İle Birlikte
Ulus Gazetesi - 24 Temmuz 1947***

Ek 3.

II. Hasan Saka Kabinesi
Bayındırlık ve İskan Bakanı
Nihat Erim
Ulus Gazetesi - 16 Haziran 1948

İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi

Ulus – 12 Temmuz 1947

Ek 5.

**Dünya Kızılhaç Teşkilatı Nihat
Erim'i Cenevre'ye Davet
Ediyor
Ulus Gazetesi-19 Mayıs 1947**

Ek 6.

Ulus Gazetesi'nde Çıkan Bir Makalesi İle İlgili Olarak İfadesi Alınan Nihat Erim Savcılıktan Çıkarken
09 KASIM 1950

Tek dereceli seçim

Prof. Nihat ERİM

Büyük Çözümler Kurulunun sonuna yeni aşamaya girildi. Artık bu aşamada tek dereceli seçimlerin yapılması, kabul etme usulüne geçilmesi ve 1947 seçimlerinde tek dereceli seçimlerin yapılması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Tek dereceli seçimlerin yapılması, seçim usulünün değiştirilmesi ve seçim usulünün değiştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

İsmet İnönü

C. H. P. Genel Başkan vekillğine Şükrü Saracoğlu'yu seçti

Kırklareli Milletvekili Nali Atul Kansu tekrar C. H. P. Genel Sekreterliğine tayin edildi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün başkanlığında kurulan Genel Başkan Vekilliği Şükrü Saracoğlu'yu seçti. Şükrü Saracoğlu, parti genel sekreterliği görevine atanmış ve Nali Atul Kansu tekrar parti genel sekreterliği görevine atanmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün başkanlığında kurulan Genel Başkan Vekilliği Şükrü Saracoğlu'yu seçti. Şükrü Saracoğlu, parti genel sekreterliği görevine atanmış ve Nali Atul Kansu tekrar parti genel sekreterliği görevine atanmıştır.

Milli Şefimiz Kurultay delegelerini kabul etti

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü, Milli Şefimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün kurultay delegelerini kabul etti. İsmet İnönü, delegelerin her birini ayrı ayrı kabul etti ve her birine ayrı ayrı konuşmalar yaptı. İsmet İnönü, delegelerin her birini ayrı ayrı kabul etti ve her birine ayrı ayrı konuşmalar yaptı.

Çukurova'da Ceyhan, Seyhan nehirleri taşlı, hasar var!

Yardımcı ekipleri harekete geçti

Çukurova'da Ceyhan ve Seyhan nehirleri taşlı ve hasarlıdır. Yardımcı ekipleri harekete geçti ve hasarı onarmaya çalışmaktadır.

Seçim ilanı

1 - 1947 seçim kanunu ile...

2 - Seçim kanunu ile...

3 - Seçim kanunu ile...

C. H. P. Genel Sekreterliği'nde yapılan toplantı. (Caption: C. H. P. Genel Sekreterliği'nde yapılan toplantı.)

Nihat Erim'in Tek Dereceli Seçim Kanununa Dair Bir Makalesi

Yeni hükümetin yapmasında ve bunu mümkün kılmasında işin bu kadar Türk demokrasinin önemi düşünülürse dair yaptıkları başarılı, başarılı ve başarılı...
 ...
 ...
 ...

Sivil İstiklal Halkodasının
Beşinci Kurulunun toplantısında...
 ...
 ...

Sakarya Halkodasının Ankara gecesinde

Cumhuriyet Halk Partisi Sakarya Halkodası tarafından düzenlenen Ankara Genel Kurulunun...
 ...
 ...

Bir anlık Beşinci Kurulunun Beşinci Kurulunun toplantısında...
 ...
 ...

İki komisyonun teşkil edildi

İstanbul, 20 Ocak (Tas) — En azından iki komisyonun teşkil edildiği...
 ...
 ...

İki komisyonun teşkil edildiği...
 ...
 ...

C. H. P. Komisyonu

C. H. P. Milli Kurulunun...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

Kilisay'da seçer
 ...
 ...

Seyhan Valisinin izahları
 ...
 ...

...
 ...
 ...

Tek dereceli seçim

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

Geçen bir ay içinde yakalanan kaçakçılar

1948 Ocak ayı içinde geçen ayın...
 ...
 ...

İstanbul'da bir yaralanan

İstanbul, 20 Ocak (Tas) — Kazan'da...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

OLAYLAR ISIMLER

Sir Davit Viktor Kelly

...
 ...
 ...

Millî Seftimiz Kurulay delegelerini kabul etti

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

Nihat Erim'in Tek Dereceli Seçim Kanununa Dair Bir Makalesi

Ulus - 2 Haziran 1947

Ek 8.

Nihat Erim, Avrupa Konseyi İstisari Assamblesine Başkanlık Ederken 1966

Günlükler 1925 - 1979

Burası sömürge değildir

İsmail için iyilik daha iyi anlaşılıyor. Petrol meselesi orkaya çıktığındaki beri kulağımıza gelen söylentilerin bir kısmı dayanıklıla olduğu görülüyor. Bu gün önce Hürriyet gazetesinde çıkan ve din Yeni Ulus'a geçen alınan Ankara haberi için iyizimle sürdürülmüştür.

Bu habere göre, Ankara'daki yabancı çevreler (herhalde Türk petrolleri ile ilgili yabancı çevreler olarak) Türkiye'ye petrol şirketlerinin ancak ve yalnız Max Ball partileriyle gelebileceğini söylemişler. Hürriyet Cihan Harbi esnasında Türkiye'de Varlık Vergisi tatbik edildiği için başka türlü gelişmelerin, 1944 maaş maddesi ile B. M. M. yetkililerinin, öteki bir madde ile Varlık Vergisi'nin tahdidi- ni kaldırıp usulü emiyete kavuşturulması, bütün sorun tatlıdır Türk petrollerini sa-

Nihat ERİM

paraklar! Türkiye'ye de Sudi Arabistan'a, Kuveyt, Su- danya, Tunus'a verdiğimiz ne- petlere sulun bir pay ayır- maya hazırız. İhtiyaten emri alınabilir. Ee. Ne yap- sın misum petrolünüz! Tur- kiye'de Varlık Vergisi tatbik ediliyor. Türkiye bu sebepten Kanada ve İsrail'in gördüğü muameleyi beklememeliyiz!

İhtiyat gazetesinin An- kara muhabirine bu parlık (!) mütakalar söyleyen ya- bancı veya yabancılar hang- gi millettenler, bilmiyoruz.

Hangi milletten olursa ol- sun oranın fazla önemli yok- tur. Biz bu yabancılara şunu bir kez daha hatırlatalım:

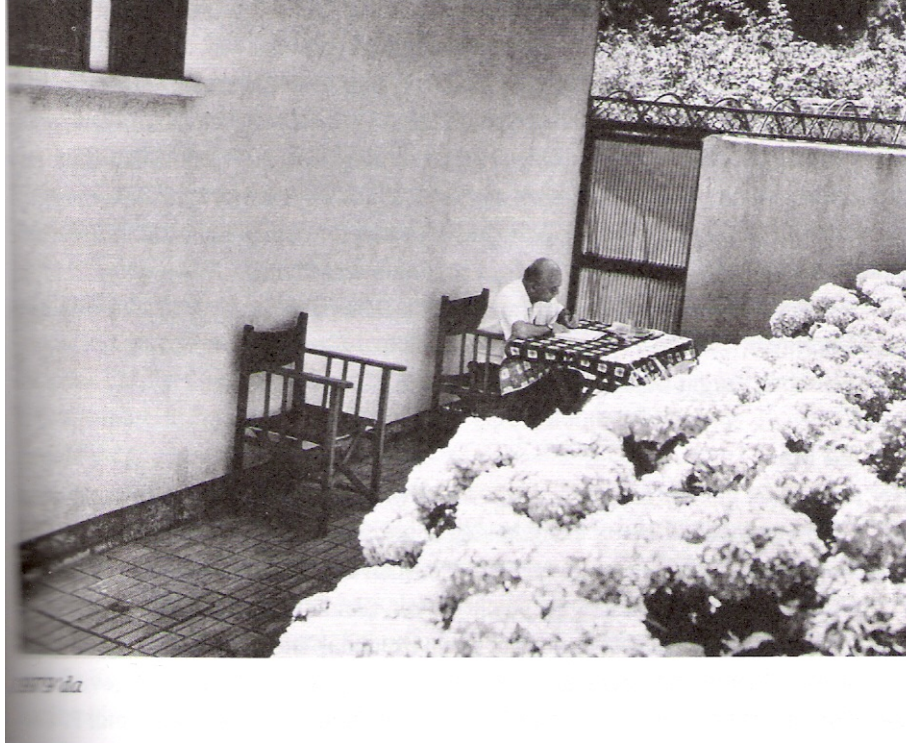
(Devam 4 üncü Sayfada)

**Nihat Erim'in DP'nin Ekonomi Politikasını Eleştiren Bir Makalesi
Yeni Ulus - 12 Şubat 1954**

Nihat Erim'in DP'nin Ekonomi Politikasını Eleştiren Bir Makalesi
Yeni Ulus – 12 Şubat 1954

Ek 10.

Nihat Erim'in İstanbul Dragos'taki Evinde Çekilmiş Bir Fotoğrafi 1979

Günlükler 1925 – 1979

Nihat Erim'in Anayasa'yla İlgili bir Makalesi

Ulus – 17 Temmuz 1947

Yeni Uluş Gazetesi'nin İlk Sayısı
Yeni Uluş - 16 Aralık 1953

Yeni Ulus 23 Mayıs
8002770780
tarihinden itibaren

HALKÇI

ismi altında neşir
hayatına devam edecek

(Yeni Ulus) 23 Mayıs tarihinden itibaren yeni
kayıtına (HALKÇI) adı altında devam edecektir.

Gazetemizin költüründe, politikasında ve yön
tümünde hiç bir değişiklik olmayacaktır. C.H.P.
nın altı ammine imzaları olanların çıkarılma-
rı bu gazete gündeline katılmadığı gibi bundan
sonra da her ayrı yolda yürüyecektir.

(Yeni Ulus) adı ile varlığını sürdüren gazete-
mizin ilk gününden itibaren C.H.P. ile alakasız
ve fakat C.H.P. nin ruhani organı olmaya baş-
layarak fikir ve faaliyetlerinde parti gündeline
tamamen yerleşmiş kalmaya devam etmektedir.

Buğün katılmadığı her bir halkımızla yürüdüğü
HALKÇI adı altında da yolumuz değişimlen-
mez. İstediğimiz zamanlığına istinaden ayrı
ammanları ve ayrı yolda devam edeceğiz.

*Halkçı Gazetesi'ne Dair Duyuru
Yeni Ulus - 15 Nisan 1954*

Ek 14.

*Nihat Erim İle Menderes Birlikte
Halkçı - 03 Mart 1955*

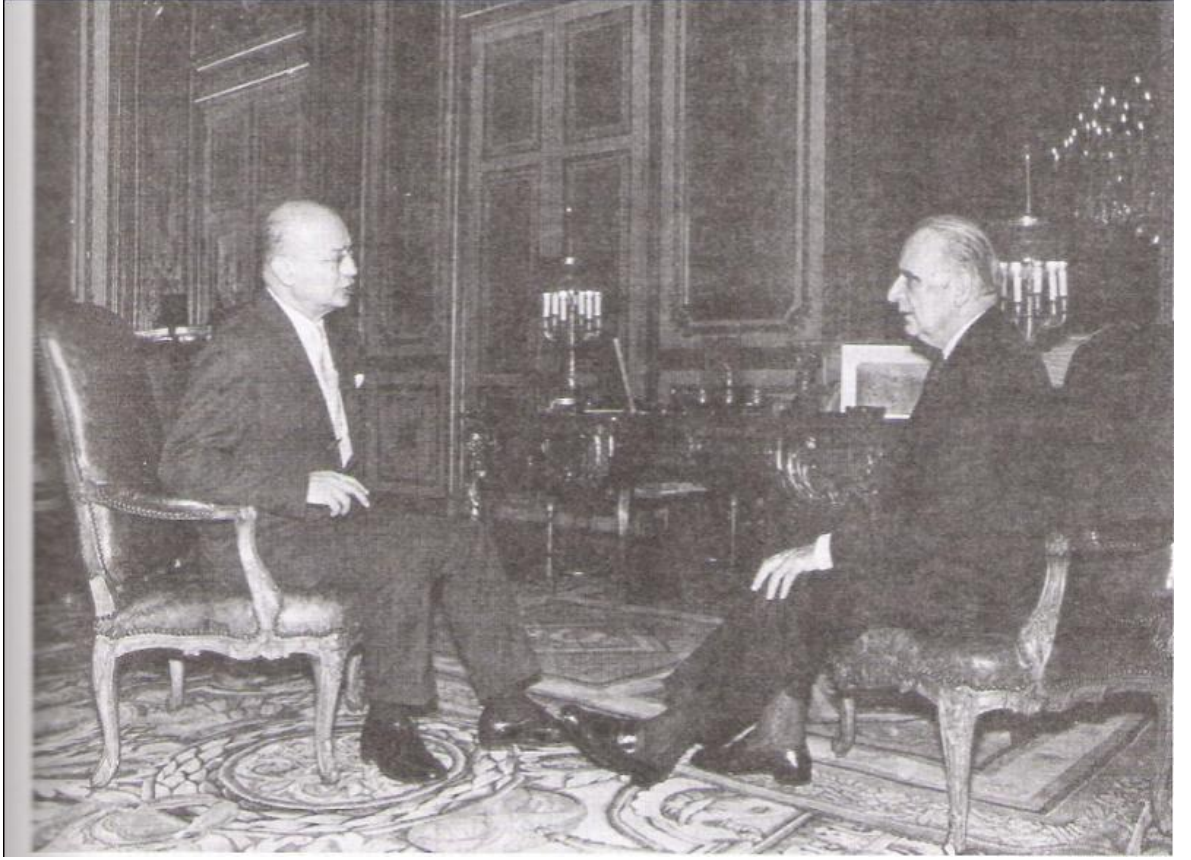

Nihat Erim'in Demokrasiyle İlgili Görüşlerini İçeren Bir Makalesi
Ulus – 9 Aralık 1947

Nihat Erim ile Hüseyin Cahit Yalçın'ın Makalelerinden Dolayı Çarptırıldıkları Mahkûmiyet ve Para Cezalarıyla İlgili Olarak Halkçı Gazetesi'ndeki Manşet Halkçı – 24 Kasım 1954

Ek 17.

*Nihat Erim Pompidou ile Elysee Sarayı'nda 1971
Günlükler 1925 – 1979*

Ek 18.

T. C.
BAŞBAKANLIK

Sayı : 179

Ankara

Konu :

16 Mart 1972

17

ÇOK ACELE DİR

ANKARA SIKİYÖNETİM KOMUTANLIĞINA

Deniz Gemiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkındaki ölüm cezalarının infasına dair kararını iptal ettirmek üzere Anayasa Mahkemesine başvurulacağını C.H.P. Genel Başkanı Sayın İsmet İnönü Başbakanlığa bildirmiştir.

Anayasa Mahkemesinin kararı iptal etmesi ihtimalini gözönünde tutunca infaz gibi telâfisi mümkün olmayan bir durumda karşılaşılmasını önlemek bakımından Anayasa ve diğer mevzuat karşısında durumun çok acele incelemesini Adalet Bakanından rica ettim.

Hukukî durum Adalet Bakanlığınca aydınlatılıncaya kadar, karardan on günlük süre içinde inzalınmasının lüzumu kadar geciktirilmesi hususunu Sayın Cumhurbaşkanı'ndan istirham ederek takdirlerine sarmış bulunuyorum.

Komutanlığınızın yetkilerine taalluk eden hususlar için görevini ve diğer noktalarda bilginizi rica ederim.

Prof. Dr. Nihat Erim
Başbakan

Başbakanlık
Anayasa Komisyonu
Komutanlığı
M. H. E. P. E. G. M. Hasan
Günaydın - v. v. v.
16 Mart 1972

Nihat Erim'in 16 Mart 1972 Tarihinde Sıkı Yönetim Komutanlığına yazdığı Mektup (Nihat Erim, Günlükler 1925 – 1979)

EK 19.

- Erim, Nihat, “Bir Yıldönümünün Düşündürdükleri”, *Ulus*, 9 Ocak 1946
- “Veto Hakkı”, *Ulus*, 22 Ocak 1946
- “Vasilik Sistemi”, *Ulus*, 29 Ocak 1946
- “Diplomaside Yeni Bir Devir mi?”, *Ulus*, 5 Şubat 1946
- “Değişmeyen İngiltere”, *Ulus*, 06 Şubat 1946
- “Bir Yıldönümünün Düşündürdükleri”, *Ulus*, 09 Şubat 1946
- “Gizli Antlaşmalar”, *Ulus*, 12 Şubat 1946
- “Dürüst ve Açık Politikamız”, *Ulus*, 14 Şubat 1946
- “Gerçek Barışı Beklerken”, *Ulus*, 15 Şubat 1946
- “Harp Suçluları”, *Ulus*, 19 Şubat 1946
- “Bir Dünya Devleti Kurma Fikirleri”, *Ulus*, 5 Mart 1946
- “Endişeler Artıyor”, *Ulus*, 15 Mart 1946
- “Toz ve Duman Ortasında”, *Ulus*, 20 Mart 1946
- “ Dış Politikamız ve Demokrat Parti”, *Ulus*, 04 Mayıs 1946
- “Fransız Milletinin Reddettiği Anayasa”, *Ulus*, 07 Mayıs 1946
- “İnönü ve CHP’nin Dış Politikası”, *Ulus*, 11 Mayıs 1946
- “Tek Dereceli Seçim”, *Ulus*, 12 Mayıs 1946
- “Devlet Başkanı ve Parti Başkanı”, *Ulus*, 14 Mayıs 1946
- “Gene O Mesele”, *Ulus*, 16 Mayıs 1946
- “Çirkin Bir Taktik”, *Ulus*, 17 Mayıs 1946
- “Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Görevi”, *Ulus*, 22 Mayıs 1946
- “Birleşmiş Milletlere Dönmek Lazım”, *Ulus*, 24 Mayıs 1946
- “Yersiz Bir Hayal Sükûtu”, *Ulus*, 24 Mayıs 1946
- “En Güç Vazife”, *Ulus*, 28 Mayıs 1946
- “Demokrasi Gaye Midir Vasıta mıdır?”, *Ulus*, 30 Mayıs 1946
- “ Muhalefet Mugalâta mıdır?”, *Ulus*, 01 Haziran 1946
- “Tek Dereceli Seçim Kanunu”, *Ulus*, 2 Haziran 1946
- “Bizim Yolumuz”, *Ulus*, 5 Haziran 1946
- “VII. Dönem BM Meclisi Dağılırken”, *Ulus*, 15 Haziran 1946

“Eski ile Yeni Çarpışıyor”, *Ulus*, 19 Haziran 1946
“Siyaset Sanatı”, *Ulus*, 21 Haziran 1946
“Türkiye Ve Arap Milletleri”, *Ulus*, 22 Haziran 1946
“Bir Propagandaya Cevap”, *Ulus*, 29 Haziran 1946
“Siyasi Terbiye”, *Ulus*, 04 Temmuz 1946
“İnönü’yü Dinledikten Sonra”, *Ulus*, 19 Temmuz 1946
“Çetin İmtihan Güzel Netice”, *Ulus*, 22 Temmuz 1946
“Dış Politikamız Başarılıdır”, *Ulus*, 4 Ağustos 1946
“Yeni Kabine ve Dış Politikamız”, *Ulus*, 07 Ağustos 1946
“Boğazlar Rejimi”, *Ulus*, 10 Ağustos 1946
“Sovyet Notası Karşısında”, *Ulus*, 14 Ağustos 1946
“Gene Boğazlar Meselesi”, *Ulus*, 17 Ağustos 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 18 Ağustos 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 20 Ağustos 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 23 Ağustos 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 27 Ağustos 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 01 Eylül 1946
“Çarpışan İdeolojiler Arasında”, *Ulus*, 2 Eylül 1946
“Türk Boğazları”, *Ulus*, 06 Eylül 1946
“Onlar Söylesinler”, *Ulus*, 15 Eylül 1946
“Hakikatin Kuvveti”, *Ulus*, 18 Eylül 1946
“CHP’li Arkadaşlarla Bir Hasbıhal”, *Ulus*, 24 Eylül 1946
“Sovyetlerin Yeni Notası”, *Ulus*, 01 Ekim 1946
“Ortaokul İhtiyacı”, *Ulus*, 11 Ekim 1946
“Türk Notası Hakkında Tahminler”, *Ulus*, 13 Ekim 1946
“Birleşmiş Milletler”, *Ulus*, 18 Ekim 1946
“İşçi Partisi ve Demokrasi”, *Ulus*, 28 Ekim 1946
“1 Kasım Nutkunda Dış Politika”, *Ulus*, 4 Kasım 1946
“Kemalist’in Yemini”, *Ulus*, 10 Kasım 1946
“Muhalefet Vazifesini Yapmalı”, *Ulus*, 11 Kasım 1946
“Sistemin Güzelliği Meydandadır”, *Ulus*, 14 Kasım 1946
“İki Zıt Görüş”, *Ulus*, 22 Kasım 1946

“İyi ve Bol Öğretmen Yetiştirmek”, *Ulus*, 12 Aralık 1946
“Demokrasi Açıklık İster”, *Ulus*, 15 Aralık 1946
“Meclisi terk etmek”, *Ulus*, 19 Aralık 1946
“Vazifeler Tek Taraflı Değil Karşılıklıdır”, *Ulus*, 22 Aralık 1946
“Devamlı Bir Barışın Manevi Şartları”, *Ulus*, 24 Aralık 1946
“Batıda ve Doğuda İdeolojiler”, *Ulus*, 26 Aralık 1946
“Gerçek Kemalizm”, *Ulus*, 28 Aralık 1946
“ Ya Bu Deveyi Gütmeli...”, *Ulus*, 30 Aralık 1946
“Bilânço”, *Ulus*, 1 Ocak 1947
“ Ulus Fikir İşçisi”, *Ulus*, 11 Ocak 1947
“Büyük Meclis”, *Ulus*, 15 Ocak 1947
“Avrupa’da Politik Gelişmeler”, *Ulus*, 20 Ocak 1947
“Demokrat Parti”, *Ulus*, 23 Ocak 1947
“Birbirimizi Anlayabilmek İçin”, *Ulus*, 25 Ocak 1947
“Gerçek Hukuk Devleti”, *Ulus*, 26 Ocak 1947
“Apaçık Konuşuyorum”, *Ulus*, 29 Ocak 1947
“Milletlerarası Politikada Kaynaşma”, *Ulus*, 31 Ocak 1947
“Seçim Kanunu Üzerine”, *Ulus*, 1 Şubat 1947
“Bir Güvenlik Şeridi Lazımdır”, *Ulus*, 2 Şubat 1947
“ İki Tutanak”, *Ulus*, 04 Şubat 1947
“Bocalayan Muhalefet”, *Ulus*, 14 Şubat 1947
“Türkiye ve Birleşmiş Milletler”, *Ulus*, 22 Şubat 1947
“İktidara Hücum”, *Ulus*, 24 Şubat 1947
“Fikirsiz Muhalefet”, *Ulus*, 27 Şubat 1947
“İbret Dersleri”, *Ulus*, 03 Mart 1947
“Partilerde Fikir ve Program”, *Ulus*, 04 Mart 1947
“Komitacılık”, *Ulus*, 09 Mart 1947
“İdarecilerimiz ve DP Liderleri”, *Ulus*, 18 Mart 1947
“Hasis Menfaatler ve Harpler”, *Ulus*, 19 Mart 1947
“Seçim Emniyeti”, *Ulus*, 22 Mart 1947
“Keşke Bu Denemeyi Yapmasalar”, *Ulus*, 29 Mart 1947
“Millet ve Tarih”, *Ulus*, 31 Mart 1947

“Fikir Münakaşası”, *Ulus*, 01 Nisan 1947
“Muhalefetin Totaliter Zihniyeti”, *Ulus*, 02 Nisan 1947
“Bir Mukayese”, *Ulus*, 03 Nisan 1947
“Dünyanın Gidişi ve Türkiye”, *Ulus*, 10 Nisan 1947
“İkinci Cihan Harbinde Türkiye”, *Ulus*, 10 Nisan 1947
“İkinci Cihan Harbinde Türkiye 2 ”, *Ulus*, 11 Nisan 1947
“İkinci Cihan Harbinde Türkiye 3 ”, *Ulus*, 12 Nisan 1947
“Sovyetlerin Gerçek Niyeti”, *Ulus*, 13 Nisan 1947
“Birleşmiş Milletler ve Amerikan Yardımı”, *Ulus*, 16 Nisan 1947
“Parlamentoların Anası”, *Ulus*, 20 Nisan 1947
“Türk – Rus Münasebetlerinde Jeopolitik”, *Ulus*, 21 Nisan 1947
“Evet Bütün Sıkıntı Kin ve Gayzdan Doğmaktadır”, *Ulus*, 25 Nisan 1947
“Onların Demokratlığı”, *Ulus*, 27 Nisan 1947
“Amerikan Yardımı ve Birleşmiş Milletler” *Ulus*, 28 Nisan 1947
“CHP’nin Laiklik Prensibi”, *Ulus*, 02 Mayıs 1947
“Başbakanımızın Demeci”, *Ulus*, 3 Temmuz 1947
“Peker Hükümeti Yerindedir”, *Ulus*, 04 Temmuz 1947
“Demokraside Basının Rolü”, *Ulus*, 08 Temmuz 1947
“Devamlı Gayretler”, *Ulus*, 10 Temmuz 1947
“Cumhurbaşkanımızın Beyanati”, *Ulus*, 12 Temmuz 1947
“Türk – Amerikan Antlaşması”, *Ulus*, 13 Temmuz 1947
“Türk – Amerikan Dostluğu”, *Ulus*, 14 Temmuz 1947
“Bundan Sonrası”, *Ulus*, 15 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz”, *Ulus*, 17 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz II”, *Ulus*, 18 Temmuz 1947
“ Bu Bahsi Artık Kapatalım”, *Ulus*, 19 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz III”, *Ulus*, 20 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz IV”, *Ulus*, 21 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz V”, *Ulus*, 22 Temmuz 1947
“Anayasa Meselelerimiz VI”, *Ulus*, 24 Temmuz 1947
“Lozan’dan Bugüne”, *Ulus*, 24 Temmuz 1947

“Anayasa Meselelerimiz VII”, *Ulus*, 25 Temmuz 1947
“Komünist Kışkırtmaları”, *Ulus*, 28 Temmuz 1947
“Uyanık Olalım”, *Ulus*, 29 Temmuz 1947
“Yarının Türkiye’sinin Teminatı”, *Ulus*, 30 Temmuz 1947
“CHP’nin Yakın Geleceği Etrafında”, *Ulus*, 31 Temmuz 1947
“Bir Teklif”, *Ulus*, 2 Ağustos 1947
“Prensipler, Metotlar ve Şahıslar”, *Ulus*, 03 Ağustos 1947
“Kurultay Yaklaşırken”, *Ulus*, 04 Ağustos 1947
“Halk Efkârının Kudreti”, *Ulus*, 08 Ağustos 1947
“İstihaleler Arifesinde”, *Ulus*, 9 Ağustos 1947
“Dış Durum ve İç Politika”, *Ulus*, 10 Ağustos 1947
“Fikirler Billurlaşma Yolundadır”, *Ulus*, 12 Ağustos 1947
“Adam Yetiştirme Meselesi”, *Ulus*, 18 Ağustos 1947
“Dünyanın Gidişi ve Bizim Yolumuz”, *Ulus*, 25 Ağustos 1947
“12 Temmuz Beyannamesi ve CHP”, *Ulus*, 26 Ağustos 1947
“Amerikan Dış Politikası Hakkında”, *Ulus*, 12 Kasım 1947
“Başkanlık Meselesi”, *Ulus*, 17 Kasım 1947
“Niçin Onunla Beraberiz”, *Ulus*, 18 Kasım 1947
“Demokraside Başarının Baş Şartı”, *Ulus*, 19 Kasım 1947
“Demokrasi ve Alenilik”, *Ulus*, 20 Kasım 1947
“Zihniyette Gelişmenin Önemi”, *Ulus*, 21 Kasım 1947
“Tüzük Komisyonunda”, *Ulus*, 24 Kasım 1947
“Tek Parti Sisteminin Hususiyetleri”, *Ulus*, 3 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi”, *Ulus*, 4 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi II”, *Ulus*, 5 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi III”, *Ulus*, 6 Aralık 1947
“Bay Peker ve Meselesi IV”, *Ulus*, 7 Aralık 1947
“Demokrasi Terbiyesi”, *Ulus*, 9 Aralık 1947
“Türk Gençliğinin Uyanıklığı”, *Ulus*, 14 Aralık 1947
“Bir Oluşun Hikâyesi”, *Ulus*, 25 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 2”, *Ulus*, 26 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 3”, *Ulus*, 27 Mayıs 1950

“Bir Oluşun Hikâyesi 4”, *Ulus*, 28 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 5”, *Ulus*, 29 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 6”, *Ulus*, 30 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 7”, *Ulus*, 31 Mayıs 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 8”, *Ulus*, 01 Haziran 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 9”, *Ulus*, 02 Haziran 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 10”, *Ulus*, 03 Haziran 1950
“Bir Oluşun Hikâyesi 11”, *Ulus*, 04 Haziran 1950
“Değişikliğin Faydalarından”, *Ulus*, 11 Haziran 1950
“Karşılaşılacak Tehlikelerden”, *Ulus*, 14 Haziran 1950
“Bir Okuyucuya Cevap”, *Ulus*, 15 Haziran 1950
“Bir Okuyucuya Cevap”, *Ulus*, 16 Haziran 1950
“Rejimin Esası Hakkında”, *Ulus*, 3 Kasım 1950
“Muhalefetin Hakları”, *Ulus*, 11 Kasım 1950
“Soru ve Gensoru”, *Ulus*, 24 Kasım 1950
“Demokrasi Aleniyettir”, *Ulus*, 13 Aralık 1950
“İç Politikada Muvazene”, *Ulus*, 16 Aralık 1950
“DP Başkanının İzmir Nutku”, *Ulus*, 06 Şubat 1951
“DP Başkanının İzmir Nutku 2”, *Ulus*, 07 Şubat 1951
“DP Başkanının İzmir Nutku 3”, *Ulus*, 08 Şubat 1951
“DP ve Dış Politikası”, *Ulus*, 09 Şubat 1951
“Marshall Yardımı ve Türkiye”, *Ulus*, 11 Şubat 1951
“O Gün Gelineye Kadar”, *Ulus*, 13 Şubat 1951
“Tehlikeli Övünmeler”, *Ulus*, 14 Şubat 1951
“Amerikan–Türk Münasebetleri”, *Ulus*, 15 Şubat 1951
“Bütün Hizmetlerin İnkârı Yolunda”, *Ulus*, 17 Şubat 1951
“Partiler ve Liderleri”, *Ulus*, 26 Şubat 1951
“Sovyetlerin Yeni Notası”, *Ulus*, 27 Şubat 1951
“Niçin Gecikiyoruz”, *Ulus*, 02 Mart 1951
“Niçin Gecikiyoruz 2”, *Ulus*, 03 Mart 1951
“Niçin Gecikiyoruz 3”, *Ulus*, 04 Mart 1951
“Asabi Demokrasi”, *Ulus*, 6 Mart 1951

“Hürriyetten Korkanlara”, *Ulus*, 07 Mart 1951
“Sosyal İrtica Doğru mu?”, *Ulus*, 09 Mart 1951
“Bay Menderes Gene İş Başında”, *Ulus*, 10 Mart 1951
“Samimiyetsizlik Örneği”, *Ulus*, 12 Mart 1951
“Gene Ceza Kanunu Üzerinde”, *Ulus*, 14 Mart 1951
“Türk Halk Efkârı”, *Ulus*, 17 Mart 1951
“Demokraside Şahıslar”, *Ulus*, 19 Mart 1951
“Haberleşme Hürriyeti”, *Ulus*, 20 Mart 1951
“Gizli Oy”, *Ulus*, 29 Mart 1951
“Niçin Beğenmiyoruz”, *Ulus*, 02 Nisan 1951
“Rejimimin Eksiklerinden”, *Ulus*, 23 Nisan 1951
“Dış Politika Meseleleri”, *Ulus*, 25 Nisan 1951
“Murakabeyi Kolaylaştırmak İçin”, *Ulus*, 26 Nisan 1951
“DP ve Programı”, *Ulus*, 29 Nisan 1951
“Partiler Arası Münasebetler”, *Ulus*, 3 Mayıs 1951
“ İnkılap Düşmanlığı”, *Ulus*, 13 Mayıs 1951
“Tarihi Bir Yıldönümü”, *Ulus*, 14 Mayıs 1951
“ Laik Cumhuriyet”, *Ulus*, 21 Mayıs 1951
“Avrupa Birliği Kurulurken”, *Ulus*, 23 Mayıs 1951
“Halli Güç Bir Dava”, *Ulus*, 29 Mayıs 1951
“Parti Hayatı”, *Ulus*, 02 Haziran 1951
“Demokrasi Usulleri Gelişirken”, *Ulus*, 6 Haziran 1951
“Arap Birliği ve Türkiye”, *Ulus*, 15 Haziran 1951
“Seçim Kanunu ve Eksikleri”, *Ulus*, 22 Haziran 1951
“Siyasette Ahlak”, *Ulus*, 02 Kasım 1952
“Demokrasi ve Devrimcilik”, *Ulus*, 07 Kasım 1952
“Aydınların Günahı”, *Ulus*, 09 Kasım 1952
“Atatürk’ü Sevmek”, *Ulus*, 10 Kasım 1952
“Buhran Ağır”, *Ulus*, 12 Kasım 1952
“Neden En Başta O Mesele”, *Ulus*, 14 Kasım 1952
“Meclis Murakabesi Nedir”, *Ulus*, 16 Kasım 1952
“Kanun ve Çokluk”, *Ulus*, 20 Kasım 1952

“Şekil Demokrasisi”, *Ulus*, 21 Kasım 1952
“ Neden Doğru Bulmuyoruz”, *Ulus*, 25 Kasım 1952
“Partizan Muhalefet”, *Ulus*, 26 Kasım 1952
“Muhalefet Partileri ve İktidar”, *Ulus*, 27 Kasım 1952
“ Kanun ve Sahası”, *Ulus*, 29 Kasım 1952
“Münakaşalar Karşısında”, *Ulus*, 01 Aralık 1952
“ Hususi Kanun ve Zulüm”, *Ulus*, 02 Aralık 1952
“Fiili Tecavüz ve Siyasi Emniyet”, *Ulus*, 03 Aralık 1952
“İrticai Körükleyenler”, *Ulus*, 05 Aralık 1952
“ Meclislerde Denetleme Nasıl Yapılır”, *Ulus*, 7 Aralık 1952
“ Dil İşleri ve Yasama Görevi”, *Ulus*, 10 Aralık 1952
“Fiili Hükümet”, *Ulus*, 11 Aralık 1952
“İngiltere’de Anayasa Meseleleri”, *Ulus*, 14 Aralık 1952
“Kısır Münakaşalar”, *Ulus*, 16 Aralık 1952
“Murakabesiz Demokrasi Olmaz”, *Ulus*, 17 Aralık 1952
“Yürür mü?”, *Ulus*, 18 Aralık 1952
“Benim Kabahatim”, *Ulus*, 20 Aralık 1952
“Anayasa Üzerinde”, *Ulus*, 21 Aralık 1952
“Derdin Teşhisi”, *Ulus*, 25 Aralık 1952
“Arap Harfleri, Arabî ve Farisi de Gelecek mi?”, *Ulus*, 26 Aralık 1952
“Anayasada Değişiklik”, *Ulus*, 02 Ocak 1953
“Mesnetsiz Aleyhtarlık”, *Ulus*, 03 Ocak 1953
“Haklar ve Teminat”, *Ulus*, 04 Ocak 1953
“Yapıcı Tenkit”, *Ulus*, 06 Ocak 1953
“Değişmeyen Ölçüler”, *Ulus*, 08 Ocak 1953
“Fesih Yetkisinin Değeri”, *Ulus*, 09 Ocak 1953
“Basın Dokunulmazlığı”, *Ulus*, 12 Ocak 1953
“ Bitsin Artık”, *Ulus*, 22 Ocak 1953
“Partiler Arası İşbirliği”, *Ulus*, 23 Ocak 1953
“Seçim Kanunu ve Değişiklik İhtiyacı”, *Ulus*, 24 Ocak 1953
“Milleti Sevmek”, *Ulus*, 25 Ocak 1953
“Düzeltilmesi Gereken Bir Nokta”, *Ulus*, 26 Ocak 1953

“Siyasi İrtica”, *Ulus*, 27 Ocak 1953
“Gensorunun Önemi”, *Ulus*, 28 Ocak 1953
“İç ve Dış Politika Birbirine Bağlıdır”, *Ulus*, 29 Ocak 1953
“İlerleme Başlıyor mu?”, *Ulus*, 30 Ocak 1953
“Rejim Meseleleri”, *Ulus*, 03 Şubat 1953
“Rejim Meseleleri 2”, *Ulus*, 04 Şubat 1953
“Rejim Meseleleri 3”, *Ulus*, 05 Şubat 1953
“Rejim Meseleleri 4”, *Ulus*, 06 Şubat 1953
“Rejim Meseleleri 5”, *Ulus*, 07 Şubat 1953
“Büyük Ümitler”, *Ulus*, 10 Şubat 1953
“Yersiz Endişeler”, *Ulus*, 11 Şubat 1953
“Demokrasi Anlayışı”, *Ulus*, 13 Şubat 1953
“İlköğretim Meselesi”, *Ulus*, 14 Şubat 1953
“İrkçilik ve Nazilik”, *Ulus*, 15 Şubat 1953
“Laiklik Bahsinde DÜN”, *Ulus*, 19 Şubat 1953
“Laiklik Bahsinde BUGÜN”, *Ulus*, 20 Şubat 1953
“Rüya İle mi, Kura İle mi?”, *Ulus*, 22 Şubat 1953
“Resmi İlan Meselesi”, *Ulus*, 23 Şubat 1953
“Beslemenin Tarifi”, *Ulus*, 24 Şubat 1953
“Partizan İdarenin Zararları”, *Ulus*, 27 Şubat 1953
“Medeniyet Misakı”, *Ulus*, 03 Mart 1953
“Dönüm Noktası”, *Ulus*, 06 Mart 1953
“Stalin’in Ağzından Lenin”, *Ulus*, 08 Mart 1953
“Antidemokratik Kanunlar Meselesi”, *Ulus*, 10 Mart 1953
“Bir Kanun Teklifi”, *Ulus*, 11 Mart 1953
“Güdümlü Muhalefet”, *Ulus*, 12 Mart 1953
“Bir Misal”, *Ulus*, 13 Mart 1953
“Dünya Nerede Biz Neredeyiz?”, *Ulus*, 15 Mart 1953
“Sarih Olmak”, *Ulus*, 17 Mart 1953
“Neden Olmaz”, *Ulus*, 19 Mart 1953
“Lakırdı Teminatı”, *Ulus*, 23 Mart 1953
“Milliyetçilik”, *Ulus*, 25 Mart 1953

“Hangisini Tercih Edersiniz”, *Ulus*, 26 Mart 1953
“Tek Ümit”, *Ulus*, 27 Mart 1953
“İrtica İle Mücadele”, *Ulus*, 28 Mart 1953
“Medeni Mücadele Susmak Değildir”, *Ulus*, 31 Mart 1953
“Başka Nasıl Olabilir?”, *Ulus*, 01 Nisan 1953
“İtalya’da Yeni Seçim Kanunu”, *Ulus*, 03 Nisan 1953
“Demagog Politikacı”, *Ulus*, 05 Nisan 1953
“Anayasa Etrafında”, *Ulus*, 07 Nisan 1953
“Şahıslar mı, Politika mı?”, *Ulus*, 08 Nisan 1953
“Murakabe Gene Murakabe”, *Ulus*, 11 Nisan 1953
“Bir Eşi Daha Var mıdır?”, *Ulus*, 15 Nisan 1953
“Niçin İlerlenemiyor?”, *Ulus*, 17 Nisan 1953
“Yurtta Sulh Cihanda Sulh”, *Ulus*, 19 Nisan 1953
“Rejim Ve Okur Yazar Sayısı”, *Ulus*, 25 Nisan 1953
“Dokunulmazlık”, *Ulus*, 13 Mayıs 1953
“Mal Olanlar ve Olmayanlar”, *Ulus*, 14 Mayıs 1953
“25 Yılda Emeklilik”, *Ulus*, 15 Mayıs 1953
“Dikkat Tehlike Büyüktür”, *Ulus*, 17 Mayıs 1953
“Hayati Mesele”, *Ulus*, 30 Haziran 1953
“Bunda Sadece Zarar Vardır”, *Ulus*, 05 Temmuz 1953
“Yargıçlarla Oynamak Hatadır”, *Ulus*, 06 Temmuz 1953
“Milletvekillerinin Devamsızlığı”, *Ulus*, 09 Temmuz 1953
“İş Temelinden Sarsılmıştır”, *Ulus*, 10 Temmuz 1953
“Nereye Gidiyoruz”, *Ulus*, 14 Temmuz 1953
“Diktatörlük Sathı Mailinde”, *Ulus*, 15 Temmuz 1953
“Şaşırtmaca Gayretler”, *Ulus*, 16 Temmuz 1953
“Dünya İbretle setrediyor”, *Ulus*, 18 Temmuz 1953
“Ne Kadar Haklıymışız”, *Ulus*, 19 Temmuz 1953
“Başlamak Kolaydır”, *Ulus*, 20 Temmuz 1953
“Anlaşmazlığın Sebebi”, *Ulus*, 22 Temmuz 1953
“Hukuk ve Kanun”, *Ulus*, 24 Temmuz 1953
“Mahkemelerin Bağımsızlığı”, *Ulus*, 27 Temmuz 1953

“Savcılarının Durumu”, *Ulus*, 29 Temmuz 1953
“Beslemecilik Meselesi”, *Ulus*, 30 Temmuz 1953
“Yurdun Manevi Huzuru”, *Ulus*, 07 Ağustos 1953
“Huzursuzluk Başbakanadadır”, *Ulus*, 08 Ağustos 1953
“İşte Misali”, *Ulus*, 10 Ağustos 1953
“Bu Bir Rejim Mücadelesidir”, *Ulus*, 11 Ağustos 1953
“Farz Edelim ki Doğrudur”, *Ulus*, 13 Ağustos 1953
“Yabancı Sermaye”, *Ulus*, 29 Ağustos 1953
“Meşruluktan Ayrılmamak Lazım”, *Ulus*, 03 Eylül 1953
“Her şeyin Üstünde Rejim”, *Ulus*, 05 Eylül 1953
“Keyfilik Nasıl Kuruldu”, *Ulus*, 06 Eylül 1953
“Daha Büyük Zarara Uğramamak İçin”, *Ulus*, 07 Eylül 1953
“Rejim Meselesi ve Bay Menderes”, *Ulus*, 09 Eylül 1953
“Tehditler ve Terkipler”, *Ulus*, 11 Eylül 1953
“Demokrasi Aleniyettir”, *Ulus*, 12 Eylül 1953
“Nispi Temsil”, *Ulus*, 15 Eylül 1953
“İnkârcılık”, *Ulus*, 16 Eylül 1953
“Yavaş Yavaş Söndürülüyor”, *Ulus*, 17 Eylül 1953
“Ekonomik ve Mali Durum”, *Ulus*, 19 Eylül 1953
“Millete Verdikleri En Büyük Zarar”, *Ulus*, 26 Eylül 1953
“Bir Türlü Sağlanamayan Huzur”, *Ulus*, 29 Eylül 1953
“Zulüm Örnekleri”, *Ulus*, 02 Ekim 1953
“Türkiye ve Boğazlar”, *Ulus*, 05 Ekim 1953
“Kaçırılan Fırsat”, *Ulus*, 07 Ekim 1953
“Mili Selametçiler”, *Ulus*, 08 Ekim 1953
“Sakatlık Nerden Doğuyor”, *Ulus*, 10 Ekim 1953
“Babadan Kalma Çiftlik Gibi”, *Ulus*, 13 Ekim 1953
“Sözleşmeyi Çiğneyen Parti”, *Ulus*, 14 Ekim 1953
“Doğruyu Söylemek”, *Ulus*, 15 Ekim 1953
“Aczin Silahı”, *Ulus*, 17 Ekim 1953
“Daha Ciddi Olmalıdırlar”, *Ulus*, 18 Ekim 1953
“Boşuna Çırpınıyorlar”, *Ulus*, 20 Ekim 1953

“Düzelir mi?”, *Ulus*, 21 Ekim 1953
“CHP Teşkilatı”, *Ulus*, 25 Kasım 1953
“Münakaşayı Bitirebilmek İçin”, *Ulus*, 30 Ekim 1953
“İşbirliği Ne Demektir?”, *Ulus*, 31 Ekim 1953
“Bir Parlamento Nasıl Çalışıyor”, *Ulus*, 06 Kasım 1953
“Yerinde Bir Soru”, *Ulus*, 07 Kasım 1953
“Hep Onu Düşünüyoruz”, *Ulus*, 08 Kasım 1953
“En Büyük Eseri”, *Ulus*, 09 Kasım 1953
“Atatürk’ün İnsanlık Değeri”, *Ulus*, 10 Kasım 1953
“Ardından Yürürken”, *Ulus*, 11 Kasım 1953
“Bir Besleme”, *Ulus*, 12 Kasım 1953
“Balık Baştan Kokar”, *Ulus*, 17 Kasım 1953
“Hangi Murakabe”, *Ulus*, 18 Kasım 1953
“Resmi İlan Kararnamesi”, *Ulus*, 19 Kasım 1953
“Baş Mesele”, *Ulus*, 24 Kasım 1953
“CHP Teşkilatı”, *Ulus*, 25 Kasım 1953
“CHP Ve Gençlik Kolları”, *Ulus*, 03 Aralık 1953
“Derin Bir Sükût”, *Ulus*, 04 Aralık 1953
“Bu Akılla”, *Ulus*, 08 Aralık 1953
“Haydi Hayırlısı”, *Ulus*, 10 Aralık 1953
“Vazifeye Devam”, *Yeni Ulus*, 16 Aralık 1953
“ Bu Kanun Anayasaya Aykırıdır”, *Yeni Ulus*, 20 Aralık 1953
“Basın Hürriyetine Yeni Kısıtlamalar”, *Yeni Ulus*, 29 Aralık 1953
“Bu Gidiş Nasıl Durdurulur”, *Yeni Ulus*, 05 Ocak 1954
“Dış Ticaret Münasebetleri”, *Yeni Ulus*, 07 Ocak 1954
“Genç Demokratlar”, *Yeni Ulus*, 09 Ocak 1954
“Beslemelerin Gayreti”, *Yeni Ulus*, 12 Ocak 1954
“Yabancı Sermaye”, *Yeni Ulus*, 14 Ocak 1954
“Mesuliyetler Açıkça Yüklenilmelidir”, *Yeni Ulus*, 18 Ocak 1954
“Düşündürücü Olaylar”, *Yeni Ulus*, 20 Ocak 1954
“Yeni İmtiyazlar Peşinde”, *Yeni Ulus*, 23 Ocak 1954
“Petrol İmtiyazı”, *Yeni Ulus*, 31 Ocak 1954

“TBMM'nin Yetkisi”, *Yeni Ulus*, 01 Şubat 1954
“Petrolde Devlet Hissesi”, *Yeni Ulus*, 02 Şubat 1954
“Âlem Gider Mersine”, *Yeni Ulus*, 03 Şubat 1954
“İsrar Ediyoruz Çünkü..”, *Yeni Ulus*, 04 Şubat 1954
“Tehditler Altında Gazetecilik”, *Yeni Ulus*, 05 Şubat 1954
“Petrol İşinde Çok Dikkatli Olmalıyız”, *Yeni Ulus*, 07 Şubat 1954
“Köy Enstitüleri Yıkılırken”, *Yeni Ulus*, 09 Şubat 1954
“Burası Sömürge Değildir”, *Yeni Ulus*, 12 Şubat 1954
“Amerika İle Dostluk”, *Yeni Ulus*, 13 Şubat 1954
“Açık Konuşalım”, *Yeni Ulus*, 14 Şubat 1954
“Seçim Kanunu Üzerine”, *Yeni Ulus*, 15 Şubat 1954
“Başladılar”, *Yeni Ulus*, 18 Şubat 1954
“Gerçek Seçim Emniyeti”, *Yeni Ulus*, 19 Şubat 1954
“Basın Hürriyetine Yeni Zincirler”, *Yeni Ulus*, 20 Şubat 1954
“Zincirli Basın (Yeni Tasarı)”, *Yeni Ulus*, 21 Şubat 1954
“Zincirli Basın (Yalan Haberler)”, *Yeni Ulus*, 22 Şubat 1954
“Zincirli Basın (Radyoda Sansür)”, *Yeni Ulus*, 23 Şubat 1954
“Tehlike Çanı”, *Yeni Ulus*, 24 Şubat 1954
“Bir Diktatörlük Heveslisinin Mazeretleri”, *Yeni Ulus*, 02 Mart 1954
“Bir Diktatörlük Heveslisinin Mazeretleri 2”, *Yeni Ulus*, 03 Mart 1954
“Baş Vazife”, *Yeni Ulus*, 07 Mart 1954
“Seçim Öncesi Meseleler”, *Yeni Ulus*, 12 Mart 1954
“Yarı Diktatörlükten Kurtulmak”, *Yeni Ulus*, 14 Mart 1954
“Rejim Cephesi”, *Yeni Ulus*, 16 Mart 1954
“Seçim Ne Zaman Serbesttir”, *Yeni Ulus*, 23 Mart 1954
“Mahkemelerin Bağımsızlığı”, *Yeni Ulus*, 26 Mart 1954
“Din Sömürücüleri Faaliyette”, *Yeni Ulus*, 09 Nisan 1954
“Milletin Arzusuna Göre”, *Yeni Ulus*, 04 Mayıs 1954
“Besleme Aklı”, *Yeni Ulus*, 07 Mayıs 1954
“Dönüp Dolaşım”, *Yeni Ulus*, 12 Mayıs 1954
“Müsaade Var mı”, *Yeni Ulus*, 19 Mayıs 1954

“Para mı, Kültür mü?”, *Halkçı*, 07 Haziran 1954
“Elbette Elbette”, *Halkçı*, 10 Haziran 1954
“Geçit, *Halkçı*, 25 Temmuz 1954
“CHP Yıkılmayacaktır”, *Halkçı*, 27 Temmuz 1954
“İki Yol”, *Halkçı*, 28 Temmuz 1954
“Kurultayın Kararı, *Halkçı*, 30 Temmuz 1954
“Başbakanın Sözleri”, *Halkçı*, 04 Ağustos 1954
“Başbakanın Sözleri 2”, *Halkçı*, 05 Ağustos 1954
“Bir Politikanın İzahı”, *Halkçı*, 06 Ağustos 1954
“CHP’lilerin Takip Edeceği Yol”, *Halkçı*, 18 Ağustos 1954
“Adli Teminattan Ne Kaldı”, *Halkçı*, 19 Ağustos 1954
“Seçimlere Girmeli mi?”, *Halkçı*, 22 Ağustos 1954
“Siyasi Hayatta Bir Yeni Adıma İhtiyaç Var”, *Halkçı*, 24 Ağustos 1954
“Diktatörlük mü? Fakat Niçin?”, *Halkçı*, 26 Ağustos 1954
“Emniyet Kalmayınca”, *Halkçı*, 28 Ağustos 1954
“Bizde Basın Hürriyeti Var mıdır?”, *Halkçı*, 9 Eylül 1954
“CHP’nin Vazifesi”, *Halkçı*, 10 Eylül 1954
“Demoklesin Kılıcı”, *Halkçı*, 11 Eylül 1954
“Anayasalar ve Basın Hürriyeti”, *Halkçı*, 20 Eylül 1954
“Ne Zaman”, *Halkçı*, 09 Ekim 1954
“Amerikalı Yazarın Müşahedeleri”, *Halkçı*, 11 Ekim 1954
“İsrail Devleti”, *Yeni Ulus*, 19 Ekim 1954
“Türkiye ve Arap Devletleri”, *Halkçı*, 20 Ekim 1954
“Programsız Gidişin Sonu”, *Halkçı*, 21 Ekim 1954
“Hep O Hastalık”, *Halkçı*, 24 Ekim 1954
“Bir De Böylesi”, *Halkçı*, 25 Ekim 1954
“Gandhi Politikası”, *Halkçı*, 27 Ekim 1954
“Sovyet Rusya ile Münasebetler, *Halkçı*, 2 Kasım 1954
“Atatürk”, *Halkçı*, 10 Kasım 1954
“Sağduyu Neredesin”, *Halkçı*, 25 Kasım 1954
“Vur, Fakat Dinle”, *Halkçı*, 27 Kasım 1954

“Bir Sakat Mantık”, *Halkçı*, 29 Kasım 1954
“Türk Anayasası ve İnsan Hakları”, *Halkçı*, 07 Aralık 1954
“Kıbrıs ve Öteki Adalar”, *Halkçı*, 19 Aralık 1954
“Mısırda Demokrasi”, *Halkçı*, 21 Aralık 1954
“Çıkmazdan Kurtulmak”, *Halkçı*, 26 Aralık 1954
“Ölçü ve Program”, *Halkçı*, 28 Aralık 1954
“Hürriyetsizlik mi, Teminatsızlık mı?”, *Halkçı*, 29 Aralık 1954
“2 Mayıs Olayı”, *Halkçı*, 02 Ocak 1955
“İşbirliği ve Gandhi Politikası”, *Halkçı*, 03 Ocak 1955
“İmkânlar Sanatı”, *Halkçı*, 09 Ocak 1955
“İsrail, Arap Devletleri ve Türkiye” *Halkçı*, 11 Ocak 1955
“İstenen Açıklama”, *Halkçı*, 13 Ocak 1955
“Doğru ve Güzel Fikir”, *Halkçı*, 25 Ocak 1955
“Bir Kere Daha Belirtelim”, *Halkçı*, 28 Ocak 1955
“Siyasi Hayatı Zehirleyen Zihniyet”, *Halkçı*, 02 Şubat 1955
“Türkiye, Irak Paktı ve Anayasa”, *Halkçı*, 28 Şubat 1955
“Bir Mektup ve Cevabı”, *Halkçı*, 01 Mart 1955